

Helsinška povelja

Glasilo
Helsinškog
odbora za
ljudska prava
u Srbiji

broj 142-143 • septembar-oktobar 2010 • godina XV

BiH nakon opštih izbora

- Izbori nisu popis stanovništva
- Multietnička država
- Bez koncepta igre
- Politička budućnost zemlje

Srpsko albanski civilni dijalog

- Ljuan Šljaku
- Sonja Biserko
- Latinka Perović
- Boško Jakšić
- Škeljzen Malići

Rizično odmeravanje snaga

- Nasilnici, huligani ili nešto opasnije
- Ružni, prljavi, zli, a naši
- Decenija desničarske destrukcije

Sadržaj

uvodnik

Rizično odmeravanje snaga 3

Piše: Sonja Biserko

Nasilnici, huligani ili nešto opasnije . 5

Piše: Zoran Dragišić

Ružni, Prljavi, Zli, A Naši..... 8

Piše: Slobodanka Ast

Desetgodišnjica Petog oktobra

Mladić na spratu, u tihotapkama 10

Piše: Bojan al Pinto Brkić

Decenija desničarske destrukcije ... 13

Piše: Ivan Torov

Politika i dalje u
nacionalističkom ključu..... 15

piše: Vladimir Pavičević

Od skandalozne
do profesionalne armije 17

Piše: Stipe Sikavica

BiH nakon opštih izbora

Izbori nisu popis stanovništva..... 20

Piše: Tamara Kaliterna

Multietnička država 22

piše: Vladimir Gligorov

Bez koncepta
igre s pozitivnim rezultatom..... 24

Piše: Davor Gjenero

Politička budućnost zemlje 27

Piše: Tanja Topić

Poslednje pitanje 29

Piše: Nikola Samardžić

Oduzimanje imovine ratnih zločinaca

Kapital od krvavog novca 32

Piše: Bojana Oprijan Ilić

Sandžak

Oktobarski intermeco..... 34

Piše: Safeta Biševac

Srpsko-albanski civilni dijalog

Neophodna kulturna integracija
Albanaca i Srba 37

Ljuan Šljaku

Na duži rok, pobeda je
na našoj strani 39

Sonja Biserko

Dijalog je sredstvo civilizovanja i
humanizovanja politike 40

Latinka Perović

Štampa ima centralno mesto
u procesu demokrtizacije..... 41

Boško Jakšić

Saradnja na principima
jednakosti i ravnopravnosti 42

Škeljzen Malići

Nove okolnosti i Kosovo

Bal pod maskama 43

Piše: Miroslav Filipović

Mitotvorna slika prošlosti 45

Piše: Dubravka Stojanović

Rusija: Odstranjivanje Luškova 48

Piše: Petar Popović

Mentalitet žrtve..... 50

Srdan Jovanović Maldoran

Kikinda: Senke onih dana 52

Piše: Gordana Perunović Fijat

Umesto eseja

Izbor po srodnosti 54

Piše: Nenad Daković

Sport i propaganda

Slučaj građanina Stojkovića 57

Piše: Ivan Mrđen

Malo poznata istorija

Bakšiš 58

Piše: Olga Zirojević

Otkud ratovi i šta je istina..... 60

Piše: Rade Vukosav

Deformisana slika Srbije..... 62

Piše: Dragomir Jankov

Fotografija na naslovnoj strani:
Divljanje huligana, Beograd 10. oktobar 2010. (Miloš Jelesijević)

Uređivački odbor: Sonja Biserko, Latinka Perović, Seška Stanajlović,
Olivera Milosavljević, Izabela Kisić; Glavni urednik: Seška Stanajlović;

Oblikovanje i slog: Ivan Hrašovec; Štampa: Zagorac, Beograd

Ovaj dvobroj Helsinške povelje štampan je
zahvaljujući pomoći Norveškog helsinškog komiteta

DEN NORŠKE
HELSINGFÖRENINGEN

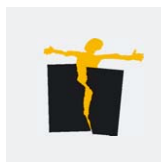
Helsinška povelja – glasilo Helsinškog odbora
za ljudska prava u Srbiji, ISSN 1451-6195

adresa: Rige od Fere 20, Beograd;

tel. 011/3032-408; fax. 2639-437;

e-mail: povelja@eunet.rs

Internet izdanje: <http://www.helsinki.org.rs>

PIŠE: SONJA BISERKO

Rizično odmeravanje snaga

Održavanje Parade ponasa u Beogradu (10. oktobar 2010), manifestovalo sa odašiljanjem višeznačnih poruka za samu Srbiju, region i svet. S jedne strane, ispoljena homofobija ogolila je patrijarhalnost i konzervativnost srbijanskog društva. Izraženi strah da će "nam decu, već od vrtića, uterivati u toleranciju prema seksualnim i ostalim manjinama" sličan je strahu drugih u regionu. S druge strane, Parada je bila samo povod za odmeravanje snaga unutar Srbije, onih koji Srbiju drže prikovanom za prošlost i onih koji je stidljivo guraju u Evropu. I treće, jasno je demonstriran značaj međunarodnog faktora za zbivanja u Srbiji i regionu, kako u pozitivnom, tako i u negativnom smislu.

Nasilje na ulicama Beograda tokom Parade ponasa (a nakon nekoliko dana i na stadionu u Đenovi) simptomatično pokazuje da u srbijanskom društvu postoji veoma veliki broj marginalizovanih, frustriranih i otuednih, posebno mladih ljudi. Nije isključeno da se nasilje ponovi i to uskoro. Međutim, te grupe su bile i veoma vešto politički instrumentalizovane. Jer, njihove poruke su bile protiv ulaska Srbije u EU i usvajanja modernih evropskih vrednosti među kojima je i poštovanje prava homeseksualaca.

Poruke, kao i nasilje i destrukcija bili su usmereni direktno protiv države. Bio je to svojevrsni test njenih kapaciteta i moći da se suprotstavi ekstremističkim grupama, koje su delovale kao paravojne formacije, dobro organizovane i upravljane od antirefomskih snaga i sa jasnim indicijama podrške iz Rusije. Slobodan Antonić, analitičar Nove srpske političke misli (portal desne Srbije), na poruku ministra pravde da će, u suzbijanju nasilja "reakcija države biti jeziva", poručuje da postoji i druga strana, ona u kojoj će

"Srbija, jednoga dana, ponovo postati država, a njena vlast ponovo zastupnik demokratije i nacionalnih interesa".

Pravi povod ovog odmeravanja snaga su sve učestalije posete zvaničnika EU i SAD Srbiji, sa porukama i podrškom za njeno što skorije priključenje evrointegracijama. U tom kontekstu poseta Hilari Klinton bila je najeksplicitnija, jer je američka državna sekretarka došla sa jasnom ponudom: podrškom kandidaturi Srbije za EU i ubrzanom ulasku u NATO. Za uzvrat od Srbije se očekuje da prihvati realnost na Kosovu. Opozicija je reagovala upravo na tu ponudu, kao što je i prethodno, na "kapitulaciju" Borisa Tadića pred Ketrin Ešton. Tom kapitulacijom, kako ističe Antonić, Srbija je od države postala vazalna teritorija.

Ponuda EU i SAD je fer kada se uzme u obzir da Srbija i ne želi Kosovo i da ga koristi samo kao zalag za iznudu kompenzacije u Bosni. Dugo je međunarodna zajednica bila talac te lažne konstrukcije da Srbiji treba dati kompenzaciju za Kosovo. Činjenica je da je Srbija vodila i izgubila ratove, ali da nije izgubila teritorije. Kada je reč o Kosovu, od njega je odustala još osamdesetih (Srpska akademija nauka i umetnosti je o razlozima za to - prvenstveno o demografskoj nadmoći Albanaca - objavila brojne dokumente). Još se odtada u tim krugovima planira amputacija Kosova i pomeranje Srbije (u slučaju da ne uspe projekat recentralizacije Jugoslavije, odnosno promene unutrašnjih granica) na severozapad - koliko se bude moglo (tzv. Republika Srpska Krajina u Hrvatskoj, Republika Srpska u BiH, Crna Gora, i, eventualno i Makedonija).

U tome je Srbija delomično i uspela dok svet nije shvatio da su republičke granice definisane još tokom Drugog svetskog rata (AVNOJ) i Ustavom iz 1974. godine optimalne i da je Haška konferencija iz 1991. godine bila u tom pogledu vizionarska. Svet se 20 godina kasnije vratio na to rešenje, jer jedino ono počiva na evropskim vrednostima - antifašizmu i građanskom konceptu.

Srbija nema potencijal da se sama izборi sa svojom nedavnom prošlošću, uprkos nastojanjima Haškog tribunala i međunarodne zajednice. Insistiranje EU na regionalnoj saradnji do određenog nivoa daje samo delomično rezultate, jer svaki čas iskrsne problem iz nedavne prošlosti. Osim toga, region ima sećanje na razornu politiku Beograda i još uvek nema poverenje u njegove dobre namere. Pogotovo zbog toga što svi gestovi dobre volje i iskoraci dolaze pod pritiskom sveta. Rat za Bosnu takođe nije završen, nastavljen je drugim sredstvima. Famosna floskula da će Bosna biti iznutra stabilizovana i onda primljena u EU i NATO, kad se tri naroda dogvore je neodrživa, jer jednom od ta tri naroda cilj nije jedinstvena Bosna.

Međunarodna zajednica podržava celovitost Bosne i Hercegovine, ali do sada nije ponudila ubedljivu strategiju prevazilaženja blokade koju je Beograd strateški gradio od Dejtonskog sporazuma - održavanje status quo i čekanje pogodne prilike za otcepljenje Republike Srpske (RS). Nezavisnost Kosova bila je povod za radikalizaciju RS, što je gotovo dovelo do kolapsa Bosne. Iskorak u Bosni usporava i osporova unutrašnji odnos snaga u Srbiji. U završnici rada Haškog tribunala i zaokruživanja balkanske krize, međunarodna zajednica bi morala da, nemale domete Haškog tribunala, dovede i u vezu sa relanošću u regionu. Najpre zbog

toga da bi se sprečila glorifikacija ratnih zločinaca, poput Biljane Plavšić čiji se izlazak iz zatvora slavi i tretira kao njena žrtva na oltaru Republike Srpske.

Istovremeno, situacija u Srbiji je dovoljno fragilna da se postavlja pitanje da li je uopšte sposobna da neke stvari iznese demokratskim putem. Istorijski gledano, Srbija se uvek kretala između dve krajnosti: jake centralne vlasti i anarhije. Uprkos brojnim izjavavama, uključujući i onu predsednika Borisa Tadića, „da huligani neće upravljati državom“, postoji opravdana bojazan da se ide u susret kompromisu sa desnim blokom, upravo zbog nesposobnosti da se raskine sa politikom Slobodana Miloševića i Dobrice Ćosića.

Boris Tadić i aktuelna Vlada morali bi pokazati više političke hrabrosti i odlučnosti ako žele izbeći, kako ističe i analitička agencija Stratfor, situaciju poput one u Vajmarskoj republici. Poređenje sa Vajmarskom republikom je donekle i celishodno upravo zbog snažnog desnog radikalnog bloka koji pretili da u odmeravanju snaga preuzme primat. Njega podržava Rusija iz sebičnih razloga, ne bi li sprečila članstvo Srbije u NATO.

Zato je neophodno je da se Srbija što pre priključi i EU i NATO. To je jedini način da se iskoristi sadašnji povoljni međunarodni trenutak. Vlada bi morala da povede računa i o naporima koji se čine da se NATO reformiše u svojevrsni forum za konsultacije o međunarodnoj bezbednosti, uz pojačanu saradnju s drugim regionima i zemljama kao što su Kina, Indija, Pakistan, kao i s pojačanim strateškim partnerstvom sa Rusijom i njeno uključivanje u evropski protivraketni štit. Takav NATO bi bio "kooperativan" i delovao bi u skladu sa ciljevima UN, ali takav NATO morao bi biti i prioritet za Srbiju.

NASILNICI, HULIGANI ILI NEŠTO OPASNIJE

PIŠE: ZORAN DRAGIŠIĆ

Nakon još jednog talasa nasilja na beogradskim ulicama, ponovo se pitamo da li je reč o "mladim gnevrim ljudima koji brane međunarodno pravo", "socijalnom buntu", "huliganizmu", "pokušaju revolucije", "antievropskim demonstracijama", "borbi protiv nastranosti", ili šta kome već padne na pamet.

Ono što posebno treba da zabrine svakog građanina Srbije je izuzetna neefikasnost države, nasuprot opštoj oceni stručne javnosti da je policija odlično reagovala. Naime, policija je uspela da spreči svaki kontakt između učesnika Parade ponosa i nasilnika koji su demonstrirali na ulicama, a da se pri tom izbegne krvoproliće većih razmera. Taktiku izbegavanja sukoba i reakcije samo u neophodnoj meri, policija je platila sa oko 200 povedenih policajaca i žandarima, ali je pokazala da može i minimalnom upotrebom nasilja da obezbedi održavanje ovako rizičnog skupa. Odličnom ovogodišnjom reakcijom policija je pokazala koliko su pogrešne bile procene na osnovu kojih je Parada ponosa prošle godine otkazana i koliko je nepotrebne političke i moralne štete država Srbija pretrpela zbog kukavičluka i nesposobnosti kvazipolitičke kvazielite.

Nakon 10. oktobra usledio je novi šok. Fudbalska utakmica između Italije i Srbije u Đenovi prekinuta je nakon sedam minuta. Pre toga je napadnut autobus sa srpskim fudbalerima i pokušao je linč golmana Vladimira Stojkovića, od dobro organizovane kriminalne grupe koja se pojavila u Italiji, predstavljajući se kao „navijači Crvene zvezde“. Slike sa stadiona u Đenovi brzo su obišle svet, a izvesni Ivan Bogdanov je postao planetarna zvezda koja je danima nakon utakmice bila predmet viceva i opšteg podsmeha. Nabildovani klipovi koji pokriju lice "fantomkom", skine se go do pojasa da mu sve kamere snime tetovaže, a nakon toga se krije u prtljažniku autobusa, u svakom normalnom društvu mora biti predmet podsmeha. Tako nešto može da bude ozbiljan politički faktor samo u Srbiji.

Nakon svega što se dogodilo u Beogradu i Đenovi, novi izazov je bio "večiti derbi" Zvezde i Partizana. Derbi je dočekan sa velikim strahom, bilo je predloga da se utakmica otkaže, pa čak i da se prekine prvenstvo. Posebnu bruku predstavlja promena Zakona o krivičnom postupku neposredno pre derbija i zbog derbija, što samo po sebi govori koliko je srpska politička elita nesposobna i, u velikoj meri objašnjava zašto su Ivan Bogdanov i njemu slični važan politički faktor u Srbiji. Utakmica je odigrana uz mobilizaciju celokupne beogradske policije i prošla je bez ikakvih incidenata, što su vladajući političari proglasili velikom pobedom države nad huliganima. Činjenica da se predlagalo otkazivanje derbija ili igranje bez publike, samo po sebi predstavlja veliku pobedu nasilnika, koji su državi i građanima uterali strah u kosti. Treba biti veoma naivan pa činjenicu da nije bilo incidenata na derbiju proglašiti pobedom ili povlačenjem huligana pred "državnom silom". Policiji se mora priznati da je i ovom prilikom pokazala da ume da radi svoj posao.

Međutim, činjenica da niko od državnih funkcionera građanima nije objasnio sa čime se naše društvo zaista suočava, niti postoji konsenzus oko prirode i nosilaca ugrožavanja, može građane samo dodatno da uznemiri.

Kada se jedno društvo i jedna država suoči sa takvim talasom nasilja (da podsetim, nasilje se sa gotovo identičnim scenarijem i ikonografijom periodično ponavlja kada god se za to ukaže povoljna prilika), građani sa pravom od države očekuju da objasni o čemu je reč i da ih zaštiti od nasilja.

U borbi protiv ovako složenih bezbednosnih problema država treba da uposli celokupan sistem nacionalne bezbednosti. Prikupljanje informacija o nosiocima bezbednosne pretnje, njihovim ciljevima, metodama i izvorima finansijske i političke podrške, predstavlja prvi i najvažniji korak u borbi protiv svake organizacije koja predstavlja bezbednosni problem.

Prikupljanje i analiziranje svih bezbednosno relevantnih podataka, praćenje društvenih procesa i pojava koje mogu biti bezbednosno interesantne, predstavlja nadležnost BIA. Kada je u pitanju nasilje koje se organizovano i periodično sprovodi na ulicama Beograda, ali i drugih gradova u Srbiji, ostaje potpuno nejasno zbog čega BIA nije do sada preduzela ništa povodom otkrivanja organizatora, finansijera i ideologa nasilja. Posebno je interesantno da su iste grupe prošle godine sprečile održavanje Parade ponosa, ubile Brisa Tatona, pretukle nekoliko domaćih i stranih državljana, čak su i nominalne vođe Obraza i 1389 proveli po 30 dana u zatvoru, a da BIA nije na adekvatan način obradila ove pokrete, iako je svakome ko čita novine jasno da je reč o organizacijama koje predstavljaju opasnost po nacionalnu bezbednost.

Ove grupe imaju značajno personalno preklapanje sa tzv. navijačkim grupama, jer veliki broj lica koja su uhapšena prilikom vršenja krivičnih dela i prekršaja pripadaju istovremeno nekoj od ekstremnih desničarskih organizacija i nekoj od tzv. navijačkih grupa. Značajno je uočiti i veliki stepen koordiniranosti njihovih akcija prilikom svakog događaja koji je iskorišćen za izazivanje nereda na ulicama, kao i veliku ideološku bliskost, s obzirom da se sa tribina veoma često uzvikuje ono što se može pročitati na sajtovima desničarskih organizacija, ili u njihovim lecima ili grafitima koje ispisuju po zidovima.

Sve njihove akcije, nasilne i nenasilne, veoma su dobro organizovane, političke poruke koje šalju veoma su dobro osmišljene, usmerene na izazivanje nezadovoljstva građana postojećom političkom situacijom, za koju se okrivljuju Evropska unija, NATO, SAD, masoni, homoseksualci, komunisti i svi drugi koji se ne uklapaju u njihov politički obrazac. Do sada su vođene rasprave o tome da li su ovo fašističke organizacije ili nisu, u koji ideološki koncept bi se one mogle smestiti, da li je dobra odluka da se pokrene postupak pred Ustavnim sudom za zabranu ovih organizacija i kolika je realna opasnost preči srpskom društvu od njihovog delovanja.

Određivanje ideološkog profila ovih organizacija je svakako važan zadatak i sa sociološkog i sa bezbednosnog aspekta, međutim, za takav napor bilo bi neophodno utrošiti mnogo vremena i papira, a izgleda da, s aspekta suprotstavljanja njihovom delovanju to nije naročito važno. Po mom sudu, to su organizacije koje nemaju jasnu ideologiju, mada ono što govore u velikoj meri podseća na neku degenerisanu varijantu neofašizma (radi više informacija upućujem na tekst Umberta Eka "Večni fašizam"), koja se preklapa sa trajavim konzervativizmom i banalizovanim klerikalizmom. Postojanje nesumnjivih političkih ciljeva koje ove grupe žele da ostvare, uz odsustvo bilo kakvog političkog programa, osim ispraznih floskula o ugroženosti srpskog naroda, širenju paranoje i kvazisocijalne retorike i nepostojanja ideje da se kroz legalan politički život i učešće na izborim pokušaju ostvariti proklamovani politički ciljevi, predstavlja važnu činjenicu koju mora da uoči svako ko se bavi bezbednosnom analitikom.

Blesavost političkih ciljeva koje proklamuju i banalnost njihovih programa, svakako nisu razlog zbog koga ne učestvuju na izborima, jer većina političkih stranaka koje se nalaze u parlamentu nema ništa pametnije ciljeve niti su im programi manje banalni, pa ipak osvajaju neke glasove.

Posebno treba obratiti pažnju na finansiranje ovih organizacija, jer njihove veoma skupe akcije i infrastrukturu neko izdašno finansira. Pitanje na koje bi naša BIA trebalo da odgovori političkom rukovodstvu države je: kakav inters neko ima da finansira društvene i političke autsajdere koji mogu samo da ga kompromituju?

Očigledno je da ekstremno desne organizacije imaju stabilne izvore finansiranja. Održavanje sajtova, ozbiljne političke kampanje, zakup kancelarija, kompjuteri, kancelarijski materijal, štampanje propagandnog materijala, zastave, majice, duksevi, trenerke, plakati i slično, koštaju značajne sume novca. Takve kampanje sebi ne mogu da priušte ni parlamentarne političke partije koje imaju finansiranje iz državnog budžeta. Ova činjenica

traži razjašnjenje i ozbiljnije odgovore od onih koje je neki savetnik direktora BIA rekao na B92. Ukoliko su takvi odgovori zadovoljavajući Savetu za nacionalnu bezbednost, javnosti Srbije nisu.

Događaji od 10. oktobra su pokazali da iza tzv. navijačkih i desničarskih grupa stoji neko mnogo ozbiljniji. U nedostatku dokaza ko zaista stoji iza nereda, organizatore i finansijere sam nazvao parapoličkim podzemljem. Reč je o parapoličkim organizacijama, jer svoje, očigledno političke ciljeve ne pokušavaju da ostvare kroz leglan politički život Srbije, a činjenica da se kriju iza navijača i ekstremno desnih grupa, koje imaju svoje nominalne vođe, ukazuje da je reč o podzemnim organizacijama, koje se ne usuđuju da se javno pojave na političkoj sceni. Zašto je to tako ne želim da nagađam, pošto ova država ima Bezbednosno informativnu agenciju koju svi zajedno plaćamo da ne bi nagađali ko i kako pokušava da uruši ustavni poredak naše države.

Vlada Republike Srbije i Savet za nacionalnu bezbednost treba da otkriju ko stoji iza ovih organizacija, da MUP daju zadatak da ih pohapsi i razbije, a nakon toga pravosuđe treba, na temelju dokaza koji su prikupljeni o antiustavnoj i antidržavnoj delatnosti ovih organizacija, da povede postupke i po zakonu kazni sve za koje se utvrdi da su bili umešani u ovu antidržavnu delatnost. Samo tako Srbija može biti ozbiljna država.

Ako treba da nagađam ko čini parapoličko podzemlje u Srbiji, čini mi se da su u tu rabotu umešani organizovani kriminal, neupokojeni delovi UDB, koji još uvek čine srce BIA, dobar deo onih prema kojima nije bilo revanšizma 6. oktobra 2000. godine, kao i oni koji su nakon toga (po svemu sudeći i mnogo pre toga!), srasli sa njima u organizaciju koja je 12. marta 2003. ubila Zorana Đinđića, delovi sadašnje vlasti koji su u kriminalnim vezama sa tajkunima i onima iz "prethodne vlasti", koji se lako prepoznaju po tome što tvrde da iza ovih događaja nema političke pozadine i da nijedna stranka nije umešana u nasilje, delovi SPC i sav drugi ološ kome ne odgovara da Srbija

postane normalna država, jer u takvoj državi za njih ne bi bilo mesta, osim u zatvorima.

Navijačke grupe koje čine drugu glavu ove aždaje koja se nadvila nad Srbijom predstavljaju posebnu priču. Svako nazivanje ovih grupa huliganima posledica je ozbiljnog nepoznavanja problema, a kada to čine ljudi koji se nalaze na državnim funkcijama, onda je reč o njihovoj direktnoj umešanosti u sve loše što se našoj državi dešava u poslednjih nekoliko godina.

Šta je to što srpske huligane razlikuje od drugih huligana u Evropi?

Najpre, srpski huligani uopšte nisu huligani, mada se tako ponašaju, tako izgledju i mnogi od njih se tako i osećaju. Evropski huligani su životni i društveni autsajderi koji svoj izgubljeni identitet traže u grupi fudbalskih navijača, svoj očaj utapaju u pivu i ponekad se pobiju sa sebi sličnima. Njihove „vođe“, su takođe, gubitnici, sirotinja iz predgrađa, koja u nekom zrelijem životnom dobu prerasta u slabo plaćene fabričke radnike ili socijalne slučajeve (što je manje-više isto). Oni čelnike klubova za koje navijaju mogu da vide samo na slici u novinama, u prostorije uprava svojih klubova mogu da uđu samo u snovima, policiju vide samo kada ih bije, političare ne prepoznaju, a za službe bezbednosti nisu ni čuli. Politiku preziru, jer je ne razumeju, a za društvena pitanja su potpuno nezainteresovani. Potiču iz nižih društvenih slojeva, neobrazovani su i veoma skućenih mentalnih kapaciteta, što im je jedina sličnost sa srpskim „kolegama“.

Srpski „huligan“, ili „vođa navijača“, vozi skup automobil, pun je para, član je uprave kluba, postavlja i smenjuje predsednike kluba, trenere, odlučuje ko će da igra, učestvuje u transferima igrača, pajtaši se sa političarima, ima „drugare“ u vrhovima policije i službi bezbednosti, naravno, veliki je „patrijota“, pravoslavljje mu je sve u životu, „duhovnost brate“, o svemu ima stav, ništa ne razume ali mu je sve jasno, u politiku se „razume“ i veoma je zainteresovan za društvena zbivanja, mrzi nacionalne izdajnike, pedere, šatro demokrate i ostali šljam sa Zapada,

Ružni, Prljavi, Zli, A Naši

PIŠE: SLOBODANKA AST

balavcima bez roditeljskog staranja koji dolaze na tribine je uzor, prema njima je strog i surov, ali prema svom gazdi je snishodljiv i ljubazan, kada bude uhapšen izlazi „za pet minute“, jednom rečju - „brate, car!“ Život završava u „klasičnoj sačekuši“.

Možda bi balavce koji ga slepo slušaju mogli nazvati huliganima da nisu podvrgnuti gvozdenoj disciplini i subordinaciji, što je nespojivo sa pojmom huliganizma. I ono što je najbitnije, uopšte se ne razumeju u fudbal niti ih on zanima.

Upravo te grupe (Obraz i 1389 sačinjavaju uglavnom isti ljudi), predstavljaju izazov sa kojim srpska država, odnosno nesposobni politikanti koji obavljaju važne državne funkcije, u poslednjih nekoliko godina ne uspeva da izađe na kraj.

Pitanja za razmišljanje:

Ko je i kada organizovao te grupe?

Ko su istaknuti članovi?

Kakava im je motivacija?

Koje mehanizme za regrutaciju i indoktrinaciju koriste?

Kakvi su im trenutni kapaciteti da ostvare svoje političke ciljeve?

Ko ih i iz kojih izvora finansira?

Ko im osmišljava kampanje?

Sa kojim ličnostima iz javnog života Srbije su povezani i na koji način?

Da li imaju vezu sa stranim obaveštajnim službama i kakvu?

Šta od njih možemo očekivati u budućnosti?

Gospodo na vlasti, da vas obavestim ono što znam i bez odgovora na ova pitanja: **oni dolaze po vas!!!** a vi slobodno spinujte, izbegavajte nezgodne teme, odlažite, kraduckajte, nemojte da vas vragnata da nešto čitate ili razmišljate, kad dođu izbori smislćete neki novi Fiat, deonice, trošćete pare od Telekomu na kampanje, pričaćete o statusu kandidata za EU, ako budete imali priliku. Ako ih sada ne zaustavite možda izbora u ovoj državi neće biti do oslobođenja, ako bude imao ko i šta da oslobađa.

Razumem da vas za Srbiju nije briga, ali mi nije jasno zbog čega ne brinete o vlastitoj koži, jer će se ona naći prva na vrhu njihovog barjaka! Mislite o tome.

Onaj istetovirani, ugojeni, podivljali huligan na ogradi stadiona „Luidji Feraris“ u Đenovi sa „cvikcangama“ u rukama koji poput orangutana trese kavez, a onda pokušava da preseče žicu i skrši deo stadiona u kojem su bili izdvojeni „navijači“ iz Srbije samo je paradigma onog ružnog i zlog lica Srbije koje terorise ovu zemlju već više od dve decenije.

Nije taj sada već svima poznati Ivan Bogdanov nikakav izuzetak, on je samo najnovija, ružna i tuža metafora onih grupa koje su već nekoliko puta vandalizovale centar Beograda, palile i kamenovale džamiju i ambasade, na smrt pretukle francuskog navijača Brisa Tatona, prekidale pozorišne predstave, upadale na promocije knjiga, zatvarale izložbe, šamarale profesore na tribinama, pravile kaos na promocijama radio-emisija i knjiga, upadale u prostorije nevladinih organizacija i „nepatriotskih“ skupovaa skidali table sa imenom ubijenog premijera dr Zorana Djindjića... To je samo ogranak onih „patriota“ i „rodoljubaca“ koji su predsednika Tadića u skupštini nazivali „ustašom“, a siledžiju Miladina Kovačevića kao valjda, nacionalnoig heroja uvodili u republički parlament. Da ne pominjemo da je država, odnosno mi, poreski obveznici platili milion dolara za Kovačevićevo siledžijsko premlaćivanje američkog studenta koji je danima bio u komi!

I na sve ove događaje nije bilo većeg reagovanja javnosti, opozicija, crkva, pa i deo takozvane intelektualne javnosti su po pravilu, podržavali i imali razumevanja za ovakve hepeninge.

Tek sada, posle bruke na stadionu „Luidji Feraris“ u Đenovi i ponovo razlupanog centra Beograda posle prvi put održane Parade ponosa kao da se država Srbija, pa i šira javnost, konačno trglu: nema novina koje nisu posvetile naslovne stranice divljanju naših huligana. Usledila su ekspresna izvinjenja naših najviših državnika italijanskom državnom vrhu, Italijanima, pa analize eksperata svih profila, ankete, tv-okrugli stolovi, pa čak i sednica Nacionalnog saveta za bezbednost,

„DECA NA VLASTI“

Nije se toliko podigla temperatura ni kada je u srcu Beograda pre šest godina gorela Bajrakli džamija,

podignuta u XVI veku, pa ni posle „Mitinga za Kosovo“. Kada su Koštinićina vlada i njegovi istomišljenici rapredali priču o „nezadovoljnim mladim ljudima koji normalno reaguju što nam otimaju Kosovo“. Ostala je samo ironična dosетка „patike za Kosovo“. Glavni vinovnici paljevine ni do danas nisu kažnjeni. Predmet je vraćen na početak. Kažnjene su samo one dve devojke koje su uhvaćene sa patikama.

Sasvim je izvesno da su među vinovnicima bruke u Đenovu bili i „demonstranti“ koji su posle hapšenja Radovana Karadžića nedeljama kroz centar Beograda vitlali nekakvim barjacima, transparentima i slikama. Vlasti su ovaj defile uredno pratile. Nadležni nisu reagovali ni na užasne povike: „Nož-žica-Srebrenica...“ i „Ubij-zakolji da Šiptar ne postiji...“ ili „Zakolji Hrvata da Šiptar nema brata...“ Zašto? Zbog njihovog prava na protest, zbog koalicione aritmetike, zbog sramnog namigivanja biračkoj čaršiji na sve četiri strane, osobito institucijama, „bastionima srpstva“?

Ovom našom zemljom odavno tutnje zahuktale lokomotive mržnje, nasilja i pljakačke, pa čak ni ona radnička sirotinja više nije bezbedna ni u lokalnom vozu Beograd-Lapovo gde su je opljačkali i premlatili možda ti isti huligani koji su sada protestovali navodno, protiv „Parade ponosa“.

Kada je na Obilićevom vencu na smrt pretučen Francuz Bris Taton, dok je pio pivo u društvu svojih zemljaka, navijača, onaj drugi Beograd je mirnim protestom konačno pokazao svoje lice: bol, stid, saosećanje sa porodicom zbog stravičnog zločina. Sudski ovo ubistvo još nije okončano.

Posle ovih huliganskih izgreda, po pravilu su najglasniji u odbrani bili predstavnici opozicije („Pa, to su naša deca!“), Toma Nikolić i onaj famozni dvojac Antić-Vukadinović koji je dugo, za vlade dr Vojislava Koštunice davao intonaciju u najstarijem listu na Balkanu, čak je zviždanje francuskoj himni pred utakmicu ispraćeno u tom listu nečuvenim komentarom „Pa, šta ako su zviždali“. Retke analize koje su ukazivale na opasnost od ovakvog stanja duha u Srbiji (Helsinška povelja) Antić je okarakterisao ni manje ni više nego kao poziv na „obezglavljenje srpske nacionalne elite“, a Slobodan Samardžić, dojučerašnji ministar za Kosovo tim povodom kratko poručuje: „Dosta je bilo tolerancije!“ On je čak pozvao institucije da reaguju. Javnost je uglavnom preko ovih događanja prelazila – ćutke.

Neki italijanski mediji su sa zaprepašćenjem konstatovali da su huligani iz Srbije nosili nacistička obeležja, u mnogim zapadnoevropskim zemljama zabranjene simbole prošlosti.

Ovde se pred tom pojavom okreće glava ili širom zatvaraju oči.

Neke od onih desničarskih organizacija „Dveri“, „1389“, „Naši“, zvanično registrovane za vlade dr Koštunice ne nalaze ništa neprihvatljivo da se u svojoj ikonografiji ukrase i ovim zloglasnim simbolima. Ne nalazi ništa neprihvatljivo ni dr Koštunice škola mišljenja: uostalom, rađanje tih zmijskih jaja, verovatno najbolje ilustruje jedna sjajna Koraksova karikatura (Danas, 26. septembar 2009. i ponovo, opet u Danasu 18. oktobra 2010).

HEROIZOVANJE ZLIKOVACA

Neki će reći da su ti huligani, deca koja su rasla posle demokratskih promena, pa otkud sada da su oni veći ksenofobi, veći nacionalisti i veći nasilnici čak i od svojih očeva. Nešto se desilo u tradicionalnoj tranzicijom uzdrmano porodici, u društvu, u duhu vremena, i naravno, u obrazovanju. Javnost godinama ignoriše zabrinjavajuću činjenicu da se već nekoliko naših generacija ne može pohvaliti dobrim obrazovanjem, takozvani PIZA testovi već godinama pokazuju da su naši učenici na dnu evropske lestvice znanja.

I posle ratova na našim prostorima najrazličitiji ratni profiteri, razbojnici pa i ubice, koji su angažovali „najbolje advokate koji se mogu kupiti parama“ ostali su medijske zvezde, vedete raznih hepeninga, partija, promocija koje prenose ne samo tabloidi, već i ozbiljne novine. Oni su slavni, uspešni i moćni. Za mlade jasna poruka i pouka: nitkovluk svake vrste se isplati. Pa, zar oni profesori što su prodavali ispite još ne drže predavanja u Kragujevcu (i ko zna gde još), nisu unapređeni, zar „gospodin Legija“, osuđen za najstrašniji zločin na 40 godina ne prodaje svoje knjige na svakom beogradskom ćošku? Pa, gde to ima da višestruki ubica ovako nesmetano priča i prodaje svojiju priču?

Ovo heroizovanje zlikovaca, razbojnika i mafijaša postalo je, nažalost, uzor jednom delu mlade generacije. Odmah posle oktobarskih događaja, a osobito kada je premijer postao dr Vojislav Koštunica, počeo je veliki čas revizije naše istorije, veliko potiranje naše antifašističke prošlosti, pa nas nije bilo među zemljama pobednicama nad fašizmom u Drugom svetskom ratu, ni na jubilarnoj paradi u Moskvi, ali ni onda kada su se u Aušvicu okupili svi državnici Evrope da obeleže 60-godišnjicu oslobodjenja ove fabrike smrti: ni onda nije bilo naslovnih strana i udarnih televizijskih emisija na kojima bi se artikulirano postavilo

pitanje -zašto? Zašto se odričemo naše antifašističke prošlosti, zašto se ispisujemo iz pobjedničke strane u Drugom svetskom ratu?

Zar Koštuničin ministar Milan Parivodić nije javno poručio da pri pomenu imena Milana Nedića treba stajati mimo, s poštovanjem, valjda.

REVIZIJA ISTORIJE

Ovo su generacije u čijim se udžbenicima, svojevrsnim ravnogorskim čitankama, istorija posmatra u iskrivljenom ogledalu, u kojoj se krije ko su bili pobjednici na kraju Drugog svetskog rata, u kojoj su partizani bili minorna grupa, a četnici istinski borci, pa je Draža Mihailović čiji su četnici zaklali mnogo nedužnih Srba (pitajte žitelje sela Vranića, odmah tu, nadomak Beograda), "ljubitelj umetnosti i poetska duša", a Josip Broz Tito - bandit i probisvet.

Istoričarka dr Branka Prpa više puta je javno postavila pitanje zašto u Skupštini grada Beograda još uvek stoji slika prvog upravnika Banjičkog logora Dragog Jovanovića, tadašnjeg gradonačelnika!?

Slika tog čoveka koji je čak i lično ubijao, još visi u Skupštini grada Beograda sa drugim gradonačelnicima!? Ko ih je tu stavio? Pitala je javno dr Prpa. Da li je zbog sličnih pitanja ova istoričarka i sjajna direktorka koja je Arhiv grada Beograda od Augijevih štala pretvorila u instituciju za ugled i ponos - šaptom smenjena? Na njeno mesto je došao partijski podoban anonimus.

I sve ide po istoj, što bi rekao jedan moj kolega, „koštunjavoju“ matrici: sa najviših mesta se veličaju saradnici okupatora, traži se i rehabilitacija Nedića, a hrabrim, istinskim rodoljubima, mladićima i devojkama, koji su život dali u borbi protiv okupatora, sa mape grada su brisane ulice sa njihovim imenima. Ruše se i vandalizuju spomenici istinskim junacima u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnike, devojkama i mladićima koji su najčešće umirali u unajstrašnijim mukama. O sramnom prekrajanju istorije ćutala je vaskolika srpska takozvana intelektualna elita. Samo je mudri i časni Desimir Tošić, koji je skoro ceo život proveo u emigraciji, jasno digao glas protiv ovih najnovijih varvarskih poteza naše nove demokratske vlasti. Uzalud.

Mladić na spratu, u tihotapckama

PIŠE: BOJAN AL PINTO BRKIĆ

Iako nije kraj godine, ni kalendarske, ni fiskalne, oktobar je u Srbiji postao specifična prilika za svodenje računa - mesec u kome obeležavamo godišnjicu promena za koje se pokazalo da nisu bile ni toliko temeljne, ni toliko revolucionarne, koliko smo mislili i kako smo se tada nadali. Ovaj oktobar, deseti po redu od promena, takoreći jubilarni, proveli smo zaogrnuti lovorikama i u strahu od huligana na ulicama i stadionima, ali najviše zabrinuti zbog stava nove holandske vlade o pitanju koje (ne)dobronamerni često postavljaju i koje se vuče - predugo.

Boris Tadić je predsednik Srbije od jula 2004. godine, prethodno je 15 meseci bio savezni ministar odbrane, a pre toga istaknuti član parlamentarnog Odbora za odbranu i bezbednost i visoki funkcioner vladajuće Demokratske stranke. Rasim Ljajić na čelu je Nacionalnog saveta za saradnju sa Haškim tribunalom od njegovog osnivanja aprila 2002. godine. Bio je i jedan od koordinatora akcionog tima. Vladimir Vukčević nalazi se na čelu posebnog tužilaštva za ratne zločine od jula 2003. godine. Takođe je koordinator akcionog tima. Ivica Dačić vicepremijer je i ministar unutrašnjih poslova od jula 2008. godine. Prethodno je

njegova stranka pružala manjinsku podršku prvoj vladi premijera Vojislava Koštunice, od marta 2004. do maja 2007. godine. Druga vlada Vojislava Koštunice, od maja 2007. do jula 2008., postojala je zahvaljujući podršci Demokratske stranke Borisa Tadića. Snažan pečat radu ove Koštuničine vlade dali su njegovi najbliži saradnici, Dragan Jočić, kao ministar unutrašnjih poslova, i Rade Bulatović, kao direktor Bezbednosno-informativne agencije. Bulatovića je na čelu BIA nasledio Saša Vukadinović, na predlog vlade u kojoj većinu čini Demokratska stranka i koja u oktobru 2010. izgleda prilično stabilno. Moguće je da još neko od odgovornih ovde nije pomenut, ili nije najbolje opisan njegov mandat, ali je potpuno neverovatno da deset godina posle promena vlasti u Srbiji i dalje tragaju za Ratkom Mladićem i očigledno nemaju pojma gde se on krije.

Istini za volju, 2004. godine smo saznali da je Mladić do polovine 2002, boravio u vojnim objektima. Početkom 2006, rekonstruisano je njegovo kretanje do kraja 2003. Opet 2008, je rečeno da se u proleće 2006, pregovaralo o Mladićevoj predaji. Nedavno, *New York Times* je ekskluzivno otkrio da je Mladić praćen 2008. godine. U međuvremenu, više puta je pretresana kuća koju je dobio od države na Banovom

Čak je nedavno stradao i onaj mali junak sa Čukur česme. Neko je primetio: „Toga nije bilo ni za vreme okupacije“.

PRED OGLEDALOM

Ti huligani čija je ružna slika sa stadiona „Luidji Feraris“ u Đenovi obišla svet, zapravo su slika Srbije u ogledalu, to smo mi: većina koja je više puta glasila za Miloševića, za njegove godine raspleta, za deset krvavih godina, za etnička čišćenja, za lažne heroje, za Karadžića i Mladića... To je ona većina koja „većito pravda sopstveni nitkovluk nitkovlukom onih drugih“. Koja čuti i ne izlazi na ulice zbog ubistva u Topčideru one dvojice gardista, seljačkih sinova, koja zna da su u beogradskom predgrađu Batajnica pokopani pobijeni Albanci... Kad ćemo čuti izvinjenje za masovne grobnice?

PROMOCIJA ZLA

Na javnoj društvenoj sceni se odigravao neverovatan hepening: glorifikovani su ratni zločinci iz ovih ratova, a i oni iz Drugog svetskog rata, na pijedestal

brdu, proveravano je poslovanje firme njegovog sina Darka, pronađena je određena količina gotovine bez jasnog porekla, supruzi Bosiljki se sudi zbog nedozvoljenog posedovanja oružja, pronađeni su dnevni, video zapisi, pohapšeni su neki penzioneri pod optužbom da su ključni jataci... U *Politici* su objavljene, na osnovu njegovog rukopisa (o čemu su posvedočili grafolozi), šta je Ratko radio i sa kim se sastajao tokom rata u Bosni, kako je više cenio Dobricu, a manje Slobodana, brojne anegdote i memoarski zapisi, na osnovu kojih čovek može da stekne jednu složenu sliku. Jedini problem sa tim je što je sve to jedno veliko zamajavanje.

Nikog ozbiljnog ne zanima gdje je Mladić bio i šta je radio u prošlosti, osim u periodu obuhvaćenog tačkama optužnice i to isključivo s ciljem utvrđivanja krivične odgovornosti, a ne sastavljanja romansiranih biografija. Vlasti Srbije dužne su da ga uhapsu i izvedu pred lice pravde. Pošto Mladić više nije aktivni oficir (njegova služba je prestala ukazom Vojislava Koštunice), njegovo hapšenje spada u domen zadatka policije, njegovo izručenje trebalo bi da naloži civilni sud. Ako tajne službe žele ili su angažovane da pomognu u toj stvari, razume se da mogu dati svoj doprinos, u okviru zakonskih ovlašćenja i ograničenja. Ali, ako se to na kraju dana pretvori u supertajnu operaciju za koju znaju samo odabrani, jer - da se poslužim popularnom replikom - niko ne sme videti pravo

su podignuti čak i kriminalci-ratnici. Oni su slavljeni kao novi junaci svojih nacija.

Ovu medijsku promociju zla, kriminala i nasilja prati neverovatna lakoća oprosta svih grehova našeg pravosuđa: najminimalnije kazne za pretnje smrću novinarki Brankici Stanković, kao i ubicama beogradskog učenika Nikole Kovačevića, onda je jasno da je to, kako kaže, Teofil Pančić „stvar države“. U pravosuđu i posle takozvane reforme, očigledno sede i ljudi koji, ili ne znaju svoj posao ili vrlo dobro i smišljeno potkopavaju pravni poredak ove zemlje koja ipak pokušava da uđe u zajednicu evropskih zemalja, pa pretnje smrću Brankici Stanković proglašavaju za „uvredu“ što se kosi sa zdravom pameti, a dripcima koji su metalnim šipkama napali Teofila Pančića izriču kaznu upola manju od minimalne!? Upečatljiva i neizbrisiva nasilnost huligana iz Srbije koji su se svim silama trudili da se u Đenovi svetu prikažu kao „čudovišta“ i „svirepe zveri“ očigledno je za cilj imala političku poruku. Jedan od anketiranih pred italijanskim kamerama je rekao da je ovo njihov protest protiv ulaska Srbije u Evropu.

lice nindže, koje niko ne sme pitati za rezultate, da ne bi slučajno bila ugrožena istraga, onda se vrtimo u krugu u kome niko ne može biti pozvan na odgovornost, a Ratko, nesrećan, cepa 15. par omiljenih vunjenih čarapa - tihotapki. Naša napredna analitika otkrila je njegov način kretanja po urbanim skrovištima, sredstvo koje sprečava komšije da čuju kretanje na spratu iznad. Sad još samo da desetak godina analiziramo trend prodaje vunjenih čarapa i možda ćemo doći do zaključka koje se najbolje prodaju, što bi nas moglo dovesti korak bliže Mladiću, pošto će se tajne službe infiltrirati u redove bakica koje pletu i provaliti enigmu klot-frket.

Valjda je došlo vreme da građani, dakle poreski obveznici, koji plaćaju jedan od procentualno najskupljih državnih aparata u Evropi (u odnosu na BDP), postave pitanje vlastima šta se konkretno preduzima da Mladić bude uhapšen i izručen, na šta odlazi novac, ko je odgovoran za dosadašnje neuspehe i zašto još niko nije podneo ostavku/nije smenjen. Takođe, zašto svi za koje postoje dokazi da su svojim činjenjem ili nečinjenjem pomogli optuženom nakon izvršenja krivičnog dela nisu procesuirani?

Holandija, koja je u prošlosti insistirala na obavezi hapšenja i izručenja Mladića i drugih optuženih pred Haškim tribunalom, uslovljavajući put Srbije ka članstvu u Evropskoj uniji, može promeniti vladu i politiku, i reći da je problemi Srbije više ne zanimaju, ali

Bila je tu i na italijanskom pruka „Kosovo je srce Srbije“, a albanska zastava je spaljena pred kamerama. Posle su glavni junaci ovog sumornog događaja pričali italijanskim sudijama drugu priču: da su protestovali protiv ljudi u rukovodstvu Fudbalskog saveza Srbije!?

Ko su bili režiseri ove jasne političke, varvarske koreografije? Nadležni, za sada, sama u naznakama, poručuju da konce vuku određeni politički krugovi u Beogradu, ima analitičara koji inspiratore i pomagače traže i na međunarodnoj sceni... Da li će Srbija imati snage da se pogleda u ogledalo ili će naš barabarro-genije licemerno za sve optuživate druge i tako i dalje uspešno zaustavljati sve pokušaje modernizacije i evropeizacije ovog društva?

Za sve što se dogodilo veliku odgovornost snosi i SPC, ali to niko od zvaničnika ne pominje: Amfilohije Radović, ali i drugi ljudi u mantijama prete ognjem Sodome i Gomore. Ovih dana, pre Parade ponosa Amfilohije je, kao i do sada, bio najotrovniji, a neko je primetio da je delovao neuračunljivo: po njemu je „Parada“ bila strašnija od bombardovanja i rata, a prestoni grad je zagadio smrad... I klerofašističku organizaciju „Naši“ predvodi jedan sveštenik, iz tog pravca

su stigli i pokličići jurišnika kada je svojevremeno u Artandelovcu bila promocija „Peščanika“... Država se nijednom nije oglasila povodom ovih talasa govora mržnje iz crkvenih krugova.

Ovaj najnoviji soj srpskih barbarogenija kao da je u Đenovi poručivao: „Vidite kakvi smo ružni i zli! Nije nam mesto u Evropi i nećemo u Evropu!“ Italijani, i sami navikli na navijačke gužve, ovaj put su zapanjeno posmatrali „naše“! Zavideli smo Italijanima: složno i glasno su zapevali svoju himnu, a fudbaleri su pljeskali svojim navijačima.

Šekspirova drama „Timon Atinjanin“ je priča o stubovima društva: manjim i većim političarima, tajkuni- ma, ratnicima, državnim umetnicima, filozofima... kao i o dominaciji društvenog konsenzusa u licemernju, kaže reditelj Gorčin Stojanović koji ovu Šekspirovu dramu upravo postavlja na scenu Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. Vrh države Srbije ovih dana poručuje da huligani neće upravljati državom, da će kazne biti rigoroznije, a da će se finansijeri, mafijaški šefovi naći pred licem pravde. Pesimisti sumnjaju: strepe da će baš kao u Timonu Atinjaninu na sceni ostati snažna vladavina bratstva licemera.

građani Srbije to ne mogu. Dokle god Mladić ne bude izveden pred lice pravde zbog zločina u Srebrenici i drugih zločina koji su počinjeni pod njegovom komandom tokom rata u Bosni, građani Srbije ne mogu računati na to da je svaki zločin kažnjiv i da država čini sve da zaštiti njih, njihovu imovinu i prava, kao i temeljni poredak društva i države. To je fundamentalno pitanje, važnije od toga da li će Srbija sutra ili prekosutra biti formalno korak bliže članstvu u EU.

Od Beograda do Srebrenice vazdušnom linijom ima 120 kilometara. Srebrenica je mnogim gradovima u zapadnoj Srbiji bliža od naselja u Vojvodini. Kako očekujemo da se uspostavi normalan život, da deca odrastaju i školuju se u zdravoj sredini, ako zadah zločina opterećuje njihove roditelje i sugrađane, a glavni počinilac, koji je zapovedao operacijom i posle ponosno izjavio da smo se osvetili Turcima, nečujno u tiho- tapkama klizi na spratu iznad, tako da ga mogu otkriti samo komšije sa posebnom opremom za slušanje otpora vune u dodiru sa parketom?

Postavimo pitanje Tadiću, Dačiću i ostalim odgovornim izabranim, imenovanim i postavljenim licima ponaosob, da li primenjuju zakon. Ako primenjuju, kako primenjuju? Šta je još moglo biti učinjeno da

se skine taj teret sa pleća čitavog društva? Jer, ako država može da izvede nekoliko hiljada policajaca na ulicu sa zadatkom da štiti pravo jedne manjine - što je za svaku pohvalu - onda može angažovati istu tu policiju da pita svakog šefa kućnog saveta, ne samo na Novom Beogradu, nego i u svakom kutku Srbije, je li primetio nešto sumnjivo i ko stvarno stanuje u pojedinim stanovima.

Za razliku od huligana koji su izašli da razbiju grad nezadovoljni održavanjem Parade ponosa ili ko- značim, za razliku od onih koji idu na stadione da pokažu koliko uverljivo mogu oponašati životinje u kavezu, Mladić ne živi sa roditeljima, na stalnoj adresi, prijavljenoj u ličnoj karti, i ne može se skrivati u autobuskim prtljažnicima. U tome je njegova prednost, ali i slabost. Ako bi policija, koja sigurno nije nesposobna, nakon što privede sedamnaestogodišnjake odgovorne za bacanje kamenica i Molotovljevih koktela i njihove nešto starije kolovođe, dobila zadatak da pročeašlja moguća urbana skrovišta i ispita sve moguće izvore informacija o Mladiću, sa znanjem da će im od učinka zavisiti plata tog meseca, brzo bi se stvorila panika u mreži onih koji su danas ili u prošlosti učestvovali u skrivanju gospodara smrti u Bosni, zbog čega je i u Srbiji život bio na granici nemogućeg.

Decenija desničarske destrukcije

PIŠE: IVAN TOROV

Petog oktobra Srbija je, manje-više, stidljivo, reklo bi se čak, reda radi, obeležila punu deceniju od trenutka kada je Slobodan Milošević morao da preda vlast garnituri političara koji su sebe, na talasu protesta više stotina hiljada građana, proglasili „revolucionarima“ i „demokratima“. Oktobra 2000.godine najavljeno je neko novo doba Srbije, vaskrsavanje njenog lepšeg, demokratskog i slobodarskog lica, preporod kojim bi se država i narod konačno oslobodili balasta i hipoteke razdoblja tragične apsolutističke vladavine jednog čoveka, njegove porodice i ideologije koja se ni po čemu nije razlikovala od naci-socijalizma.

Deset godina kasnije, Srbija je ponovo pred velikom dilemom šta se, zapravo, desilo tada: da li je 5. oktobar bio „revolucija“, ili naprosto svojevremeno pučističko svrgavanje jednog gospodara, kome su u kritičnom času otkazale njegove najpouzdanije poluge vlasti – službe bezbednosti i njihove paravojne i parapolicijske snage, vojni vrh i, naravno, nezaobilazno „misteriozni“ finansijski stubovi u formi novostvorene poslovno-tajkunske kaste? Da li je decenija iza nas vreme „koje su pojeli skakavci“, razočarenja, izneverenih nada i očekivanja, ili, pak, period shvatljive tranzicione muke u kome su se bolje snašle upravo političke snage koje su se 2000. godine smatrale poraženim?

Još se nisu valjano ni stišale analize i komentari učesnika „5.oktobra“ s jedne i druge strane barijade, ali i svakojakih eksperata za srpske političke prilike, dakle, pet dana nakon 5. oktobra 2010, Srbiju je zapljusnuo talas nasilja, za koji neki kažu da je buđenje one iste (nacionalističke i razarajuće) svesti, za koju se uludo verovalo da joj više neće biti ovde mesta, drugi, opet, smatraju da je sve to samo nastavak (da li i finalna faza?) obračuna dve Srbije: one, koja, doduše, dozlaboga sporo, oklevajući, uz brojne kalkulacije i konfrontacije, ipak teži njenoj evropeizaciji, i one druge, stare, prepoznatljive, nacionalističke, ksenofobične i antievropske, kojoj je najpreći

posao da zaustavi ili bar zakomplikuje svaki mogući razvoj Srbije na novim, zdravijim osnovama. Odluka državnog vrha da pod pritiskom EU (inače bi je najrađe ponovo zabranio) podrži Paradu ponosa srpske gej i lezbijske populacije, zapravo, bila je samo povod da Beograd doživi i preživi još jedan rušilački stamperdo, reklo bi se, svojevrsnu „kristalnu noć“, srećom i blagodareći intervenciji policije, bez ljudskih žrtava, ali sa količinom mržnje, netolerancije i rušilačkog poriva koja nedvosmisleno ukazuje (i potvrđuje) da se na srpskoj političkoj, društvenoj i državnoj sceni valja nešto mnogo krupnije, opasnije i dalekosežnije od pojednostavljenog objašnjenja da je reč o „revoltu mladih branilaca tradicionalnih porodičnih vrednosti Srbije“ i njihovom „nezadovoljstvu ekonomskom i socijalnom politikom vlasti“. Demoliranje šireg centra Beograda, na potezu od Autokomande do Kalemegdana, sinhronizovano (dobro organizovano) atakovanje na policiju, istovremeno na nekih desetak međusobno udaljenih lokacija, pokazuje da motivi i ciljevi „huligana“ nisu bili nimalo naivni. Kako vreme odmiče od provale nasilja 10.oktobra, i svojevrsne reprize u Đenovi, na (prekinutoj) fudbalskoj utakmici Italija-Srbija dva dana kasnije, vlast sve više uverava javnost da su protesti imali izrazito politička obeležja (spaljivanje sedišta DS u Krunskoj, napadi na prostorije SPS i LDP, opsada Narodne skupštine i državne RTS), da bi se stiglo do „osnovane sumnje“ kako je, zapravo, reč o napadu na državu i njene institucije, odnosno pokušaju ugrožavanja ustavnog poretka. Zasad se termin „državni udar“ ne spominje, bar ne izričito, što govori da ni sama vlast nije načisto da li u raspetljivanju pozadine najnovije nasilničke „seanse“ treba ići do kraja. Iako se u kvalifikovanoj javnosti smatra da država ovog puta ne sme da kalkulisuje i procenjuje rizike (po imidž vladajuće koalicije) otkrivanja pune istine, već neke izjave državnih funkcionera uveravaju da će „galama trajati onoliko koliko je potrebno da se postigne određeni

pragmatični dnevno-politički cilj. Dakle, vrlo je moguće da će se i sada, kao i ranije, problem gurnuti pod tepih, da će se završiti na stavu o nekakvoj neadresiranoj „političkoj pozadini“, bez pokušaja da se odgovori na pitanje koje je sama vlast postavila – ko su politički inspiratori i nalogodavci još jednog „lomljena“ Beograda.

Dešavanja na ulicama Beograda i u Đenovi prava su prilika za sumorno podsećanje na glavne događaje od 5. oktobra 2000. godine, koji su, zapravo, platforma za sve što se sada, deset godina kasnije, naziva najezdom konzervativizma, ekstremizma u svim mogućim oblicima, klerofašizma. Dakle, političkih obrazaca čiji je strateški cilj zaustaviti i samu pomisao da bi se Srbija mogla preobratiti u savremeno razvijeno demokratsko društvo. Već 6. oktobra se pokazalo da 5. oktobar, osim što je oterao Slobodana Miloševića, nije ni bio zamišljen da donese toliko očekivani i priželjkivani preokret u uklanjanju mehanizma i tehnologije vlasti i sistema vrednosti koji su učinili da poslednja decenija XX veka ispiše najmračnije stranice novije istorije ovih prostora, da raskrsti sa vlastodržačkim apsolutističkim modelom vladanja i ideologijom izazivanja i podsticanja terora mržnje, netolerancije i nespuntanog nacionalizma sa jakim elementima fašizma. Sa malim prekidima, decenija od časa kada je Milošević saopštio da odlazi, zapravo je razdoblje praktično neometenog razmaha i vladavine srpske nacionalističke desnice. Iste one koja je u ratovima devedesetih pružala snažnu logističku podršku tzv.levim snagama na čijem čelu su bili Slobodan Milošević i Mirjana Marković. Njena ideologija je najčešće bila zakamuflirana floskulama o tzv. demokratskom nacionalizmu, a, u suštini, vodilo se samo računa o tome kako da se održi utisak da se, eto, Srbija menja, a da se pri tom – nasleđivanjem nereformisane mašinerije državnog terora i vrednosnog sistema bivšeg režima, naročito izbegavanjem radikalnog otklona od njegove ratne i nacionalističke politike devedesetih – Srbija ne pomeri od desničarskog i, po svemu, izrazito destruktivnog sindroma. DOS, kao mešavina svega i svačega, levog i desnog, nacionalističkog i građanskog, principijelnog i egoističkog, od samog početka nije imao ni šansu, a ni ambiciju da išta radikalnije učini, a već u prve dve godine nakon „revolucije“ stvoren je paralelni sistem vlasti, koji su činili državna i vojna bezbednost, sve snažniji antihaški lobi, političke stranke izrazitog nacionalističkog i

desničarskog diskursa, crkvena i poslovno-tajkunska oligarhija. Ubistvo premijera Zorana Đinđića, u režiji same države, stavilo je tačku na pokušaje da se, uprkos teškom nasleđu, Srbija prestroji na kolosek evroatlantskih integracija. Trijumfom ideološke nacionalističke matrice Vojislava Koštunice nakon atentata u martu 2003, stvorena je gotovo idealna osnova za bujanje svih oblika ekstremizma i nacionalističke isključivosti, od suptilnijeg, državnog, do najogoljenijeg uličnog i navijačkog. To je period izrazitog parlamentarnog govora mržnje, ne baš skrivene kolaboracije politike i tranzicionog kriminala (privatizacija, tenderi, javne nabavke) i tajnih službi, pokušaja da se kompletan državni mehanizam prilagodi ambicijama tadašnje destruktivne Koštuničine vladavine. To je, opet, vreme daljeg razmaha antihaške, preko njega, antievropske ksenofobije, zaštite „heroja oslobodilačkih ratova“ od međunarodne pravde, novog podsticanja logike kako je Srbija „u ratovima koje nije izazvala i vodila“, zapravo, bila „jedina i najveća žrtva“, sukobi oko Kosova i Crne Gore postajali su osnova, koja će, uz obilatuu asistenciju Demokratske stranke i njenog lidera Borisa Tadića (u svojstvu šefa države), rezultirati usvajanjem Ustava, zapravo, institucionalnim guranjem Srbije na pozicije izrazito nacionalne države. Tako je sam Ustav postao izvor mnogih problema i tenzija koje će obeležiti vreme od njegovog usvajanja, jezgro kojim su institucionalno cementirani povodi (pre svega, Kosovo) za buduće sve neugodnije konfrontacije u samoj Srbiji, u regionu, a i na širem međunarodnom planu. To je takođe, vreme nesmetanog širenja mreže države (politike), tajnih službi i tabloida, kada je moral društva predat Srpskoj pravoslavnoj crkvi, razdoblje ubrzanog procvata pokreta i grupa sa najekstremnijim nacionalističkim, fašističkim, klerofašističkim obeležjima i njihovog politički instrumentalizovanog angažmana u ulozi sejača mržnje, netolerancije i uličnog razbijačkog „patriotizma.“

Izjednačavanje uloge partizana i četnika i uopšte, sve drskija revizija toka i ishoda Drugog svetskog rata i antifašizma na ovim prostorima, sve učestalije rehabilitacije najekstremnijih protagonista srpskog fašizma i nacionalizma i kolaboracije sa nemačkim okupatorom, kao i gotovo pomahnitalo

Politika i dalje u nacionalističkom ključu

PIŠE: VLADIMIR PAVIČEVIĆ

(državno) traganje za grobom Draže Mihailovića, ali i potonje „istorijsko pomirenje“ Borisa Tadića i Ivice Dačića i njihovih partija, koje je stavilo tačku na nikad izvedenu lustraciju i propitivanje istorijske odgovornosti političara koji su činili zlodela i kršili ljudska prava i slobode – sve su to dodatni impulsi koji su u mnogome omogućili da atmosfera mržnje, linča, svakojakih oblika nasilja, u deceniji iza nas steknu pravo građanstva. I utisak da u tome nijedna vladajuća garnitura nije bila bezgrešna. I najpovršniji pogled na događaje od 2000. godine potvrdiće procenu da smo preživeli još jednu stresnu, frustrirajuću deceniju, kojoj će glavni pečat udariti nesputana destrukcija srpske političke desnice. Sindrom nasilja dominiraće maltene neprekidno: počelo je teškim sukobima partija Z. Đinđića i V. Koštunice i raspadom koalicije, mutnim igrama oko prevlasti nad vojskom i policijom, nastavljeno fizičkim obračunom policije (države), huligana i popova sa protagonistima prve gej-parade 2001, pobunom Jedinice za specijalne operacije, ubistvom premijera Đinđića, spaljivanjem džamija u Nišu i Beogradu, uličnim neredima na mitingu podrške Radvanu Karadžiću, spaljivanjem američke ambasade i demoliranjem i pljačkanjem Beograda nakon mitinga (u režiji države) zbog proglašenja kosovske nezavisnosti, pravim serijom divljanja desničara, skinhedsa, navijača na sportskim takmičenjima, njihovim kontinuiranim nastajima na nevladin sektor, „nepatriotske“ medije, promocije, izložbe i sve što se nije uklapalo u njihovo poimanje nacionalne države. Finalizovano je najnovijim uličnim udarom na državu i njene institucije, koji aktuelnu vlast stavlja pred izbor: da li će, po običaju, posle tri dana galame, problem ponovo gurnuti u arhivu, nadajući se da će se sam od sebe rešiti, ili će svoj toliko puta obećavani put u Evropu i radikalnu izmenu sistema vrednosti potvrditi tako što će politički, istražno i sudski razobličiti čitavu mrežu i anatomiju delovanja destruktivne i krajnje militantne desnice. Zbog budućnosti Srbije, pre svega.

Veliki građanski protest koji je 5. oktobra 2000. godine na trgove Beograda izveo više od pola miliona ljudi, zapečatio je izborni poraz Slobodana Miloševića. Demokratska opozicija Srbije (DOS) preuzela je kontrolu nad državnim institucijama, u roku od dva meseca raspisala izbore za organe vlasti u Srbiji i početkom januara 2001. godine konstituisala novu demokratsku vlast. Građani Srbije su od nove vlasti imali velika očekivanja, a period od deset godina je dovoljan za analizu njihove ispunjenosti. Uprkos tome što nam vlasti ponavljaju da je deset godina kasnije sve mnogo bolje i sasvim drugačije, i dalje provejava osećaj da nismo mnogo odmakli od standarda vladanja koje je uspostavio Slobodan Milošević.

A šta je bila Srbija koju je Demokratska opozicija Srbije nasledila od Miloševića? Autori su nadevali različita imena tipu vladavine Slobodana Miloševića i karakteru političkog poretka u Srbiji u tom periodu. Nebojša Vladisavljević koristi kovanicu kompetitivni autoritarizam, Dušan Pavlović opisuje taj režim kao izborni autoritarizam što je opis blizak opisu koji daje Vladisavljević, dok Milan Podunavac taj isti poredak naziva neporetkom koji stalno pokušava da se predstavi kao stanje poretka, to je forma uzurpacije koja omogućava nastanak sultanizma kao varijante patrimonijalne diktature.

Različite ocene karaktera poretka utemeljenog u Srbiji za vreme Miloševićeve vlasti mahom se tiču drugačijih poimanja uloge koju je u Miloševićevoj vladavini imao rat. Autori poput Vladisavljevića, Goatića ili Pavlovića svrstavaju ratnu politiku u specifični domen politika usmerenih ka spolja, što jeste uticalo, ali ne naročito, na unutrašnju strukturu njegove vladavine. Podunavac i Nenad Dimitrijević, na primer, vide rat upravo kao mehanizam internog legitimiziranja poretka, a ne samo kao deo politika vladajuće garniture. Na tom tragu izvode zaključke o vladaru uzurpatoru i rušitelju institucija koji samo jednim, zanemarljivim, delom zadržava demokratsku masku organizovanjem izbora i neometanjem stranačkog

pluralizma. To viđenje Miloševićevog poretka smatram najbolje argumentovanim opisom poretka u Srbiji do 5. oktobra 2000. godine.

Miloševićevom smenom sa vlasti urušen je stari poredak koji se razvijao od početka raspada Jugoslavije do 5. oktobra 2000. godine. U zavisnosti od percepcije karaktera prethodnog poretka i događaja koji su vodili smeni Slobodan Miloševića, petooktobarska promena u Srbiji se u nekim analizama naziva revolucijom, u drugim pučem, a nekada se ocenjuje i kao uobičajena promena vlasti. Činjenica da izborna pobeda opozicije nije bila dovoljna da obezbedi jednostavnu smenu vlasti, već da je ona morala da bude potvrđena masovnim izlaskom građana na ulice Srbije, govori o načinu promene koji je atipičan za demokratska društva. Veliki građanski protest i zauzimanje zgrade Skupštine Srbije bili su potrebni upravo zbog toga što je Slobodan Milošević tokom devedesetih godina uspeo potpuno da poruši i zametke institucionalnih mehanizama političke borbe. Tek je petooktobarskom revolucijom omogućeno da se otvori rasprava o organizovanju slobodnih izbora i obnavljanje porušenih institucija.

Osim što je počivala na ratu kao legitimacijskom osnovu, Miloševićeva država se neprestano nalazila u teritorijalnom previranju. Ne samo da je nakon NATO intervencije 1999. godine otvoreno pitanje južne granice sa Kosovom, već je stanje nedovršenosti podgrevano i nastupima Miloševićevih glasnika koji su povremeno otvarali pitanje promene granice sa Bosnom i Hercegovinom kroz mogućnost da Republika Srpska kao entitet „nemoguće države“, kako se često označavala Bosna i Hercegovina, treba da se pripoji Srbiji. Istovremeno se održavala tenzija prema Crnoj Gori slanjem poruka da se „izdajnički“ režim Mila Đukanovića udaljava Crnu Goru od Srbije.

Miloševićeva Srbija je bila i nedovršena država bez razvijenih institucija, u kojoj je celokupna politička moć bila u rukama Slobodana Miloševića koji je, kako je na primer, tvrdio Nenad Dimitrijević, stvorio netransparentni sistem privatizovane vladavine. Moć u Miloševićevoj Srbiji nije se nalazila

u telima u kojima je, prema Ustavu trebalo da počiva, već na mestu na kome se nalazio Slobodan Milošević ili njegova supruga Mirjana Marković. Uporedo sa tim, za 15 godina vladavine Slobodana Miloševića iscrpljeni su brojni resursi za održavanje minimuma materijalnih potreba. Ekonomija je bila nefunkcionalna, privreda gotovo uništena, a građanstvo je osiromašeno do tog nivoa da je srednji, građanski sloj gotovo nestao, čime je uništen potencijal onoga što nazivamo socijalnim temeljom demokratskog poretka kome se promenama težilo.

U čemu se Srbija zapravo promenila tokom ovih deset godina?

Kao i pre deset godina, Srbija ni sada nije politička zajednica sa jasno definisanom populacijom i unutrašnjim suverenitetom na jasno definisanoj teritoriji. Veliki broj stanovnika koje smatra svojim državljanima to nisu. Veliki broj država je priznaje u granicama drugačijim no što ih ona vidi. Srbija je, kao i pre deset godina zarobljenik anahrone političke filozofije bazirane na pitanju *koliku državu želimo*. Njegovo neprestano otvaranje sprečava nas da se pozabavimo pitanjem *kakva to država treba da bude*. Da bi se ostvario ovaj pomak od opsednutosti teritorijom ka dobrobiti građana koji na njoj žive, mora se dati jasan odgovor na neka ključna pitanja od kojih zavisi karakter državnosti. Političke elite u Srbiji nisu bile u stanju da daju odgovore na ta pitanja ni pre ni posle 5. oktobra.

Kao i pre deset godina, Srbija je neuređena država sa nerazvijenim institucijama. Politička moć je koncentrisana u rukama predsednika Republike, koji je srozao autoritet Vlade a svoj postavio iznad nadležnosti koje su predviđene ustavom. Predsednik kontroliše i vodi i spoljnu i unutrašnju politiku, učestvuje u razgovorima oko bezbednosnih, ekonomskih, privrednih, transportnih i drugih aktivnosti koje bi po prirodi stvari trebalo da pripadaju resornim ministrima. Figura Milana Milutinovića kao predsednika Srbije u doba Slobodana Miloševića nije bila ništa bleđa od figure Mirka Cvetkovića kao premijera u periodu Tadićeve vladavine Srbijom.

Od skandalozne do profesionalne armije

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Konačno, građanstvo Srbije u 2010. nije mnogo razvijenije ni bogatije u odnosu na period pre deset godina. Beda građanstva se ogleda u sve većem broju nezaposlenih, gubljenju radnih mesta onih koji su ga imali, a u poslednje dve godine i u snižavanju životnog standarda stanovništva. Pretpostavka petooktobarskih promena o šansi za razvitak srednjeg sloja kao socijalnog temelja demokratije je iščilila. Ne postoji građanstvo za koje je 2000. godine vezivana ideja konstitucionalne slobode, sprečeno je da se ono razvije.

Jasno je, dakle, da je u tri važna elementa malo ili nimalo urađeno na promenama u Srbiji. Kao najznačajniju razliku izdvajamo da političko polje u Srbiji u periodu posle 2000. godine nije oblikovano matricom rata i legitimisanjem sile i nasilja kao sredstvima u političkim obračunima sa onima koji misle drugačije. Ako, pak, izuzmemo ambijent rata i nasilja u politici, otvara se široko polje vrednosti, procedura, aktera preko kojih se može ucrtati identitet jednog poretka. Malo dublja analiza postojećeg poretka pokazuje zaprepašujuće sličnosti sa prethodnim poretkom i ovde su te sličnosti opisane u okviru tri elementa koja su postavljena kao pretpostavke za razvoj i konsolidaciju demokratije u Srbiji. Tu se sličnosti ne iscrpljuju. Možda najjača veza vremena u kome živimo i onoga pre deset godina jeste saznanje da se politika u Srbiji i dalje vodi u etnonacionalističkom ključu. Njegovo napuštanje je sigurno jedan od preduslova konstituisanja Srbije kao savremene političke zajednice.

„Grubo govoreći, opšta klinička slika jednog zabrinjavajuće obolelog državnog organizma zvanog Vojska Srbije i Crne Gore na kraju kalendarske 2005. godine izgleda ovako: uzdrmana brojnim skandalima i nerasvetljenim (i nekim misterioznim) (samo)ubistvima vojnika, zbunjena sve učestalijim smenama na vrhu komandne piramide, a i dalje opterećena teškom ratnom hipotekom i ne manje utemeljenom pretpostavkom da su baš pod stručnom paskom njenih specijalaca i tajnih službi vešto zamaskirani (i zametnuti) tragovi haških optuženika za najteže ratne zločine – ona (Vojska) tavori na socijalnoj i političkoj margini srbijansko-crnogorske nazovi države, konstantno lamentirajući nad svojim siromaštvom i uopšte, nad zlom vlastitom sudbinom, kao da ona i sama nije uveliko krojila sopstvenu i sudbinu države čiji je osnovni odbrambeni i bezbednosni garant“.

Tim uvodom otvoren je tekst potpisnika ovih redova objavljen u ovom istom glasilu krajem 2005. godine. Istina, u prvom planu je samo Vojska, ali ta slika nam je posredno predočila kulminaciju bolesnog stanja i u Ministarstvu odbrane koje je trajalo punih pet godina. Sa slike se takođe moglo iščitavati upozorenje „terapeutima“, na koje će se čekati dvadesetak meseci, da im posao ozdravljenja glavnine oružanih snaga Srbije neće biti ni brz ni lak.

O Ministarstvu odbrane u tom razdoblju pre 5. oktobra 2000, gotovo da nema šta da se kaže, jer ono sve do 2004. godine jedva da je i služilo ičemu do logističkom opskrbljivanju Generalštaba. Stoga ćemo na ovom mestu samo konstatovati da je ministarsku palicu iz ruku ratnog ministra đenerala Dragoljuba Ojdanića, još garavu od baruta iz „Drugog kosovskog boja“, preuzeo Slobodan Krapović koji će vrlo brzo sći sa tog položaja, čemu je kao neposredni povod bio šamar što ga je u saveznom parlamentu ministar zviznuo Vojislavu Šešelju. Ni njegov se naslednik, Velimir Radojević, neće dugo zadržati u fotelji, iz čije se ministarske zaostavštine može izdvojiti jedna jedina izjava u kojoj je on tadašnja, veoma rasklimatanu Vojsku SR Jugoslavije, vojsku

opterećenu teškim ratnim prtljagom proglasio „ključnim faktorom mira i bezbednosti na Balkanu“.

Sa Generalštabom, međutim, stvari stoje drugačije. Odmah nakon rata na Kosovu, Slobodan Milošević je nagradio generala Nebojšu Pavkovića tako što ga je imenovao za načelnika Generalštaba. Iako se činilo da čak i šira javnost „zna sve“ o generalu, on je iznenadio i profesionalne analitičare hitrim presvlačenjem iz ratno-autoritarnu u mirotvorno-demokratizovanu uniformu, u čemu mu je mnogo pomogao njegov novi vrhovnokomandujući, dr Vojislav Koštunica. Ustvari, on je veoma brzo shvatio da novi predsednik države, dakle i njegov novi vrhovni komandant, neće prekidati kontinuitet nacionalističke politike velikodravlja koju je vodio njegov prethodnik. No, vonj Pavkovićeve biografije iz tog razdoblja ne oseća se na vojno-političkoj sceni Srbije još i sada samo po tome. Profesionalne patriote su ga proglasile nacionalnim herojem nakon rata na Kosovu 1999. godine, a on je pred Tribunalom u Hagu osuđen na dugogodišnju robiju zbog užasnih zločina koje su počinile njemu podređene snage u tom sukobu. Kada je zločinac Milorad Ulemek Legija izvršio mini državni udar tako što je na ulicama glavnog grada demonstrirao silu, jedino ga je Pavković, upotrebom odgovarajuće jedinice, bez teškoća mogao prisiliti da vrati u bazu svoje „legionare“.

Međutim, teško je pretpostaviti da bi on to učinio sve da mu je i naredio dr Koštunica kome takva zapoved, kako se ispostavilo, ni u snu ne bi pala na pamet, jer je on Legijinu skandaloznu i po državu i društvo veoma opasnu svinjariju posmatrao kroz sasvim drugačiju optiku. Ne manje je još uvek zagonetno to što je Koštunica dugo odbijao sve zahteve koji su najvećma dolazili iz nevladinog sektora da smeni Pavkovića, i da je on to uradio tek pošto je uveo u igru svog omiljenog, a veoma kontroverznog generala Ću Tomića, kojeg će (iznenađujuće!) pod hitno instalirati na mesto šefa vojne bezbednosti, iako ovaj nije imao čak ni formalne kvalifikacije za tu funkciju!

Vremenska distanca od čina kojim je „gospodin Legija“ ponizio državu, Vojsku i njen komandni kadar i ubistva Zorana Đinđića bila je relativno kratka, a put je bio otvoren i bez prepreka! Ubica, koji je u premijera nepogrešivo ispalio smrtonosne projekte, istreniran je u pacovskom gnezdu Milorada Ulemera, a nejak država Srbija još nije u stanju, niti pokazuje minimum volje da otkrije javnosti ko je iz duboke ideološko-političke pozadine dirigovao rukom monstruma (baš kao što nije u stanju ni da Tribunalu izruči ratnog zločinca Ratka Mladića). Zoranu Đinđiću oficirski kor nimalo nije bio naklonjen, i da mu se na sahrani nisu odavale vojne počasti koje su mu kao premijeru po zakonu pripadale, mnogi oficiri ne bi ni znali ko je bio čovek-meta gnusnom snajperisti.

Đinđićevom pogibijom srpska je vojna istorija dobila posebno ubrzanje. Pod pritiskom međunarodnih činilaca, anahronizam da Generalštab bude nadređen Ministarstvu odbrane morao je da uzmakne i u Srbiji. Sve do tada srpski generali nipošto nisu ispuštali iz ruku mesto načelnika Generalštaba, dok je mesto ministra odbrane, tobože po principu ravnopravnosti, bilo rezervisano za Crnogorce. Međutim, pošto je Generalštab imao da bude inkorporiran u Ministarstvo, Srbija je na obe funkcije instalirala svoje kadrove: Borisa Tadića na ministarsku, a generala Branka Krgu na generalštabnu. Naravno da se ta nepoštena kadrovska politika uvek javno pravdala „objektivnim okolnostima“, ali je i ona uticala na to da će „dva oka u glavi“ i na vojnom planu u ne tako dalekoj budućnosti postati potpuno razroka.

Od tada pa sve do „razvoda“ Crne Gore od Srbije sredinom 2006, zajednička oružana sila padala je na sve niže grane. U razdoblju jedva nešto dužem od godine dana, kao na pokretnoj traci smenjivali su se ministri odbrane: umesto Tadića doveden je Prvoslav Davinić, „ekspert“ iz skromne kadrovske baze G17 plus, a njega će vrlo brzo zameniti friško penzionisani general Zoran Stanković, Koštuničin izbor. Za razliku od ovog potonjeg, koji je će možda ostati upamćen jedino po tome što se nije previše mešao u svoj posao, za Prvoslava Davinića se može reći da je u ministarsku fotelju seo u zao čas: za njegova kratkog mandata Vojsku i Ministarstvo potresale su brojne afere među kojima je, uz „Satelit“, najpoznatija ona u kojoj su, početkom oktobra 2004. godine, u topčiderskoj kasarni, tragično izgubili živote dvojica gardista, Dražen Milovanović i Dragan Jakovljević, čija misteriozna smrt ni do danas nije rasvetljena.

Uporedo sa tako čestim smenama ministara odbrane odvijale su se i česte smene na mestu načelnika Generalštaba: mesto Branka Krge zauzeo je general Dragan Paskaš koji će biti vrlo brzo smenjen zato što je „izašao u susret“ molbi Amfilohija, alias Rista Radovića, mitropolita crnogorsko-primorskog, te je „helikopterskim desantom“ prebacio lime nu crkvicu iz podnožja na vrh Rumije, gde je instalirana. Tek što je general Ljubiša Jokić bio zauzeo čelni položaj u Generalštabu, usledio je crnogorski referendum, nakon čega se razdvojila i Vojska. Mada su srpski generali i političari izrazito „patriotske“ provenijencije bili razočarani činom „raskola“, između ostalog i zato što „Srbija više neće imati ratnu mornaricu i izlaz na more“, formalno zajednička srpsko-crnogorska armija već je odavno funkcionisala na dva odvojena koloseka: svaka članica državne zajednice imala je zasebni regrutni sistem i sistem popune jedinica; svaka je finansirala vojsku stacioniranu na svojoj teritoriji; tzv. vojna imovina je bila podeljena, itd.

Nakon što su od zajedničke oružane sile postale dve odvojene vojske, malo ko je verovao da će se srpski vojni sastavi, koji su dobili zvanični naziv Vojska Srbije, tako brzo oporavljati nakon onolikih afera

i drugih potresa. Pod vrlo stručnom i inteligentnom komandom Zdravka Ponoša – koji je najpre srpskom oružanom silom komandovao sa funkcije zamenika načelnika Generalšta, da bi početkom 2007, postao čelni general – Vojska Srbije doživela je pravi preporod. Kad mu se pola godine kasnije pridružio Dragan Šutanovac na mestu ministra odbrane, Srbija je najzad dobila mlad, obrazovan, neuštogljen i veoma odgovoran dvojac na čelu odbrambeno-bezbednosnog sektora koji će za samo 13 meseci „snimiti stanje“, „raščistiti šikaru“ (Ponoševe sintagme), reorganizovati Vojsku i svesti je na meru koja će im omogućiti da ozbiljno krenu u reformski proces. O razlozima razlaza Ponoša i Šutanovca krajem 2008. godine bilo je svakojakih izjava i spekulacija, ali valjana analiza tog čina još čeka svog autora.

Stvarnost je demantovala sve one koji su predviđali da će Šutanovac bez Ponoša krahirati i odustati od reforme odbrambenog sistema. Naprotiv, ministar je – naravno, zajedno sa svojim saradnicima – nesmanjenim tempom nastavio refrmskim putem. Vojska i Ministarstvo su uljuđeni, dimenzionirani i posloženi prema evropskim standardima, a osnovno „ravnanje“ bile su mogućnosti i potrebe ove zemlje. Tako je od nekadašnje problematične i skandalozne, Vojska prispela samo na korak od savremene profesionalizovane organizacije: prema najavama iz Ministarstva odbrane, ovogodišnji decembarski kontigent regruta biće u neku ruku istorijski, jer će to biti poslednji kontigent koji će služiti obavezni vojni rok. Dovedi proces profesionalizacije Vojske do kraja u Srbiji, gde su regrutni sistem i rodoljubni tip vojnika duboko ukorenjeni, i to u relativno kratkom roku, to je, bez preterivanja – ravno podvigu!

Upravo je stoga potpisnik ovog teksta sklon tvrdnji da bi baš Dragan Šutanovac mogao prevesti Vojsku preko neuhvatljive, vešto instalirane visoke prepreke zvane vojna neutralnosti Srbije – u NATO. Ako se u Srbiji iko osmeli da razveže ratni prtljag kojim je Vojska Srbije i te kako opterećena, i njegov sadržaj predoči javnosti, onda bi to opet mogao biti – on.

Izbori nisu popis stanovništva

PIŠE: TAMARA KALITERNA

Srednjeročna meteorološka prognoza za Republiku Bosnu i Hercegovinu glasi: na 49 posto teritorije države oblačno i tmurno, u centralnom dijelu povremeno razvedranje. Povoljni vjetrovi sa evropskog kontinenta u Federaciji BiH osiguravaju duža sunčana razdoblja. Pod uticajem ciklone i anticiklone iz istočnog dijela Balkanskog poluostrva, u Republici Srpskoj (RS) će se smjenjivati lijepo i ružno vrijeme, ruža vjetrova će se skicirati u Beogradu gdje će se proizvoditi i protivgradne rakete za RS.

Građani BiH su 3. oktobra glasali na sedmim izborima od 1990. godine. Na nivou BiH birali su tri člana Predsjedništva, te 42 zastupnika za Zastupnički dom Parlamentarne skupštine BiH. U Federaciji BiH birali su 98 zastupnika za Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH i zastupnike za deset kantonalnih skupština. U RS se birao predsjednik, dva potpredsjednika i 83 poslanika u Narodnoj skupštini RS.

Izlaznost birača bila je 56,8 posto, najveća za osam godina, što pokazuje želju građana za promjenama. Bilo je oko 430.000 nevažećih listića, što takođe pokazuje želju za promjenama, ali ne daje mandat za promjene strankama i kandidatima koji su ponuđeni u oktobru. Međutim, broj nevažećih listića istovremeno zasjenjuje i izborne rezultate, posebno kada su male razlike u osvojenim glasovima, pa se može sumnjati i u izbornu krađu.

Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) ponovo vlada srpskim korpusom; miljenica hrvatskih birača opet je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Ključ vlasti su sačuvali Milorad Dodik i Dragan Čović. Izgubio ga je Haris Silajdžić.

Činjenica, da se sa Dodikom više ne sučeljava nepomirljivi Silajdžić mogla bi natjerati novog šefa RS da ublaži rječnik secesionizma i prijatni. Ali, iako je jastrebovima omrknulo, ne znači da je Bosni svanulo.

Rezultati u bošnjačkom biračkom korpusu upućuju na zaključak da je ono spremno za promjene. Tradicionalno vodeću među vodećim, Silajdžićevu Stranku za BiH birači su napustili i povjerovali

lijevoj Socijaldemokratskoj partiji (SDP) i novoj nacionalnoj bošnjačkoj stranci - Savezu za bolju budućnost BiH (SBB BiH), koja je na četvrtom mjestu u Predstavničkom domu parlamenta BiH. Nijedna nova politička partija nije ostvarila ni približno takav glasački saldo kao SBB BiH Fahrudina Radončića.

Dobar rezultat SDP je znak da su se građani u Federaciji zasitili nacionalne svile i kadife i glasali za bolji život. Bakir Izetbegović, izabranik SDA i bošnjački član Predsjedništva BiH sa 34,8 posto glasova se izjasnio za pomirenje sa bosanskim Srbima.

Iza Izetbegovića je Radončić koga zbog imetka zovu „bošnjački Dodik“ sa 30,7 posto glasova, dok je veteran Silajdžić dobio 24,86 posto glasova.

Za hrvatskog člana državnog Predsjedništva neverovatnih 60,99 posto glasova osvojio je Željko Komšić, kandidat SDP BiH. Od kandidata za srpskog člana Predsjedništva BiH gotovo polovinu glasova osvojio je Nebojša Radmanović, kandidat SNSD - Socijalističke partije, koji je „objavio više stručnih i naučnih radova i nekoliko knjiga“, jer je „radio u oblasti sporta, kulture, informisanja, obrazovanja i državne uprave“.

Novo državno Predsjedništvo više ne može voditi tri vanjske politike. Konsenzus navješćuju politički profili dvije trećine Predsjedništva. Izetbegović, nasljednik Silajdžića je poručio da će voditi „bosansku, politiku pružene ruke prema svakom dobronamjernom“. Srbija, kojom se inspiriše treći član Predsjedništva je već otvorila previše frontova kojima ne može da udovolji, a prisмотра EU i SAD uvijek Beogradu odmjerava po zaslugama.

U Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, SDP ima devet, SNSD osam, SDA sedam, SBB BiH, HDZ i Srpska demokratska stranka (SDS) po četiri poslanika, a HDZ tri poslanika. U trci za Predstavnički dom Federacije BiH HDZ vodi u pet, SDP u tri, SDA u jednom, a u jednom kantonu vlast dijele SDP i SDA. Međutim, po broju poslanika u Predstavničkom domu Federacije, SDP je na prvom mjestu.

U Narodnoj skupštini RS SNSD ima 40 od 83 poslanika, a SDS 19.

Dobar rezultat SDP je zabilježila zahvaljujući tradicionalno odanim glasačima. Njima se pridružio dio razočaranih poklonika SDA, a naročito Silajdžićeve SBiH, koja je najveći izborni gubitnik.

Izjašnjavajući se za novokomponovanu SBB BiH koja je razdrmala bošnjačku scenu, glasači su prepoznali da vladajuće bošnjačke stranke više ne mogu da opsluže put Bošnjaka u budućnost.

Hrvatu Komšiću je SDP - glasačka mašinerija osigurala pobjedu, a Bošnjaci su bili pogonsko gori vo te mašinerije. Komšiću hrvatstvo nije politički program.

Pobjeda Komšića je mač sa dvije oštrice. Ona je udaljila HDZ Hrvate od bosanske države i oživjela priče o trećem, hrvatskom entitetu u BiH. Desilo se da su, hametice, Bošnjaci nametnuli nacionalnog predstavnika Hrvatima - najveća nacija najmanjoj. Razumni u ovome vide prevazilaženje 20-godišnjeg nacionalnog svetog trojstva u BiH, a ne hrvatsku neravnopravnost u državi.

Ali, razum je na čekanju. U danu kada je Predsjedništvo Partije evropskih socijalista podržalo koncept SDP, da će se se SDP potruditi da od BiH napravi državu koja ispunjava kriterije za članstvo u NATO i EU, te da SDP ima jasan plan kako da BiH za kratko vrijeme od „evropskog slučaja“ postane „evropski pozitivni primjer“, grupa hrvatskih studenata se u Mostaru bunila zbog izbora Komšića. Oni su 14. oktobra na Rondou automobilskim sirenama i transparentom upozoravali na „preglasavanje Hrvata“. Pridružili su im se građani.

Protest je bio na mjestu koje žitelji neprežaljene Herceg-Bosne zvanično nazivaju Trgom hrvatskih velikana. Zanos tuđmanovštine je prije 20 godina istim imenom nazvao zagrebački Trg žrtava fašizma. Prije deset godina zagrebačkom trgu je vraćeno ime sa evropskim smislom. Ni Tuđmanovoj HDZ danas ne smeta što je njena centrala na Trgu žrtava fašizma. Takva Hrvatska, a ne ona kojoj streme mostarski demonstranti je članica NATO i kandidatkinja za EU.

RS će i dalje životariti kao Dodikov sultanat, sa povremenim vještačkim disanjem koje Beograd šalje nekažnjenom oponentu Dejtonskog sporazuma.

Poslije izbora, Bošnjaci rascjepkani na nekoliko partija više nisu politički faktor u RS. I ovogodišnji izbori su verifikovali ratno i poslijeratno etničko čišćenje RS.

Na izbore u RS nije izašla gotovo polovina stanovništva. Rezignirani, nezadovoljni ovom vlašću, ni u opoziciji nisu prepoznali ništa što bi ih uvjerilo da je vrijedno da glasaju.

Parlament RS će biti gotovo jednonacionalan i jednopartijski, što je sinonim za jednoulje. I aminovanje odluka izvršne vlasti. Takav parlament RS neće raditi u korist Bosne i Hercegovine. Opozicije u RS nema. Sve je na desnici, kazaljke kompasa pokazuju samo prema Srbiji. Dodik je pobijedio iako nijedno obećanje nije ispunio, a državno tužilaštvo Bosne i Hercegovine plete istragu oko njega zbog 115 miliona konvertibilnih maraka.

Zvanična Srbija se najdirektnije umiješala u izbore u BiH neskrivenom podrškom Dodiku. Uoči izbora su premijer Dodik i predsjednik Srbije Boris Tadić, kome Dodik po funkciji nije ravan, otvorili na međudržavnoj granici, bez prisustva državnih BiH predstavnika i državne zastave, most na Savi imenom „Evropa“ koji je izgrađen na nosačima postavljenim 1934, i uskotračnu prugu od Mokre Gore do Višegrada. Šine u dužini od 200 metara su stavljene na asfalt, a odnjete su čim su televizijske kamere snimile kako 'ćiro' stiže u Višegrad uz aplauz Potemkinovih statista. Pa je uz udovicu Željka Ražnatovića Arkana koji je organizovao pomahnitale odrede za zločine u istočnoj Bosni, srpski ministar inostranih poslova Vuk Jeremić dobacio biračima u Banjaluci: „Meni je veliko zadovoljstvo da budem danas ovde i da mogu u Banjaluci, na teritoriji Republike Srbije...“

Udruženje Bosanaca i Hercegovaca u Beogradu je prije izvjesnog vremena saopštilo da njegove članove brine dvosmislena politika rukovodstva Srbije koje izjavljuje da je za poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta BiH, a istovremeno daje bezrezervnu podršku politici RS i predsjedniku njene vlade Dodiku koji radi na razbijanju države BiH.

Dodik je dan nakon izbora za predsjednika dejtonske tvorevine izjavio kako je Bosna i Hercegovina moguća ili kao savez republika ili je neće biti. Predsjednik HDZ Čović je u bratskom zagrljaju sa Dodikom kad je riječ o razbijanju BiH na tri nacionalna dijela. Federacija treba da se mirno izbori sa insistiranjem Hrvata na trećoj federalnoj jedinici, sa podijeljenim Mostarom kao glavnim gradom. Uspjeh SDP u Federaciji otežaće ovaj posao.

Komšić je najveći pobjednik izbora 2010. godine. Njegova SDP, jedina veća stranka koja u Federaciji

Multietnička država

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

pokušava biti multietnička uzela je gotovo dvostruko više mandata nego 2006. godine, prisvajajući Bošnjake koji su prerasli jalovi nacionalizam i zaželjeli se socijaldemokratije. Trijumf SDP najveći je od 1945.

Ljevica je nakon dužeg vremena nadvladala desnicu u FBiH i među Bošnjacima.

SDA je u poređenju sa izborima 2006. godine izgubila više od pet posto glasova.

SNSD je u odnosu na 2006. godinu dobio 0,2 posto više glasova.

Desničarski SBB BiH se pozicionirao među tri najjače stranke u Federaciji.

Veliki gubitnik je građanska Naša stranka, osim u Sarajevskom kantonu gdje je dobila oko pet posto glasova. Njen predsjednik Bojan Bajić je nakon Dodikove izjave da u Srebrenici nije bilo genocida, saopštio: „Ako biti Srbin znači davati podršku Karadžiću i Mladiću u činjenju srebreničkog genocida, te Dodiku u negiranju istog, onda ću se radije odreći nacionalnog identiteta nego takav Srbin biti“.

Na prvim bosanskim višepartijskim izborima u novembru 1990. godine pobijedile su SDA, SDS i HDZ, uzevši 84 posto poslaničkih mandata.

Poslije oktobarskih izbora 2010, SDA vidi u SDP koalicionog partnera. Tu „veliku koaliciju“ za koju glasa bošnjačko biračko tijelo čine jedna lijeva i jedna desna stranka koja u posljednje vrijeme, osim nacionalne, animira i građansku orijentaciju.

SNSD najavljuje da su mu poželjni koalicioni partneri jednonacionalne SDA i HDZ. Time SNSD preuzima ulogu SDS, čiji je osnivač Radovan Karadžić, a njegov kandidat 1996. godine za predsjednika RS, Biljana Plavšić. Osim stranačke pripadnosti, zajedničko je Plavšićki i Karadžiću ratno zločinstvo i što su, iako državljani RS, u Hag silom otišli iz Beograda, ili se u Beogradu posle Haga, milom nastanili. Privrženi Dodik je bio na čelu odbora za doček otpuštene kažnjene, ustupio joj avion i počasti i proglasio to „moralnom i ljudskom obavezom“.

(Autor zahvaljuje Seadu Hadžoviću na pomoći i saradnji u pripremi i pisanju ovog teksta)

Održivost Bosne i Hercegovine kao države zavisi od političkog razvoja u Hrvatskoj i Srbiji. Nije teško videti šta to konkretno znači. Ukoliko, recimo, Srbija zaista krene putem integracije u Evropsku uniju, Bosna i Hercegovina će krenuti istim putem, pa se, ili više neće postavljati pitanje održivosti te države, ili će se o tome sasvim drukčije raspravljati. Ovo je jasno ukoliko se razmotri uticaj koji je proces integracije Hrvatske u Evropsku uniju imao na njenu politiku prema Bosni i Hercegovini i, u skladu sa tim, koliki je to doprinelo stabilnosti, pa tako i održivosti, te države. I dalje se, naravno, raspravlja o funkcionalnosti i čak smislenosti Federacije Bosne i Hercegovine, pa

tako i o njenoj održivosti. No, to je sasvim drugačija rasprava od one o odnosu između tog entiteta i Republike Srpske. Poptuno je jasno da je ta razlika posledica činjenice da će Hrvatska u relativno kratkom roku postati članica Evropske unije i da će njena politika prema Bosni i Hercegovini morati da bude ista kao politika Evropske unije prema toj državi.

To trenutno nije slučaj kada je reč o Srbiji i o Republici Srpskoj. Stvari se, čini se, menjaju posle objavljivanja mišljenja Međunarodnog suda pravde o Kosovu. Do tog časa je politika vodstva Republike Srpske bila da bi Srbija trebalo da teži podeli Kosova i prisajedinjenju Republike Srpske. To je podrazumevalo odustajanje od integracije u Evropsku uniju. Zaokret srpskih vlasti ka ubrzanju integracije podrazumeva i odbacivanje politike podela Kosova i Bosne i Hercegovine. Ovo će postati ne samo politike, već i obaveza čim se krene sa razmatranjem srpske kandidature za članstvo u Evropskoj uniji, a pogotovo pošto krene proces pregovaranja i usklađivanju ustanova i politika. Srpska politika integracije u Evropsku uniju čini Bosnu i Hercegovinu politički održivom.

To pre svega zato što će Bosna i Hercegovina takođe, morati da se opredeli za integraciju u Evropsku uniju. Ukoliko je tako, biće potrebno osposobiti je za sam proces približavanja Uniji, a i za to da može da funkcioniše kao njena članica. Za to će, opet, biti potreban novi ustav. Biće

to svakako ustav multietničke države, ali će to svejedno morati da bude politička tvorevina koja je sposobna da preuzima obaveze prema svojim građanima i prema Evropskoj uniji, to jest prema njenim državama članicama. Zemlja može da ima unutrašnje uređenje koje smatra najboljim, ali mora da bude sposobna da odgovara svojim građanima i drugim državama. Drugačije rečeno, moraće da postane suverena država.

Naravno, Srbija ne mora da ostane dosledno opredeljena za integraciju u Evropsku uniju. Uostalom, do samo pre nekoliko meseci su članovi srpske Vlade, pre svega ministar spoljnih poslova, ali i potpredsednik za evropske integracije, izjavljivali kako su izgledi da će Srbija postati članica Evropske unije veoma neizvesni, što su ponavljali i rukovodioci Republike Srpske. Zašto, govorilo se, razgovarati sa predstavnicima Kosova, ili sa predstavnicima drugih naroda u Bosni i Hercegovini kako bi se ubrzala integracija u Evropsku uniju, kada sama Unija nije spremna da u svoje redove prima nove zemlje članice? U međuvremenu je došlo do potpunog zaokreta kako u retorici tako i u politici - u Beogradu. Sada se vlasti suočavaju sa otporom toj novoj proevropskoj politici, pa ostaje da se vidi koliko će ona biti istrajna.

No, ako bude, trebalo bi očekivati reakciju iz Republike Srpske. Skorašnji izbori u Bosni i Hercegovini su pokazali da su glasači u RS bili manje spremni od onih u Federaciji, bar kada je reč o anticipaciji političkih promena do kojih dolazi u regiji, ali i u Evropskoj uniji. Tako da je sada nešto teže predvideti kako će se prilagoditi javnost u Republici Srpskoj. Mada ne bi trebalo misliti da prilagođavanja neće biti neophodna i u drugim političkim partijama i etničkim grupama.

Prvi je izazov opredeljenost za evroatlantske integracije. Za razliku od Srbije, Bosna i Hercegovina je prihvatila potrebu učlanjenja u NATO, bez obzira na skepticizam prema integraciji u Evropsku uniju. Ovo je odraz stanja stvari. Bezbednost ionako garantuje NATO, pa je članstvo sredstvo povećanja suverenosti u oblasti bezbednosti. Približavanje Evropskoj uniji nosi sa sobom druge izazove, a pre svih promenu načina sticanja političke moći i uticaja na vlast i na

politiku uopšte. Reč je o potrebi da se monoetnička politika zameni multietničkom. Na poslednjim su izborima Bošnjaci i Hrvati svojim glasovima anticipirali ovu promenu. Srbi nisu, što će svakako stvarati probleme njima, ali i svima drugima.

Tri su osnovne promene koje su potrebne.

Prva je najveća i najteža. Da bi Bosna i Hercegovina mogla da pregovara sa Evropskom unijom, potrebno je da izvrši ustavne promene koje će omogućiti da se ukine institucija visokog predstavnika. To nije pitanje centralizacije ili povećanja prava entiteta, kako se o tome uglavnom raspravljalo do sada. Reč je o ustavnoj zaštiti individualnih prava i stvaranja multietničke države na toj osnovi. A, potom je reč o uspostavljanju pravne države i ustanova reprezentacije i izvršne vlasti. Stepent decentralizacije ili federalizacije može da bude veći ili manji.

To zavisi od odgovora na drugo važno pitanje: kako obezbediti demokratizaciju države? Na poslednjim izborima iskazale su se divergentne tendencije u entitetima. U Republici Srpskoj se očigledno krenulo ka izgradnji predsedničkog sistema i ka, kako se to govorilo u putinovskoj Rusiji, stvaranju suverene demokratije. Ishod glasanja je teško jednoznačno oceniti, jer je potrebno razumeti značaj velikog broja nevažećih glasačkih listića. Usled toga, nije izvesno da su te ambicije novog predsednika Republike Srpske dobile podršku na izborima. U svakom slučaju, ovaj politički razvoj ne pogoduje demokratizaciji ni zemlje niti Republike Srpske.

Bošnjaci i Hrvati su ukazali poverenje predstavnicima i partijama koje bi mogle da se sporazumevaju međusobno i sa srpskim predstavnicima. To im, zbog toga, daje i veće mogućnosti u komunikaciji sa predstavnicima Evropske unije i sa drugim međunarodnim činiocima, uključujući tu i predstavnike suseda. Ova divergentna kretanja stavljaju i politiku Srbije na probu. U procesu integracije u Evropsku uniju biće teško ne podržavati aktivno politiku integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, kao što to već duže vreme čini Hrvatska, a valja očekivati da će ona u tome postati još aktivnija posle pristupanja Uniji.

Usled toga, demokratizacija Bosne i Hercegovine će podrazumevati i demokratizaciju Republike Srpske, bar ako u Srbiji ne dođe do novog političkog zaokreta i udaljavanja od politike integracije u Evropsku uniju. Demokratizacija u Bosni i Hercegovini podrazumeva sposobnost da se vodi koaliciona i politika

Bez koncepta igre s pozitivnim rezultatom

PIŠE: DAVOR GJENERO

konkurencije na državnom nivou. Ovo je treće pitanje sa kojim se suočava ova zemlja. Odnos snaga bi se značajno promenio ukoliko bi se zaista ova multietnička država demokratizovala. To bi značilo da bi bilo potrebno mobilisati glasove kako bi se uspostavile koalicije koje mogu da predstavljaju većinu glasača. To bi dovelo do složenog predstavljanja pojedinačnih i etničkih interesa. Dok političke partije gledaju pre svega u Zagreb ili u Beograd, a Bošnjaci u međunarodnu zajednicu, konkurencija za vlast i uticaj će težiti da bude etnocentrična. Ukoliko se to promeni, jer će i u Beogradu i u Zagrebu biti prisutan Brisel, mobilizacija i reprezentacija interesa će se promeniti. Pred izazovom će se naći ne samo Srbi i Hrvati, već i Bošnjaci, jer će se konkurencija povećati. Na dobitku bi trebalo da bude građani - politički, društveno i privredno.

Ideja na kojoj je nastala dejtonska Bosna i Hercegovina je bila drugačija. Ustav napisan u Dejtonu je polazio od pretpostavke da će ekonomski interesi uticati na demokratizaciju političkih ustanova, koje su uglavnom bile zasnovane na monoetničkom principu. Verovalo se da će privatizacija i slobodna trgovina dovesti do stvaranja multietničkog društva i države. To se pokazalo pogrešnim, mađa je veliki uticaj imalo i zakasnelo oslobađanje od nacionalističkih politika u Hrvatskoj i Srbiji, a i veoma spor proces integracije u Evropsku uniju. Sada su spoljašnje okolnosti promenjene, privredni odnosi su liberalizovani, tako da je sada potrebna demokratizacija i ustavna reforma koja se zasniva na modernom konstitucionalizmu, onom koji polazi od individualnih prava i sloboda, i u skladu je sa procesom integracije u Evropsku uniju.

To, naravno, podrazumeva značajnu prerapsodelu političke moći i vlasti, što je proces koji se odvija u Srbiji, a na drugom nivou i u Hrvatskoj. Nije neminovno da će biti uspešan. Pogotovo što su i Srbija i Republika Srpska bile krenule u suprotnom pravcu i sada moraju da izvrše zaokret. Tako je već dvadeset godina, pa je još rano da se kaže da se kraj nazire.

Nakon izrazito važnog političkog koraka administracije predsednika Tadića, koji je koncilijantnom rezolucijom u Generalnoj skupštini UN započeo proces „prešutnoga priznavanja“ neovisnosti Kosova, zadnji veliki „statusni“ problem na Balkanu ostaje Bosna i Hercegovina. I zagovornici nacionalističkih strategija, ali i oni koji se zalažu za uspostavljanje održivih demokratskih struktura, sposobnih za prekograničnu suradnju na Balkanu, smatraju kako su procesi vezani uz neovisnost Kosova i oni uz konstitucionalnu reformu Bosne i Hercegovine međusobno tiješno povezani. Nacionalisti u Hrvatskoj i Srbiji govorili su istu stvar - priznavanje neovisnosti Kosova samo je uvod u definitivno rastakanje Bosne i Hercegovine i, za početak, proglašavanje neovisnosti entiteta koji je pod kontrolom bosansko-hercegovačkih Srba. Zagovornici drukčije koncepcije uređivanja regionalnih odnosa, pak, u savjetodavnom mišljenju Međunarodnoga suda pravde (MSP) u Hagu, donesenom na zahtjev Generalne skupštine UN, a na inicijativu Srbije, kojim se procjenjuje legalnost kosovske Deklaracije o neovisnosti, dobili su uporište za tvrdnju kako proglašavanje neovisnosti Kosova ne može biti presedan koji bi omogućio proglašavanje neovisnosti srpskoga entiteta u BiH.

Temeljna je vrijednost savjetodavnoga mišljenja MSP činjenica da su njegovi suci, u sukobu između načela suvereniteta i načela prava na samoopredjeljenje naroda na nesamoupravnim teritorijama, kao načelo vrednovanja definirali koncept zaštite temeljnih ljudskih prava. Kontekst ugrožavanja temeljnih prava nacionalne većine ključni je razlog za priznavanje legalnosti procesa uspostavljanja državne samostalnosti Kosova. Jasno je da u tom smislu Kosovo ni na koji način ne može biti presedanom koji bi omogućio proglašavanje neovisnosti ijednoga „teritorijaliziranoga“ nacionalnog entiteta u Bosni i Hercegovini. Pripadnici političke klase koja predstavlja bosansko-hercegovačke Srbe, jednako kao i oni koji zastupaju bosansko-hercegovačke Hrvate, ne mogu se pozivati na kontinuitet ugrožavanja opstanka svojih

nacionalnih zajednica na područjima gdje one danas čine većinu i koja, formalno ili neformalno, politički kontroliraju. Unutar entiteta što se naziva Republikom Srpskom, prema judikaturi međunarodnih sudbenih institucija, dogodio se dokazani „ograničeni genocid“, ali žrtva tog genocida nije bila većinska nacionalna zajednica nego „manjinski“ Bošnjaci. Kontekst potvrđenog srebreničkog genocida, koji je, doduše, ne *expressis verbis*, ali ipak pozivanjem na relevantne međunarodne dokumente, u svojoj rezoluciji priznao i parlament „države matičnoga naroda“, ne dovodi u pitanje samo „pravo na samoopredjeljenje“ nego i održivost teritorijalnoga obuhvata entiteta koji je pod kontrolom bosansko-hercegovačkih Srba.

Kontekst predizborne kampanje i radikalizacija političke retorike koju ona donosi, uvjetovali su naglašavanje koncepta „samoopredjeljenja“ „srpskog entiteta“ u BiH, ali i formiranja zasebnog hrvatskog entiteta s „centrifugalnim ambicijama“. Uočljivo je da politička elita Srba iz BiH, koja je uživala potporu administracije u Beogradu, nije dobila formalnu potporu za svoj ključni predizborni „paket ponude“. Očito je da je policy planerima u Beogradu jasno da u kontekstu konsolidacije regionalnih odnosa jednostavno nema mjesta za bilo kakvo poticanje novih disolucijskih procesa. Beograd je igru prema Banjaluci odigrao za sada samo nešto malo efektnije od onoga kako se službeni Zagreb ponaša prema Mostaru, odnosno hrvatskom političkom tijelu u Bosni i Hercegovini od 2000. godine naovamo. Temeljni interes policy planera u Beogradu trenutno je očito europeizacija Srbije, a prvi korak u tom procesu svojevrсно je „samodefiniranje“, „samo-razgraničenje/ograničenje“ države. Od smjene vlasti 2000. godine Hrvatska u kontinuitetu vodi politiku „dezangažiranja“ u Bosni i Hercegovini, a „estetska mana“ te politike je činjenica da Zagreb danas, ako bi to i htio i kad to od njega očekuje međunarodna zajednica, ne može efikasno disciplinirati i ograničiti ponašanje elite bosansko-hercegovačkih Hrvata. Izbjegavanjem konfrontacije

prema proklamiranoj politici „samoopredjeljenja“, što je u ime srpskoga političkog entiteta u Bosni vodi formalni odabranik Tadićeva administracije Milorad Dodik, Beograd je ostavio prostor za kakav-takav utjecaj na tu politiku, iako je, po svemu sudeći, važnije to na koji se način politika Dodikove skupine odražava na unutarnjopolitičke prilike u Srbiji, nego to na koji način Tadić, zahvaljujući formalnom pokroviteljstvu, može utjecati na Dodika. Valja očekivati da će se u narednom periodu s politikom Beograda događati isto što se već dogodilo s politikom Zagreba prema „svojima“ u BiH – nestajat će svaki impuls prema centrifugalnom djelovanju, a svaka mogućnost realizacije načela samoopredjeljenja izazivat će iskrenu nelagodu ključnih policy-makera, naravno, u mjeri u kojoj su oni iskreno posvećeni europeizaciji svoje zemlje.

Stoga valja očekivati da će sa zamiranjem predizbornoga raspoloženja, koje će u Bosni nestati tek nakon formiranja novih institucija vlasti, zamirati i retorika „samoopredjeljenja“ među bosansko-hercegovačkim Srbima. Manje je, međutim, izvjesno kako će se razvijati politički procesi unutar najmanjeg nacionalnog entiteta u BiH, onog hrvatskog. Očito je da hrvatskom političkom tijelu na ovim izborima nije uspjelo ostvariti dva prioritetna politička interesa: već je, naime, izgubljena bitka za osiguranje njegove zastupljenosti u Predsjedništvu BiH političarom po njegovu odabiru, a izgubljenim se, po svemu sudeći, čini i nastojanje da političar iz njegove kvote na osnovi nacionalne rotacije, koja se podrazumijevala, zauzme položaj predsjedavajućeg Vijeća ministara.

Hrvatsko političko tijelo u BiH uvjereno je da su Bošnjaci, koristeći se većinskim političkim principom, umjesto njih odabrali „njihova“ člana Predsjedništva. U homogenim društvima većinski izbori daju dobre rezultate i primjena većinskoga načela u više izbornih krugova u društvima u kojima ne postoje apriorne podjele osigurava marginalizaciju radikalnih političkih opcija i jačanje političkoga centra. Međutim, pokušaj primjene većinskog izbornog načela u pluralnim društvima, u društvima u kojima, na primjer, nacionalna podijeljenost prethodi političkom razlikovanju, dovodi do uspostavljanja „trajnih manjina“, što ih izborni sustav deprivira, i posljedično, do jačanja političkog radikalizma.

U pluralnim je društvima efikasna samo svojevrсна konsocijacijska organizacija, u kojoj svaka

nacionalna zajednica može ostvariti legitimno pravo na odabir vlastite političke elite, a odgovornost je i onih koji biraju i onih koji su izabrani da stvore takav odnos s vodstvima drugih nacionalnih skupina koji će osigurati preuzimanje suodgovornosti za razvoj zajednice. Izabrana elita, nesposobna s elitama drugih zajednica stvoriti konsenzus i kompromis, u takvom je sustavu dugoročno osuđena na gubitak povjerenja „svoga“ biračkog tijela. Kad se, međutim, u izbore uvede većinsko načelo, dakle, stvori mogućnost da veća zajednica arbitrira o tome tko će politički predstavljati onu manju, dolazi do radikalizacije, a u takvim uvjetima biračko tijelo počinje honorirati nespornost „svoje“ elite na konsenzus i kompromis. Upravo je na ovaj način djelovao većinski efekt izbora članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, u kojima je Željko Komšić izabran za člana bosansko-hercegovačkog Predsjedništva. Komšić, pripadnik hrvatskoga političkog korpusa i socijaldemokratski političar, ima legitimno pravo natjecati se, upravo kao što socijaldemokratski političari iz Hrvatske imaju legitimno pravo podupirati njegovu kandidaturu. Jedino politička kultura birača može, međutim, spriječiti iskorištavanje većinske pozicije jednog nacionalnog entiteta na štetu drugoga, odnosno glasovanje na način koji dovodi do toga da „drugi“ - pripadnici tog većeg entiteta - arbitriraju o političkom izboru pripadnika manjeg naroda, koji formalno ima konstitutivni status.

Mnogi iskreni zagovornici održivosti i cjelovitosti Bosne i Hercegovine njenu vrijednost vide kao svojevrsnu „tampon državu“ između „tradicionalnih rivala“ Hrvatske i Srbije. Iako je tim rivalitetom bilo obilježeno jedino dvadeseto stoljeće, a danas se čini da su dvije države osvijestile i svoje granice i svoje interese, te da interesi jedne ne ugrožavaju interese druge, taj mit o tradicionalnom rivalstvu i potrebi za „međudržavom“ još uvijek politički opstaje. Zagovornici „međudržave“ ponovno imaju različitu razinu „ambicija“. Jedni to značenje daju samo „bošnjačkom dijelu“ BiH, misleći kako bi bilo moguće da Hrvatska i Srbija, formalno ili kroz „posebne odnose“ „odnesu“ nekakav „svoj“ dio BiH, a drugi, status „međudržave“ daju cjelovitoj, u tim konstrukcijama često i „funkcionalnoj“, što najčešće znači centraliziranoj, pa čak i unitarnoj BiH. Otpor konceptu centralizacije fokusna je točka svojevrsne koalicije zagovornika nacionalističkih političkih projekata među Hrvatima i Srbima u BiH, ali odbacivanje centralizma BiH predstavlja i

svojevrsnu poveznicu između ne uvijek jasno definiranih policy koncepata preuređenja BiH, što postoje u Zagrebu i Beogradu. Nakon što je „europizacija“ obiju država donijela svojevrsan skupni strah od centrifugalnih sila u BiH i koncepata pridruživanja „matici“ tako odmetnutih „entiteta“, odbacivanje unitarne i centralizirane organizacije BiH drugi je element, koji je zajednički Zagrebu i Beogradu. Vrag je obično u detaljima, pa upravo u njima ostaje prostor i za ozbiljnu distancu među politikama Hrvatske i Srbije prema BiH. Iako je ambicija vodstva hrvatske etničke zajednice u BiH danas ograničena uglavnom samo na prostor Zapadne Hercegovine, dakle, na dogovor o drukčijim međusobnim odnosima između Hrvata i Bošnjaka unutar Federacije BiH, koncept koji se u Hrvatskoj nazire kao dominantan, zagovara preuređenje BiH kao visoko decentralizirane države čije federalne jedinice ne smiju održavati trenutne etničke odnose, dakle, uglavnom rezultate rata, nego moraju biti uspostavljene prema ekonomskim, geografskim i povijesnim gravitacijskim načelima. Za razliku od toga, čini se, da u Beogradu prevladava koncept samorazumljivosti opstanka ovako geografski definiranog „srpskog federalnog entiteta“. Razumna bi politika mogla između ova dva koncepta pokušati definirati kompromis, a neki takvi policy prijedlozi već su se nazirali i u hrvatskoj predsjedničkoj izbornoj kampanji.

Međutim, da bi se započela bilo kakva ozbiljna konstitucionalna reforma, nužno je stvoriti pretpostavke za održivost i funkcionalnost BiH na temeljima demokratske političke kulture. Bosna i Hercegovina ne može biti održiva funkcionalna država ako njeni građani njen smisao ne doživljavaju kao vrijednost višu od puka zbroja vrijednosti Bošnjaka, Srba i Hrvata, koji žive u toj državi. Tek kad se prepozna taj skupni „viši identitet“, zajednička vrijednost, moguće je računati na stabilnost i održivost države. Globalna politika mora poticati takvu klimu, a odgovornost za postojanje/nepostojanje te klime ne snose samo tri konstitutivna naroda i dvije susjedne države. Primjer promašaja međunarodne zajednice, kad je riječ o odnosu prema BiH, pitanje je vizne liberalizacije šengenskog prostora. Dok su Hrvati i Srbi u Bosni, zahvaljujući svojem „drugom identitetu“, jednostavnije prevladavali krutost europskog viznog sustava, jer je Hrvatska odavno, a Srbija od kraja prošle godine, uvrštena na „bijelu listu“, bošnjačka pozicija, ali i pozicija onih bosansko-hercegovačkih državljana koji

Politička budućnost zemlje

PIŠE: TANJA TOPIĆ

nemaju „druge domovine“, dugo je vremena ostala komplicirana. Takvom se politikom, umjesto stvaranja nekoga skupnog identiteta, razara privlačnost Bosne i Hercegovine. Nažalost, vizni režim nije jedina europska ili globalna politika koja na BiH ima takav utjecaj.

Stvaranje zajedničkog višeg identiteta uvijek je lakše kad postoji njegova izvanjska ugroženost. Na sreću, konsolidacija i europeizacija regije dovedene su do te mjere da ne postoje niti interesi, niti revindikacije susjednih država prema bosansko-hercegovačkom teritoriju i identitetu. Nepostojanje toga „jeftinog“ fermenta valja nadomjestiti složenijim, ali trajnijim elementima povezivanja građana Bosne i Hercegovine. Prije svega, riječ je o kulturi ravnopravnosti i međusobnog poštovanja. Samo prevladavanje stanja u kome se iz Zagreba i Beograda na identitet Bosne i Hercegovine gledalo s visoka, osigurava prostor za takav razvitak tog identiteta, koji će osiguravati održivost društva i države. Samo visoka decentralizacija, organiziranje na mikrorazinama i ispreplitanje „mikroidentiteta“ i lokalnih identiteta s onim (nacionalnim) državnim, predstavlja garanciju održivosti društva. Da bi takvo kreiranje skupnog višeg identiteta bilo moguće, vjerojatno je potrebno da pripadnici srpskoga nacionalnog korpusa u BiH dožive svojevrsan šok samootrežnjenja, nalik onome što ga je hrvatski korpus već pretrpio, svojevrsnim gubitkom pokroviteljstva Zagreba i raskidanjem „posebnih odnosa“ koji su između takozvane „Herceg-Bosne“, a nakon toga BiH federacije (odnosno njenog zapadnohercegovačkog dijela) i Hrvatske bili uspostavljeni u vrijeme Tuđmanovog režima.

Takva klima prijelaza na igru s pozitivnim rezultatom, u kojoj je skupni identitet viša vrijednost od pukog zbroja triju posebnih, tipična je europska politička igra. Da bi ona bila provediva, međutim, BiH mora u daleko većoj mjeri postati interesom Europske unije, a Hrvatska i Srbija moraju biti svjesne da je jedna od obaveza njihove europeizacije i to da pomognu Briselu da Sarajevo (ali i Banjaluku i Mostar) u daleko većoj mjeri dovede u fokus svog interesa

U uslovima političke nestabilnosti u kojima se Bosna i Hercegovina nalazi u posljednjih nekoliko godina teško je govoriti o njenoj političkoj budućnosti. Političkim pozicijama o kojima se govorilo u predizbornoj kampanji treba dodati i neke nove, javno i otvoreno saopštene u izbornoj noći. Dragan Čović, lider Hrvatske demokratske zajednice BiH najavio je političku borbu za treći entitet unutar BiH. Taj politički zahtjev ima podršku i unutar same Republike Srpske, prvenstveno od vladajuće partije SNSD, pod pretpostavkom da taj koncept ne „zadire u dejtonsku strukturu BiH u kojoj je definisan status i položaj RS“. „Mi nemamo prava da se miješamo u unutrašnje hrvatske odnose i odnose unutar Federacije BiH, to je na njima. Ali mi smo spremni da podržimo, recimo, spajanje nekoliko županija, ukoliko oni to predlože“.¹

U ranijim konceptima i pogledima na uređenje države Bosne i Hercegovine za lidera HDZ BiH, Republika Srpska nije uvijek bila realnost, s obzirom da je na srednjem nivou vlasti (entitetski) naglašavano kako Hrvati imaju pravo na Posavinu, koja se nalazi u Republici Srpskoj.

Samo udruživanje dva naroda u Bosni i Hercegovini protiv trećeg može imati, po ocjenama nekih predstavnika iz bošnjačkog korpusa, „katastrofalne posljedice i bilo bi štetno“.² U ovom trenutku izjave o trećem entitetu znače i svojevrsan revolt Hrvata prema Bošnjacima i SDP BiH što su izabrali hrvatskog člana u Predsjedništvo BiH, Željka Komšića.

Nakon proteklih izbora očito je da će politički subjekti iz Republike Srpske raditi na daljem institucionalnom jačanju Republike Srpske, s obzirom na otvoreni put ka razgovorima o saradnji ili koaliranju između najjače političke partije, Saveza nezavisnih socijaldemokrata i Srpske demokratske stranke, kao najjače opozicione stranke. I podržavati sve izraženiji stav Hrvata o stvaranju trećeg entiteta, bez zadiranja u Republiku Srpsku.

Promjene u Federaciji BiH mogu označiti i prekretnicu kada je riječ o političkoj budućnosti zemlje. Na političku scenu su, kao pobjedničke stupile neke

1 Rajko Vasić, izvršni sekretar SNSD, Banja Luka, 12. oktobar 2010.

2 Halid Genjac, Stranka demokratske akcije, 12. oktobar 2010.

nove političke snage, koje zemlju ne posmatraju podijeljenom na etničke cjeline.

Hoće li zemlja u novom odnosu političkih snaga izaći iz višegodišnje stagnacije, ili će zahtjevi pobjednika među Hrvatima, HDZ BiH, o stvaranju trećeg entiteta dodatno zakomplikovati ionako složene unutrašnje odnose u zemlji i produbiti postojeće podjele? Ostaje otvoreno pitanje prevazilaženja postojećeg animoziteta među nekim političkim partijama, posebno izraženim u odnosima između dvije socijaldemokratske partije u BiH.

Iako su neki od političara iz vladajućeg Saveza nezavisnih socijaldemokrata Republike Srpske u predizbornoj kampanji pozivali građane da počnu sanjati nezavisnost Republike Srpske, taj pogled na političku budućnost u BiH nije ostvariv u dogledno vrijeme. Poziv na nezavisnost se u javnom i političkom diskursu vezivao i pravdao „mržnjom iz Sarajeva, koja gura Republiku Srpsku iz Bosne i Hercegovine kao što je Beograd pogrešnom politikom gurao republike iz bivše SFRJ“.³

Ovakve izjave bile su zanimljive iz više razloga. U isto vrijeme iz Sarajeva su stizale drugačije poruke, poput one lidera Stranke demokratske akcije Sulejmana Tihića o neupitnosti Republike Srpske. Ovaj lider je rekao kako niko nema namjeru niti može ukinuti Republiku Srpsku bez saglasnosti i volje onih koji žive u njoj, za razliku od Harisa Silajdžića, lidera Stranke za BiH, koji je svoju politiku temeljio na principu „BiH sto odsto“ ili „BiH bez entiteta“. Poraz Harisa Silajdžića na proteklom izborima očito predstavlja i poraz politike koju je on zastupao i to unutar samog bošnjačkog korpusa.

Drugi važan aspekt u izjavi Nikole Špirića jeste taj što je prvi put neko od zvaničnika iz Republike Srpske „optužio zvanični Beograd“ za raspad Jugoslavije. U tom kontekstu neizbježno je pitanje, želi li Republika Srpska da se hipotetički i u perspektivi prikloni Beogradu koji nosi ovo opterećenje iz prošlosti. Iako političko rukovodstvo iz Republike Srpske ne namjerava upustiti se u avanturizam proglašavanja nezavisnosti Republike Srpske, kako često podvlače, ovu perspektivu građanima ostavlja otvorenom i mogućom: „Politički status Republike Srpske je iznad svih interesa, a mi ga definišemo sa `Srpska zauvijek, a BiH dok mora`“.⁴

3 Nikola Špirić, predsjedavajući Savjeta ministara BiH, Sarajevo, 14. septembar 2010.

4 Milorad Dodik, predsjednik Saveza nezavisnih socijaldemokrata na predizbornoj skupi SNSD u Pelagićevu, septembar 2010.

Mržnja prema državi BiH koja dolazi iz Republike Srpske se nije pominjala u predizbornoj kampanji.

Politički stav o referendumu u Republici Srpskoj permanentno se vezuje uz „prijetnje“ koje dolaze iz Sarajeva, iako ih u ovoj izbornoj kampanji gotovo nije bilo, za razliku od izborne retorike tokom 2006. godine:

„SNSD poštuje Dejtonski sporazum, prema kome je Republika Srpska nepromjenjiva i trajna kategorija i oni iz Sarajeva treba da nas ostave na miru. Ako svaki dan iz Sarajeva poručuju da treba ukinuti RS rastaćemo se referendumom za 24 sata. Kako ćemo otići iz BiH, to samo mi znamo, ali nam je važno da održimo stabilnu RS“.⁵

Da ipak ne postoji jasna vizija na koji način to učiniti svjedoči jedna u nizu tematskih izjava Milorada Dodika, kad kaže: „Za BiH je najbolje da se mirno razidemo i da RS bude za sebe, pri čemu vlast ne smije dozvoliti da do toga dođe nasiljem i ratom, već na miran način“. Političke poruke iz Sarajeva su u nekoliko navrata bile više nego jasne „mirnog odlaska iz BiH neće biti“.

Politički predstavnici vladajuće partije u Republici Srpskoj bili su spremni da se odreknu i evropskog puta, jer „Republika Srpska neće dovesti u pitanje svoj status zbog približavanja Evropskoj uniji“, bio je izričit Milorad Dodik u intervjuu bečkom Standardu. Istovremeno krivicu za usporeni put zemlje ka Evropskoj uniji neki od zvaničnika vladajuće partije pripisivali su predstavnicima međunarodne zajednice, prije svih, nekima od visokih predstavnika.

Odlazak iz BiH je, za one koji ga prizivaju, problematičan, jer Republika Srpska za otcjepljenje nema međunarodnu podršku, a upitna je i podrška Srbije za ovakvu namjeru iz Republike Srpske. Izjave o otcjepljenju mogu služiti isključivo za unutrašnju upotrebu - utišavanje glasova o unitarizaciji BiH i homogenisanju srpskog glasačkog tijela. Pri čemu davanje nerealnih obećanja i stvaranja nade u mogućnost ostvarenja takvih obećanja može biti veoma opasno.

Istovremeno je upitna i podrška međunarodnog faktora politici stvaranja trećeg entiteta u BiH.

Facit

Politička budućnost Republike Srpske je isključivo vezana za političku budućnost BiH i nalazi se

5 Milorad Dodik, predsjednik Saveza nezavisnih socijaldemokrata, septembar 2010.

u njoj. To su realni okviri, ne sanjalački, koje uvažava vrlo bitan međunarodni faktor, ali također i zemlje u okruženju. Najave o eventualnom otcjepljenju nemaju podršku međunarodnog faktora, a to je presudan kontekst, u kojem je jedino moguće postaviti ovo pitanje na sto. Zapravo, svako dovode nje u pitanje BiH, ozbiljno može ugroziti i političku stabilnost i budućnost same Republike Srpske, koja Dejtonskim okvirom ima postojeće kapacitete.

Međunarodna zajednica više nego jasno daje otvorenu podršku jačanju institucionalnih kapaciteta države BiH, ali je istovremeno jako zamorena stanjem stagnacije u kojem se BiH nalazi, posebno u posljednje četiri godine. Pri tome je jasno adresirana (ne)odgovornost domaćih političkih kvazi elita za nenapredovanje zemlje ka Evropskoj uniji.

Predstavnici međunarodne zajednice su odmah po objavljivanju prvih rezultata oktobarskih izbora podvukli neupitnost suvereniteta i teritorijalnog integriteta zemlje. Pri tome treba naglasiti da susjedne zemlje, među njima svakako Hrvatska i Srbija, neće zarad BiH i politike vođene iz pojedinih etničkih skupina u ovoj zemlji ugroziti sopstveni put ka Evropi. To će reći da neće podržati niti secesionističku niti neku drugu politiku, koja bi usporila njihov napredak u procesu euroatlantskih integracija. Potresi i problemi u Hrvatskoj i Srbiji dovoljni su razlog da se ove zemlje bave sobom, ne problemima u BiH. Stavljanje akcenta na regionalnu saradnju u trouglu: BiH-Hrvatska-Srbija moglo bi i BiH povući naprijed.

Ono što je neophodno za stabilizaciju političkih prilika u zemlji je jasna i otvorena garancija teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, najprije od strane Sjedinjenih Američkih Država i Evropske unije, a potom i naglašena perspektiva prijema BiH u članstvo Evropske unije. Gubljenje i te posljednje nade za zemlju, može je odvesti u još dublju provaliju.

Politička perspektiva zemlje nije svakako dalji opstanak Kancelarije visokog predstavnika, jer ona domaćim političkim elitama prvenstveno služi kao opravdanje za nerad i stagnaciju. U sadašnjem kapacitetu i po djelotvornosti ova institucija u BiH gotovo da je obesmišljena.

Svakako treba razmisliti o mogućnostima i uticaju novih aktera na prostoru Zapadnog Balkana, kao što su Rusija i Turska, u smislu njihovog doprinosa političkoj stabilizaciji ovog prostora, ne kao što je do sada bio slučaj sa tretiranjem uticaja ovih zemalja u pravcu destrukcije i narušavanja postojećih odnosa unutar same BiH.

Poslednje pitanje

PIŠE: NIKOLA SAMARDŽIĆ

Tehnologija vlasti u savremenim zajednicama ispunjenih kontinuitetom predmodernog mentaliteta i siromaštva, oslanja se na manipulacije kolektivnim osećanjima, na gotovo instinktivno razumevanje paradoksa. Koji se, u stvarnoj politici, dalje razvijaju, umesto njihovog jednostavnog presecanja. To presecanje podrazumeva složene napore u demokratizaciji, individualizaciji kulture, politike i ekonomije, brisanju granica, nadnacionalnom partnerstvu. Svi bosanski paradoksi već su ušli u pisanu istoriju, književnost, memoaristiku i putopise. Proželi su pojavu, karakter, karijeru, opredeljenja, do kontroverze o samom datumu smrti i kontekstu njegovog odlaska, i posthumnu sudbinu našega jedinog nobelovca. Dok se najgore političke i kulturne osobine razmenjuju u podzemlju spojenih sudova, i najplemenitije ličnosti, ideje, pojave, vizije, u malim, zatvorenim, zatrovanim društvima opterećenim prokletstvom malih razlika, postaju činioци nesloge, razdora, sumnji, mržnje, oholosti, konačno i predmet manipulacija. Ukoliko se ne izuzme uloga neposredne, individualne odgovornosti, Bosna je i predmet i akter bezumne, iracionalne i visoko emotivne stihije institucionalne destrukcije, kulturne dekadencije i humane dekonstrukcije.

Naslov, ćosićevski, nije slučajan. Uvučena u gotovo beskrajnu spiralu nasilja, podlosti i laži, Bosna je paradigma jugoslovenske zajednice i ujedno, gotovo sudbinskog, vanljudskog i vanvremenskog inženjeringa koji upravlja, nekad i nevidljivom rukom, njenim nastancima i nestancima. Nimalo slučajno, ona je, na ruševinama druge Jugoslavije, ostala poslednje otvoreno teritorijalno, političko, ekonomsko, kulturno i intimo ljudsko pitanje. I poslednja prepreka novom južnoslovenskom ujedinjenju koje bi trebalo da se institucionalizuje evropskom integracijom Zapadnog Balkana koja će ukinuti sve granice: ujediniće sve južnoslovenske nacije i time zauzdati energiju šovinizma, isključivosti, proizvodnje razlika, straha, sumnji i surevnjivosti; omogućiti obnovu jedinstvenog kulturnog prostora srpskog, hrvatskog i ostalih narečja, inače među sobom podudarnijih od većine evropskih jezika u kojima su se s više napora i manje uspeha potirale unutrašnje dijalektološke i ostale razlike; omogućiti

institucionalizaciju, uzajamnu saradnju i superviziju, u domenima vladavine prava, oslobađanja i individualne kapitalizacije ekonomije; ponovo će se promoliti zajedničko tržište koje će doprineti rastu vrednosti svih roba, usluga i vrednosti koje trenutno potpadaju pod budžetsku brigu, politički i idejni nadzor, i sve vrste monopola (književnost, likovne umetnosti, pozorište, film, mediji).

To je sve dovoljno poznato. Razumljivi su i otpori ishodištu koje bi zaključilo proces jugoslovenske dezintegracije, otvarajući mehanizme njene evropske reintegracije. Taj proces će zapravo obesmisлити sve važne procese u kojima je, u toku poslednje dve decenije, jugoslovenska zajednica žrtvovana najnižim porivima i sumanutim idejama srpske vojne, političke i intelektualne nomenklature koja je pokrenula ratnu agresiju, etničko čišćenje i pljačku. Time je pokušala, verovatno i srećom bez dalekosežnog uspeha, da Srbiju sačuva na onoj geostrateškoj strani kojoj je istočni deo buduće druge Jugoslavije privremeno određen još na savezničkoj konferenciji u Jalti 4-11. februara 1945. Nacional-sovjetizam i kleroboljševizam Srbije postali su etalon ostalim birokratskim partikularizmima, šovinizmu i nasilju. Dejtonski sporazum, zaključen pre petnaest godina, bio je kompromis između nastojanja da se Bosna očuva i podeli, kako bi se tim prekim putem stiglo do mira, a izlivanje ratnog sukoba zadržalo na njenim granicama. Politički usud, i jedan od paradoksa, upravo je u okolnostima u kojima je kompromis činilac novih podebla i nestabilnosti. Naročito u svetlosti toka događaja koji bi evropsku budućnost Zapadnog Balkana trebalo da veže za evropsku budućnost BiH, i kao uslov i kao jedini moguć opšti okvir, podrazumevajući njene odnose sa svim susedima.

Jedan od njenih važnih paradoksa je u činjenici da je BiH još krajem XVII veka definisana kao *corpus separatum* u sastavu Osmanskog carstva. Karlovački mirovni ugovor, jedan od prvih i suštinskih dokumenata međunarodnog prava, tada je jasno odredio granice Bosanskog pašaluka, koje su ostale trajne, gotovo nepromenjene. Sada je BiH, s Kosovom i Kiprom, nedovršena država, nejasne, neizvesne budućnosti. Unutrašnje uređenje, međunarodni odnosi i uticaji sa strane dodatno doprinose da je BiH takođe neuspešna i neefikasna. Dok reformski procesi u celini čekaju na rasplet gotovo identičnih okolnosti koje su dovele do raspada i Jugoslavije i same BiH.

Jedan od bosanskih paradoksa je i u politički izraženijoj većoj spremnosti Bošnjaka u smislu opstanaka BiH kao zajednice, mada su podneli veći teret rata, bili mahom predmet oružane agresije i etničkog čišćenja, i u opštoj podeli Jugoslavije ostali bez svoje nacionalne države. Nacionalnu državu izvojevali su i kosovski Albanci, bez obzira na to što imaju svoju nezavisnu i suverenu nacionalnu maticu, i bez obzira na činjenicu da zapravo nisu bili konstitutivan jugoslovenski narod, mada je Kosovo dobilo određena svojstva države u asimetričnoj federaciji uređenoj Ustavom iz 1994. Opredeljenja za zajedničku državu, dok je zajednički život zapravo floskula koja pomera važne odluke u dalju budućnost, pothranjuju uverenja na srpskoj strani, koja su bila deo zvanične ratne propagande, a odnosila su se i na promene u etničkim odnosima tokom sedamdesetih i osamdesetih, da će biti preglasavani, i da je reč o islamističkom projektu koji, koristeći iskustvo etničkih promena na Kosovu iz poslednja, najmanje, dva veka, računa na bošnjački natalitet i tendenciju srpskog iseljavanja u maticu, naročito izraženu od početka osamdesetih XX veka.

Nacionalni odnosi u BiH ostali su predmet veoma uspešnih manipulacija. Proces državne izgradnje, evropske integracije, suočavanja s nedavnom prošlošću i nacionalnog pomirenja odvija se u stvarnosti u kojoj bosanski Srbi smatraju da su deo opšteg srpskog državnog projekta, i svoju političku, državnu i nacionalnu budućnost vide u prisajedinjenju Republike Srpske Srbiji. Takvo uverenje biće teško suštinski promeniti u godinama koje dolaze, bez obzira na okolnosti jednoga veoma nesrećnog procesa, koji je takođe nasleđe ratnog projekta, odricanja Sarajeva i Mostara kao vekovnih staništa u kojima je zapravo izgrađen srpski nacionalni i kulturni identitet u BiH. Još jedna kolektivna ljudska tragedija je nestanak bosanskih Jevreja, koji su se održali u kontinuitetu između 1492. i 1941, da bi se gotovo u potpunosti iselili 1992. Takođe je izvesno da bi preuređena i efikasna BiH lakše i brže ušla u EU. Time bi se uklonila granica sa Srbijom, taj mitski limes, i bilo bi rešeno svako jugoslovensko nacionalno pitanje, pa i srpsko. Liderstvo bosanskih Srba svoj interes ipak vidi u očuvanju postojećeg stanja, u nekoj vrsti federalizacije, kako bi sa svojim privilegijama i monopolima ostali nezavisni i od Sarajeva i od Beograda. Kleptokratija Banjaluke, Laktaša i crkve trebinjske zapravo je najuspešnija od svih unutrašnjih političkih struja, istovremeno kapitalizujući Dejton, pritiske da se očuvae BiH

kao celina, i deklarativno zastupanje navodnih nacionalnih interesa. Drugo važno opterećenje je u okolnostima koje su bošnjačku naciju fragmentisale u sastavima BiH, Srbije i Crne Gore. Kosovski presek, ozvaničen odlukom MSP, njihov je položaj učinio dodatno ranjivim, otvarajući, još jednom, prostor političkim uticajima koji nisu ni evropski niti demokratski. Hrvatska zajednica, mada na skućenom preostalom prostoru, uživa veoma jasan oslonac na Hrvatsku koja uspeva da više od Srbije iskazuje fleksibilnost u odnosima koji hrvatsko pitanje održavaju u saglasju sa obavezom poštovanja celovitosti BiH. Veoma je potrebno da se ishod nedavnih izbora, umesto u trijumf snaga koje svoj interes nalaze u očuvanju postojećih odnosa, preobrazi u proces aktivne saradnje. Bakir Izetbegović je svojom izbornom pobedom za taj proces poneo i deo važne odgovornosti, naročito u smislu inicijative i simbolike, i svog porekla, i konkretne političke uloge. Ta bi inicijativa, s njegove strane, jedino mogla da doprinese relaksaciji bošnjačkog pitanja, time i relaksaciji srpskog pitanja, u dijalogu i sporazumima s Banjalukom, uz odgovornost i saradnju Beograda i Zagreba.

Odnosi civilizovanog sveta s BiH i njenim susedima moraće da uvaže i okolnosti u kojima budućnost institucionalnog i nacionalog pomirenja dodatno opterećuje izričita podrška Beograda zvaničnoj Banjaluci i njenom konceptu federalizacije i kleptokratije. Tu je, i u političkoj geostrategiji, i u uspostavljenoj ekonomiji naftaškog monopola, veoma prisutan uticaj zvanične Rusije kojim Srbija manipuliše kad ga izvozi u BiH, verovatno kako bi olakšala pritiske, s te strane, u domaćoj politici i ekonomiji, i takvim posredovanjem očuvala kontinuitet političkog uticaja. Prodor političkog islama, i na Zapadni Balkan, i u pojedina evropska društva, takođe je činilac političke svakodnevice u BiH. Srpski separatizam u BiH naročito ističe tu pojavu. Ako je politički XXI vek počeo napadom političkog islama na simbole zapadne civilizacije, na slobode poslovanja, etničkog i verskog prožimanja, napadom na kosmopolitizam i demokratiju, izvesno je da će i budući tokovi ovoga vremena ostati pod snažnim uticajem globalnih političkih religija, i uspona novih autoritarnih, u osnovi antidemokratskih sistema (BRIC), od čije će demokratizacije upravo zavisiti globalni mir, a naročito stabilnost i bezbednost osetljivih područja u koje spada i BiH. Sve navedene okolnosti iziskuju strpljenje, oprez i ogromna materijalna ulaganja, velike intelektualne i političke napore, i odgovornost svih koji su uključeni u proces zajedničke

izgradnje evropske i demokratske budućnosti BiH i Zapadnog Balkana. Ta odgovornost podrazumeva i potrebu da se, u tome procesu, takođe zajedničkim naporima uklone sve prepreke koje su, pozivajući se na emocije, frustracije, strahove i krhke, novokomponovane kolektivne identitete, postavile granice koje su raskomadale udeone jugoslovenske nacije, kako bi se stalno i iznova otvaralo jedno isto pitanje, na koje su velike i uspešne evropske nacije odgovorile pre 60 godina prvom carinskom, ekonomskom političkom unijom.

Budućnost BiH jasno je određeno uverenjem i opredeljenjem manje polovine da je ne smatra svojom državom, i osećanjem Bošnjaka da je BiH jedini državni okvir koji mogu smatrati sopstvenim, u procesu dezintegracije koji ih je, u tom smislu, učinio apsolutnim gubitnicima. Više od ujedinjenja RS sa Srbijom, koje bi u određenim okolnostima, šta više, moglo da doprinese rastu uticaja Brisela i Vašingtona na toj strani, ostalo bi otvoreno i izuzetno ranjivo bošnjačko pitanje. Pretpostavlja se i to, da dezintegracija BiH ne može proteći mirno. Evropeizacija, opet, zavisi pre svega od izgradnje zajedničkih i efikasnih institucija u BiH, dok je ishod novih izbora zapretio da će svako rešenje biti odloženo za naredne četiri godine. Itd.

Potrebno je pomenuti i to, da je EU u proteklom godinama zanemarila regionalni uticaj Turske, naročito njene ekonomske i ljudske kapacitete. Njeno aktivno i demokratsko uključivanje u ceo ovaj proces bi trebalo da podrazumeva dalje podsticaje i Ankari i Beogradu, za sve dobre usluge. U svakom slučaju bi iskustvo iz protekle dve decenije trebalo da dobije opšte značenje i suma najznačajnija koja iziskuje primenu u neposrednoj budućnosti.

Neuspeh evropske integracije Zapadnog Balkana mogao bi da globalni status zapadne civilizacije tumači u smislu njenoga suštinskog, istorijskog neuspeha, bez obzira na malu važnost ovog prostora. Dodatno opterećenje u odnosima sa susedima i EU je u činjenici da BiH nikad nije bila u stanju da razvije, u objektivnoj nemogućnosti samoodrživu, efikasnu ekonomiju. Ali se će se ulaganja, u tom smislu, u BiH, kao tradicionalno delom i u državanu zajednicu, isplatiti na drugim stranama. Mir, stabilnost i bezbednost inače imaju visoku cenu, a deo kapitala bi se vratio u evropsku ekonomiju samim uspostavljanjem, na jedinstvenom Zapadnom Balkanu oslobođenom svih unutrašnjih granica i granica sa EU, zajedničkog tržišta s perspektivom novih ulaganja i potrošnje.

Kapital od krvavog novca

PIŠE: BOJANA OPRIJAN ILIĆ

Koliko su krvavog novca stekli, niko tačno ne može reći, no, već je odavno jasno da je mnogim tzv. patriotima u sukobima na tlu bivše Jugoslavije pljačka bila jedan od glavnih motiva u tobožnjem rodoljublju, a faktički - predvorje za ratne zločine, pre ili posle pljačke.

Ko nema plitko i kratkoročno pamćenje još se, verovatno, seća snimaka nazovi "boraca" koji su se slavodobitno fotografisali u tuđim kućama, pored bazena, ili su na leđima i u kamionima (pre)nosili umetničke slike, klavire, frižidere, mašine i sve što se odneti moglo. Po završetku rata, ali i tokom suđenja onima koji su (uopšte) stigli pred lice pravde, pokazalo se da je novostečeno bogatstvo prikupljeno zlodelima, ubistvima, otimačinom i pljačkom nedužnih žrtava "oprano" raznim kupovinama različitih nekretnina, a nekad čak i uglednih preduzeća i da je završilo u rukama organizovanih kriminalnih grupa. Za pse rata ili, kako se eufemistički kaže - ratnim profiterima, patriotizam je bio tek "dimna zavesa koja je zaklanjala suštinu". To je, istražujući i analizirajući brojne slučajeve iz tog miljea, uočio i tužilac Srbije za ratne zločine Vladimir Vukčević. Svedočenja tokom procesa pred Specijalnim sudom za ratne zločine običnim posmatračima izazivala su, u najmanju ruku, tihu jezu šta je i na koji način otimano nedužnim žrtvama pod krinkom da su "izdajnici", "neprijatelji" ili - bez ikakvih razloga i objašnjenja. Ukratko, prema podacima do kojih je došlo beogradsko Tužilaštvo za ratne zločine, čak 90 odsto procesuiranih za ova (ne)dela imalo je isti, odnosno jedinstven motiv - pljačku i bogaćenje. Podaci o vlasništvu na osnovu ratnog, direktnog pljačakškog profiterstva na mestu zločina, prikupljaju se sa raznih strana, a traže se i informacije koje bi mogle dovesti u vezu krivična dela sa sumnjivom imovinom.

Pokrenute istrage

Tužilac za ratne zločine Republike Srbije je do sada naredio finansijske istrage protiv ukupno 44

osobe. Prve naredbe za takve istrage, koje obuhvataju 22 osobe, su u predmetima „Čuška“ (18) i „Škorpioni“ (4), od 17. avgusta 2010. godine. Nedavno su istrage sumnjivog porekla imovine u vezi sa ratnim zločinima pokrenute i protiv još 22 osobe okrivljene za ratne zločine na Ovčari i u Zvorniku. U Tužilaštvu najavljuju da će slični postupci uskoro biti pokrenuti i za optužene za ratni zločin u Lovasu, protiv kojih je prvostepeni glavni pretres u toku. Reč je, u svim slučajevima, o privremenom oduzimanju imovine, praktično - do donošenja pravosnažnih presuda, kada bi konfiskacija bila konačna.

Prema rečima Bruna Vekarića, zamenika tužioca za ratne zločine, ovi se postupci pokreću zbog osnovane sumnje da osuđenici poseduju znatnu imovinu proisteklu iz krivičnog dela ratnog zločina. Tužilaštvo je do sada, rekao je on za riječki „Novi list“, prikupilo saznanja koja ukazuju da je njihova imovina u znatnoj nesrazmeri sa zakonitim приходima u vreme izvršenja krivičnog dela. Osobe protiv kojih je pokrenuta finansijska istraga osumnjičene su, ili prvostepeno osuđene za zarobljavanje, nečovečno postupanje i ubijanje najmanje 700 muslimanskih civila u Zvorniku 1992. godine, ali i za streljanje oko 200 hrvatskih zarobljenika na Ovčari kod Vukovara, 20. i 21. novembra 1991. godine. Podaci na osnovu kojih je pokrenuta finansijska istraga u predmetu „Čuška“ (selo kod Peći, na Kosovu) pribavljeni su tokom svedočenja u toku istrage. Tako je jedna od žrtava navela da je dala zlato i novac u vrednosti između 4000 i 5000 tadašnjih nemačkih maraka, a da su zarobljenici bili primoravani da na cebe ispred paravojnih jedinica - sasvim simboličnog imena - „Šakali“, stave sve što imaju. Oduziman im je novac i nakit, automobili marki "mercedes" i BMW, traktori, kamioni... a dokumenti o vlasništvu su pocepani. Zabeleženo je i da je sedam pripadnika „Šakala“, osumnjičenih za ubistva albanskih civila, prisvojilo stotina raznih vozila, ali i nameštaj i električne aparate koje su često odnosili svojim kućama. Primera

radi, sudeći po navodima medija, pokojni Nebojša Minić (40), vođa „Šakala“ zvani Komandant Smrt, sa nameštajem otetim od albanske porodice u selu Breženik, uredio je kuću svoje supruge u Beogradu. Uhapšen je u Argentini gde je 2005. godine preminuo u bolnici.

Za zločine u zborničkim selima, osim ostalih, podsetimo, terete se Sima Bogdanović i još četvorica pripadnika srpskih paravojnih jedinica, okrivljenih za smrt 23 civila Roma, a među njima i jedne žene u odmakloj trudnoći.

Tužilaštvo je do sada prikupilo saznanja koja ukazuju na to da u ovom slučaju postoji osnovana sumnja da je imovina osoba protiv kojih se pokreće finansijska istraga u znatnoj nesrazmeri sa njihovim zakonitim prihodima u vreme izvršenja krivičnog dela. Okrivljeni su, navodi se, pretresali kuće Roma, tražeći novac i dragocenosti, naoružanje i lične stvari. U optužnici je navedeno da je među žrtavama bilo i žena - od kojih su neke i silovane - a traženo da predaju zlatni nakit, novac i druge vrednosti.

Otimačina optuženih za zločine na „Ovčari“

„Polazimo od sumnje da su osuđeni, pripadnici TO i paravojnih jedinica osuđenih za ratni zločin na Ovčari, pljačkom stekli veliko bogatstvo koje se meri desetinama miliona eura. Finansijska istraga će utvrditi da li je njihov kapital nastao tako što su oduzimali nakit i novac ljudima koje su potom streljali na jami Grabovo, što je deo same optužnice, kao i presude za taj ratni zločin. Isto se događalo i u Zvorniku, gde su pojedine samozvane patriote oduzimale imovinu čak i iz srpskih kuća. Ta se imovina, osnovano se sumnja, povećavala jer su neki od tih ljudi postajali učesnici u lancu organizovanog kriminala. Oni će sad imati priliku da dokažu odakle im na desetina kuća, lokala, automobila, bezinskih pumpi, kada je svako od njih bio prijavljen na minimalac“, izjavio je Vekarić.

Tužilaštvo za ratne zločine smatra i da su, u odnosu na zločinom stečenu imovinu, interesantni pojedinci za koje svedoci navode kakvim su se

„biznisom“ bavili tokom i neposredno nakon rata. Pominjani su, inače, kao deo lanca kijumčara nafte i građevinskog materijala.

Što se tiče slučaja na „Ovčari“, svedoci tvrde da jedan od optuženih za zločine na tom poljoprivrednom dobru ima čak 32 lokala. Među njima se posebno apostrofira nekadašnji komandant TO Vukovara Mirosljub Vujović, za kog kažu da poseduje mnogobrojne nekretnine i benzinsku pumpu u blizini Novog Sada. Dalje, Slobodan Medić, čelnik zloglasne pravovojne jedinice „Škorpioni“, rekao je na suđenju kako ima farmu ovaca i konja u Vojvodini, kao i kuću u Novom Sadu, a sve nepokretnosti vode se kao vlasništvo članova njegove porodice.

Posao suda je da utvrdi da li su neki od osumnjičenih ili osuđenih za ratne zločine stekli imovinu činjenjem tih krivičnih dela. U svakom slučaju, do sada je nebrojeno puta utvrđeno da su mnogi osuđeni ili optuženi za organizovani kriminal ranije činili i ratne zločine.

Preventivno delovanje

Srbija je, inače, jedina od zemalja u okruženju - preciznije rečeno - jedina od bivših republika ex SFRJ, koja je donela Zakon o oduzimanju imovine stečene krivičnim delom, uključujući i ratne zločine, po kome se već postupa. Tužilaštvo prikuplja podatke sa svih strana - od Republičkog penzijsko-invalidskog fonda, Poreske uprave, Republičkog geodetskog zavoda - Službe za katastar nepokretnosti, do Uprave carina. Za sada, imovina osumnjičenima ili osuđenima za ratne zločine još nikom nije oduzeta, jer su postupci u toku.

Čak i ako ta imovina, kad-tad, bude oduzeta, činjenica je da ne bi ni u kom slučaju mogla imati isti tretman kao zaplenjeni imetak organizovanih kriminalaca, ili tipova poput Legije. Naprotiv - morala bi postati deo ukupnog uzajamnog potraživanja za naknadu ratne štete. Nažalost, pravda - čak ni u tom slučaju - ne bi, ni izbliza, mogla biti zadovoljena.

Oktobarski intermeco

PIŠE: SAFETA BIŠEVAC

Da nije bilo Halka Društince i njegovih kolega, štrajkača propalog novopazarskog preduzeća "Iskra metali", koji su radikalizovali svoj višemesečni štrajk i upali u prostorije gradske uprave u Novom Pazaru, početak oktobra bio bi jedinstven po tome što Sandžaka gotovo da i nije bilo u glavnim medijima i vestima Srbije. I incident sa štrajkačima je tek ovlaš pomenut, a začudo glavni muftija Islamske zajednice u Srbiji Muamer Zukorlić i beskonačna saga o formiranju bošnjačkog nacionalnog saveta, kao da su "zaboravljeni". Ako se to uporedi sa prethodnim periodom kad nije mogla da prođe nedelja bez "velikih" dešavanja u i oko Novog Pazara, takvo stanje deluje krajnje čudno.

Da li se Sandžak "umirio", a muftija Zukorlić "učutao"? Teško je u to poverovati. Pre bi se moglo reći da je reč o, vreme će pokazati da li dužem ili kraćem, intermecu izazvanom i nekim drugim problemima ove zemlje, Kosovo, Parada ponosa, huligani, poseta Hilari Clinton... Sandžaka i muftije Zukorlića će sigurno biti u medijima i javnosti Srbije, za šta deo "zasluga" snosi i Vlada Srbije koja uporno ignoriše razgovor, pregovore ili dijalog, kako god ko voli, o rešavanju tamošnjih nagomilanih problema. Izuzetak je, naravno, odluka vlade da finansijski pomogne Novi Pazar, kao i novo pominjanje silnih projekata i puteva čija se realizacija i dalje čeka. Kao i turske investicije.

Zabranjeni skup: Početak meseca uopšte nije nagoveštavao za Sandžak neobično miran period. Najava nepoznate organizacije "Inicijativa za srpski Novi Pazar" iz obližnje Raške da će 10. oktobra u komšiluku organizovati molitveni skup "Novi Pazar je Srbija", uzburkala je tamošnju javnost. Darko Panović, osnivač "Inicijative za srpski Novi Pazar" najavljuvao je da skup neće biti političkog karaktera i da je njegov cilj da pokaže da je "Novi Pazar deo Srbije" i grad u kome "mogu da žive i bezbedno se kreću građani svih nacionalnosti i konfesija". Ono što je pisalo u prijavi skupa, koja se, interesantno, pojavila najpre na sandžačkom internet portalu bliskom muftiji Zukorliću, uzrujalo je veći deo

Novopazaraca. U prijavi je navedeno da se očekuje dolazak oko hiljadu ljudi, među kojima pedesetak Rusa, nekoliko Bugara, Grka i predstavnika slovačkog desničarskog pokreta "Obnova". Muslimanima se nije dopala ni najava nošenja dvometarskih krstova i ikona, kao i pevanje crkvenih pesama. Dobio je Panović podršku raznih organizacija koje su najavile dolazak svojih pristalica u Novi Pazar: Naši, 1389, Ravnogorskog pokreta, navijača Zvezde i Partizana, pa se, s obzirom na vremensko poklapanje nesuđenog skupa u Novom Pazaru i Parade ponosa u Beogradu, otvorila i dilema kako će stići na oba mesta? Dilemu je razrešila policija zabranom skupa u Novom Pazaru, "iz razloga bezbednosti", pa su sve te organizacije mogle da se usredsrede na Beograd. I učinile su to.

Svako ko je pratio dešavanja oko zabranjenog skupa u Novom Pazaru, imao je razlog za zabrinutost. Naravno da krst kao verski simbol i crkvene pesme nikog ne bi trebalo da vređaju u primenim okolnostima, ali kad ih nose Naši i ostali, stvar dobija drugu dimenziju. U razloge za organizaciju molitvenog skupa navedeni su i nedavni "incidenti" u Novom Pazaru, "muftijini" protesti, navijanje mnogih Bošnjaka za Tursku na utakmici protiv Srbije na Svetskom prvenstvu u košarci, mahanje turskim zastavama tom i prilikom posete turskog premijera Erdogana. I onda je Darko Panović sa istomišljenicima rešio da na polumesec sa turskih zastava koje su se vijorile Novim Pazarom odgovori drvenim krstovima od dva metra. Želja mu se, bar u ovom pokušaju, nije ispunila.

Predstavnici srpskih partija u Novom Pazaru osudili su najavu skupa, uz navode da je njegov cilj "zlonameran i smišljen da se unese nemir i nesigurnost među građane". Oglasio se i novopazarski odbor DSS koji se takođe usprotivio održavanju ovog skupa. "Znamo da je Novi Pazar Srbija i nema potrebe da nas na to neko sa strane podseća", poručila je, između ostalog, DSS. Na mogućnost da, kako su pojedini Bošnjaci interpretirali skup "Novim Pazarom šetaju četnici", pripadnici

tog naroda i islamske vere odgovarali su "bujrum, čekamo vas", a internet sajtovima je zavladao pravi verbalni rat između Bošnjaka i Srba. Pobjednik u ovom internet dvoboju još nije poznat, repertoar pretnji impozantan, a i dalje omiljeni metodi obračuna sa "četnicima" i "mudžahedinima" su nabijanje na kolac i klanje. Takođe, nepoznata omladinska organizacija Bošnjaka Sandžaka najavila je kontra skup, istog dana na istom mestu, sa porukom "Novi Pazar je sandžački". Kako nije bilo prvog, nije održan ni drugi skup, pa su 10. oktobar Novopazarci mogli da provedu mirno, uz tv ekrane koji su bili prepuni scena nemira u Beogradu. E, da je skup u Novom Pazaru održan, Beograd bi sigurno bio u senci najvećeg sandžačkog grada.

Bošnjački savet i EU: Dok turske investicije i gradnju puteva pojedini sandžački političari čekaju kao Godoa, formiranje nacionalnog saveta Bošnjaka više niko ni ne čeka ni ne očekuje. Nakon niza neuspešnih razgovora predstavika tri liste, Bošnjačke liste (SDA, Sulejmana Ugljanina), Bošnjačkog preporoda (SDP, Rasima Ljajića) i Bošnjačke kulturne zajednice (muftije Zukorlića, uz podršku nekoliko bošnjačkih stranaka i LDP), u kojima je posredovao i OEBS, čini se da je ostalo samo da se dočeka zakonski rok i raspišu novi izbori. Podsećanja radi, na izborima 6. juna najviše glasova i 17 mesta u bošnjačkom savetu osvojila je BKZ muftije Zukorlića, Ugljaninova Bošnjačka lista (BL) 13, a Ljajićev Bošnjački preporod (BP) pet. Konstitutivnu sednicu 7. jula bojkotovale su Ugljaninova i Ljajićeva lista, ali je Zukorlić, uz pomoć dva većnika Preporoda "namakao" većinu i formirao Savet, ili Bošnjačko nacionalno vijeće, kako je poznatije ime ove institucije, koji država ne priznaje.

Onda su usledila medijska prepucavanja i optužbe. Predstavnici BP optužuju muftiju Zukorlića da je do većine došao potkupljivanjem Zehnije Bulića i Hida Mustafića, koji su sa njihove liste podržali većinu BKZ na sednici 7. jula. Bulić i Mustafić to demantuju i tvrde da je neko iz BP falsifikovao njihove ostavke, čime pokušava da im oduzme mandate. Po zakonu, mesta u nacionalnim savetima pripadaju listama

po rednom broju kandidata, a pošto su Bulić i Mustafić među prvih pet na listi BP, koja je i osvojila toliko mesta, automatski treba da postanu većnici. Ali, na delo je stupila u parlamentu Srbije više puta viđena igra blanko ostavkama. Bulić i Mustafić su podneli krivičnu prijavu protiv NN lica, jer tvrde da je neko falsifikovao njihove ostavke i najavili žalbu i međunarodnim sudovima. Predstavnici BP su tek nedavno objavili ime na svojih pet članova budućeg Saveta, na kojoj nema Bulića i Mustafića.

Seadetin Mujezinović, koordinator BP tvrdi da nema ničeg spornog sa njihovim mandatima i da je Zakon poštovan. "Ne uslovljavamo i nisu nama bitna personalna rešenja, prihvatamo dogovore sa obe liste", rekao je Mujezinović. Za dr Mevluda Dudića (BKZ), predsednika BNV koje ne priznaje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, priča o konstituisanju Nacionalnog saveta je završena. "Izabrane osobe na listama su vlasnici mandata i ako bi prihvatili ono što druge dve liste traže, onda bi bili saučesnici kršenja Zakona. Smatramo da su argumenti na našoj strani i da su ostavke dvojice većnika BP falsifikovane", rekao je Dudić. Esad Džudžević, nosilac Bošnjačke liste smatra da je raspisivanje novih izbora jedini način da se formira novi saziv Bošnjačkog nacionalnog veća.

Potrebu formiranja bošnjačkog nacionalnog saveća pominje i izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju Jelko Kacin. Uoči nedavne posete Beogradu, Kacin je izjavio da Vlada i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava treba da dokažu da sa trenutnom situacijom u Sandžaku mogu da se nose na adekvatniji i bolji način nego do sada. "To se najbolje može postići ukoliko se traženje rešenja za situaciju u Sandžaku što pre vrati u institucionalne okvire nakon što se bošnjački savet formira", rekao je Kacin. On je ukazao da su razlozi krize u Sandžaku u lošoj ekonomskoj situaciji, kao i u podeli u islamskoj zajednici, koja datira još iz vremena Vlade Vojislava Koštunice. Prema Kacinu, uplitanje Beograda u odnose unutar Islamske zajednice dovelo je do podele u Sandžaku

i destabilizacije situacije. "Križa postoji u Sandžaku i u odnosu Sandžaka prema Beogradu, priznao to Beograd ili ne. Ona neće nestati zatvaranjem očiju, već promenom politike koja je dovela do nje", smatra Kacin, čije apele da započne dijalog sa muftijom Zukorlićem, Beograd uporno ignoriše. "On ima svoja prava, a odnos prema njemu mnogi u regiji percipiraju i personificiraju kao odnos prema manjinskoj zajednici. Tako se stvara velika kolateralna šteta na štetu obe strane", rekao je Kacin, čije su reči pojedini mediji protumačili kao novo uslovljavanje evrointegracija Srbije i to ispunjavanjem "muftijinih zahteva".

Kacinu je odgovorio jedan od dvojice Bošnjaka članova Vlade Srbije, ministar za rad i socijalnu politiku Rasim Ljajić. Prema njegovim rečima, Sandžak ne može da bude problem Srbije na njenom putu u EU, a aktuelni pokušaji da se tamošnja zbivanja izdignu na nivo problema "proizvod su jeftine političke kampanje". Ministar odlučno odbacuje ideju o autonomiji, o čemu je u proteklom periodu govorio muftija Zukorlić. Takve ideje, smatra ministar, lansirane u nedostatku onih konkretnih, mogu doneti samo neke političke poene, ali bi i kratkoročno i dugoročno Sandžaku mogle naneti "ogromnu političku i svaku drugu štetu". "Politička prašina koju podiže takva nerealna ideja može kompromitovati sve ostale potpuno normalne i logične političke i ekonomske zahteve građana koji žive na tom prostoru, pa i naštetiti toliko željenom i očekivanom procesu decentralizacije države i dekoncentracije vlasti", zaključio je Ljajić.

Ljajićeve stavove očigledno podržava i ostatak vlasti u Beogradu, te od nezvanično očekivanih kontakata sa muftijom Zukorlićem, za sada, zvanično nema ničega. Beograd očigledno ne namešta da se ozbiljnije pozabavi Sandžakom, što bi podrazumevalo i razgovor sa muftijom Zukorlićem, koji se očigledno nametnuo kao politički faktor. Umesto toga, radije prepušta da se sve dešava samo od sebe i ministri Sulejman Ugljanin i Rasim

Ljajić politički eliminišu muftiju kako znaju i umeju, uz svesrdnu asistenciju kolega iz i oko vlade. Eventualna politička eliminacija muftije nije teško izvodljiva, ali je pitanje koju korist ona donosi bilo kome, sem ministrima Ugljaninu i Ljajiću, koji očitno, nezadovoljstvo velikog dela Sandžaklija ipak ne uspevaju da kanališu.

Međunarodna zajednica trenutno ne pokazuje izrazitiju nameru da se pozabavi Sandžakom, već to prepušta Srbiji. Nikada se, međutim, ne zna kada Sandžak može postati interesantan ne samo Kacinu već i ostalim evropskim i međunarodnim institucijama. Za Beograd bi sigurno bilo najbolje da kroz formiranje bošnjačkog saveta, BKZ i muftija Zukorlić postanu deo institucija sistema. Savet se ionako bavi kulturom, Bošnjaci bi praktično videli ume li muftija korisno da radi ili samo priča. Sulejman Ugljanin i Rasim Ljajić, ministri nezadovoljni uspehom muftije Zukorlića mogli bi do sledećih izbora da se presaberu, nešto urade i na pošteniji način probaju da politički minimiziraju Zukorlića, to jest stranku koja se formira pod njegovim uticajem. Poštenije je to od mešetarenja sumnjivim ostavkama.

Autističan stav Beograda dugoročno nije dobar ni za državu ni Bošnjake, jer vodi obostranom udaljavanju. Na sreću zvaničnog Beograda i Srbije, u Sandžaku ne postoji bošnjački separatizam, te je svako poređenje sa Kosovom preterano. Postoji, nažalost, jedna sličnost. Beograd je krajem osamdesetih godina prošlog veka mogao da razgovara sa Azemom Vlasijem, ali je umesto toga Vlasija uhapsio. Posle Vlasija se Ibrahim Rugova nametnuo za lidera kosovskih Albanaca, ali ni njega Beograd nije hteo ozbiljno da sasluša. Onda su došli Ramuš Haradinaj i Hašim Tači i mogućnost za ozbiljne pregovore više nije bilo. Danas pregovore sa kosovskim Albancima Beograd može da sanja, ali ih neće biti, već samo, kako kaže Hilari Klinton, razgovora o tehničkim pitanjima. Ništa ne insinuiram već samo podsećam.

U organizaciji Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji i Kosovske fondacije za Otvoreno društvo u Prištini je 14. i 15. oktobra 2010, održan „Civilni dijalog Kosovo - Srbija“. Iz Srbije je ovom skupu prisustvovalo 25, a sa albanske strane pedesetak učesnika. Osim okruglog stola, koga je prištinska televizija Koha direktno prenosila, upriličen je i susret sa ambasadorima EU i SAD, susret sa albanskim kulturnim poslenicima u Narodnom muzeju Kosova, konferencija za štampu u Čaglavici, ručak sa srpskom zajednicom u Gračanici, kao i predavanje na Američkom univerzitetu u Prištini.

Za Povelju izdvajamo nekoliko izlaganja izrečenih u različitim prilikama tokom ovog dvodnevnog albansko-srpskog susreta.

Neophodna kulturna integracija Albanaca i Srba

LJUAN ŠLJAKU

Zahvaljujem vam se što ste našli vremena da dođete na okrugli sto koji Kosovska Fondacija za otvoreno društvo organizuje povodom posete delegacije naših uglednih prijatelja iz Beograda. Oni dolaze iz različitih krugova: civilnog društva, politike, institucija umetnosti i kulture, medija itd. Dozvolite mi da im se u ime svih nas zahvalim od srca na ovoj poseti, koja će, nadam se, obeležiti plodonosni začetak interakcije civilnog dijaloga između kosovskih i srpskih intelektualaca. Naročito bih se zahvalio Helsinškom odboru za ljudska prava u Srbiji i lično Sonji Biserko, koja je uložila veliki trud da bi se omogućila posete ove delegacije Kosovu.

Još da dodam i to da na ovom okruglom stolu ne započinjemo pregovore između Prištine i Beograda, oni su prepušteni nekom drugom vremenu i nekim drugim ljudima. Mi smo na ovaj okrugli sto pozvali mnogo ljudi koji su, ubeđen sam, spremni da budu deo civilnog dijaloga između naša dva društva. Svrha ove inicijative civilnog društva je da putem malih projekata izgradi i osnaži kulturu civilnog dijaloga blisku građaninu i koja će uspostaviti stabilnu socijalnu ravnotežu unutar koje nespornosti i eventualni konflikti ne mogu prerasti u nasilje. Za ovim okruglim stolom danas sede intelektualci spremni da predlože način kojim bi se promenila politička percepcija i stereotipi, kako bi se stvorio prostor u kome su mogućnosti za saradnju naših društava veoma realne.

Ako ništa drugo ne postignemo u ovom trenutku, najmanje što možemo učiniti za naša društva je da se založimo za uspostavljanje ravnoteže između zvaničnih državnih struktura i socijalnih mreža koje bi garantovale održivi mir, doprinele razvoju demokratije, razmeni iskustava i organizaciji zajedničkih kulturnih događaja.

U sadašnjem vremenu gotovo da sve zemlje žive u multikulturnim ambijentima. U vremenu ubrzane globalizacije okviri i shvatanja multikulturalnih društava su korenito izmenjena. Etničkim i kulturnim zajednicama u današnje vreme nije nimalo teška komunikacija sa ljudima iz kultura kojima sami ne pripadaju. Globalizacija je uticala da se kulturni razvoj i razmena odvijaju u dva pravca: u jednom, stvorena je uniformisanost kulture, oslonjena na zajedničke vrednosti, dok u drugom, ona omogućava očuvanje individualnih ili grupnih kultura. Svet se danas suočava sa dve, iako suprotne, važne struje: integracijom manjinskih kultura u osnovnu kulturu, većinskog naroda, kao i integracijom kulturnih vrednosti manjinskih grupacija unutar okvira multikulturnih društava.

Budući da su Albanci i Srbi vekovima živeli pored i jedni sa drugima, i iako govore različitim jezicima i mole se u različitim hramovima, oni su neprekidno primali i davali jedni drugima. Uprkos tome, skloni smo da ne nastavimo međusobnu komunikaciju i naše kulture vidimo kao isključive jedne prema drugoj. U tom smislu prevashodno moramo da se

potrudimo da eliminišemo predrasude i stereotipe prema kulturi drugih.

Dominacija modela etnocentrizma u različitim fazama suživota naših naroda je dovela do zanemarivanja kulture celog jednog društva. Jednostrana i selektivna komunikacija u to vreme je dovela do toga da se čuju samo oni koji su se slagali sa dominacijom jedne strane, one koja je bila snažnije u određenim periodima našeg suživota. Imali smo i bolja vremena kulturne saradnje: onda kada je "jača strana" prihvatila činjenicu da je kultura drugog različita, iako je postojala sklonost ka manipulaciji s njome. Kada smo poželeti da stvorimo jedinstvenu kulturu, gde bi se obe kulture stopile jedna u drugu, u jedinstvenu kulturu, surogat, ali ipak zajedničku, nismo imali upeha. Zato što je tendencija bila anahrona i, zbog toga nemoguća misija.

Kakva je perspektiva kulturne saradnje? Mislim da Albanci i Srbi moraju pokušati da, kao i svi ostali narodi, gde god da žive zajedno, na Kosovu ili u Srbiji, nesmetano kultiviraju svoju kulturu - dakle, da budu na jednoj nezavisnoj strani, ali, sa druge strane, da budu spremni na saradnju koju će doneti uzajamna kulturna zavisnost. U najmanju ruku, ovo se mora postići zbog mnogih vrednosti koje nam donosi globalizacija života. Ovo podrazumeva kulturnu integraciju Albanaca i Srba, uključujući sve razlike i sličnosti koje ih odlikuju, koje će biti priznate i poštovane od oba naroda. Danas je veoma lako integrisati kulture i u isto vreme sačuvati različitosti identiteta. Ključ u ovom slučaju je, bez obzira na to koliko nemoguće to izgledalo u ovom trenutku, u intenzivnom civilnom dijalogu između nas, ne samo da bi umanjili razlike koje nas dele,

već da bi poboljšali naše međusobno poznavanje, kao i da bismo uvažavali različitosti naših kultura. Dozvolite mi da budem konkretan: jedina kategorija ljudi kojoj nije neophodan poziv za ovu vrstu događaja, poput ovog našeg, sa ciljem ostvarivanja bolje saradnje, su albanski i srpski poslovni ljudi. Može se reći da su oni ostvarili odličnu komunikaciju. Kad poslovni ljudi iz dve različite kulture saraduju, oni u tu saradnju unose i neke elemente kultura kojima propadaju, ali istovremeno i izlaze iz okvira istih, sa ciljem pronalazaženja zajedničkog jezika koji na kraju donosi rezultate. Nadajmo se da će ti poslovni ljudi jednog dana biti dobar primer komunikacije među nama.

Danas smo mi koji živimo u Prištini, ali i vi koji živite u Beogradu i u drugim gradovima, svedoci preobražaja gradova u multikulturalne centre. Takvi gradovi donose, do sada neviđenu kulturnu različitost koja nam omogućava da komuniciramo sa strancima koji dolaze i različitih kultura. Ovo ima pozitivan efekat na nas, jer se oslobađamo ograničenosti koje poseduje naša kultura, od organizacionih vrednosti, verovanja, i od naših navika.

Kroz komunikaciju, ljudi zajedno rade, i zajedno stvaraju nešto novo. Ovo je najvažniji aspekt civilnog dijaloga. Najjača karika koja održava civilni dijalog se gradi kada imamo pažljive slušaoce. Mi smo se okupili za ovim okruglim stolom, koga smo nazvali "Izgradnja građanskog dijaloga Priština - Beograd". Ubeđen sam da među nama ima snažnih i harizmatičnih govornika, ali i pažljivih slušalaca, spremnih da prenesu, u mestima gde žive i rade, sve vrednosti koje proizilaze iz saradnje kosovskih i srpskih intelektualaca.

Na duži rok, pobeda je na našoj strani

SONJA BISERKO

Želim najpre da se zahvalim svima vama koji ste došli na ovaj skup zbog toga što verujem, da se ovaj dijalog odvija u veoma važnom, rekla bih čak i u prelomnom trenutku za odnose između dva naroda.

Kada je reč o Srbiji ona prolazi kroz dramatične trenutke o čemu svedoče i nedavni incidenti u Beogradu i Đenovi. Na delu je stalno odmeravanje odnosa snaga onih za, i onih protiv reformi, za ili protiv EU i NATO. To se sve odražava na unutrašnji politički život, ali i na odnose sa susedima.

Međunarodni okvir se znatno promenio što dodatno otvara regionalnu perspektivu. Napore proevropske vlade, ali i "unutrašnje" Evrope u Srbiji podržavaju EU i SAD, kao i svagde u regionu. Stekli su se, čini se, uslovi da region napravi iskorak. Na Srbiji je sada da napravi svoj izbor i shodno tome iskorak prema evroatlantskim integracijama i prema svojim susedima.

Srpsko-albanski dijalog na nivou civilnog društva je bio permanentan, mada je znatno opao nakon proglašenja nezavisnosti Kosova. Ovo je prilika da se i društvo na obe strane oglasi o svojim prioritetima i preduzme neke konkretne mere u rešavanju svakodnevnih problema. Naime, imajući u vidu činjenicu da politička elita uvek funkcioniše na nivou posebnih i partikularnih interesa, možda je došlo vreme da se kroz pritisak društva na dnevni red ipak stave egzistencijalna pitanja od interesa svih zajedno, kao i svakog pojedinca.

Politika nije samo u tome šta je čije veće ili jače, čija je, na primer, privreda ili vojska veća ili jača, jer proces globalizacije otvara nove teme što obavezuje sve aktere na drugačiji pristup i odgovornost.

Rekla bih da je prednost ovog dijaloga u tome što su se naši razgovori uvek odnosili na realan život i svakodnevne potrebe ljudi i zbog toga je pobeda na duži rok na našoj strani. Ovaj dijalog će svakako vremenom naterati i političku elitu da mu se prilagodi i da ga prati.

Ono što je ohrabrujuće za uspešnost ovog dijaloga jesu i promenjene okolnosti i nova dinamika, kako u regionu, tako i šire na međunarodnom planu. Mislim da je vreme da od objekta prerastemo u ravnopravne aktere zbog toga što mi imamo viziju i umemo da promišljamo nove odnose u regionu.

Odnosi Srba i Albanaca su uvek bili kompleksni, mada istorija tih odnosa beleži i povremene iskorake u pozitivnom smeru. To je podrazumevalo kohabitaciju i uzajamno uvažavanje i solidarnost. Nažalost, u poslednje tri decenije taj odnos je bio opterećen državnim represijom i masovnim zločinima. Ovaj dijalog je prilika da se pođe od jednakosti i ravnopravnosti kao osnove za saradnju i da se na osnovu razmene mišljenja formuliše zajednička platforma za konkretnu akciju i stvori prostor čija je perspektiva saradnja dve strane, a ne dominacija jedne od njih.

Nadam se da ovaj susret, prvi u nizu, raspolaže dovoljno kreativnom energijom za definisanje svih tačaka na kojima je konkretna saradnja moguća. Mi koji smo došli iz Srbije predstavljamo grupu pojedinaca dobre volje koja je spremna da sluša i da radi na stvaranju drugačije atmosfere koja bi doprinela normalizaciji i uspostavljanju novih vrednosnih parametara u odnosima između Srba i Albanaca.

Dijalog je sredstvo civilizovanja i humanizovanja politike

LATINKA PEROVIĆ

Ovde, za ovim stolom sede ljudi dobre volje. Ali, za uspešan dijalog potreban je, osim dobre volje i realizam. Potrebne su jasne pretpostavke, a one su dvojak: povoljne i nepovoljne.

Iz Beograda su u Prištinu došli - mnogi prvi put u svom životu - ljudi iz različitih profesija: novinari, ljudi iz biznisa, kulture, pravne prakse, istorijske nauke, nevladinog sektora. Odnosi Beograda i Prištine sagledavaće se iz različitih perspektiva, što je važna pretpostavka za sadržajan dijalog.

Ovo nije prvi susret predstavnika srpskog i albanskog društva. U svim okolnostima vođen je dijalog. Do prvog susreta došlo je 1997. godine u Ulcinju, zatim ostvaren je niz kontakata pre i posle proglađenja nezavisnosti Kosova. O svemu tome postoje pisani tragovi. Objavljeno je više knjiga. Ne počinjemo, dakle, sa ledine. U tome je druga važna pretpostavka za dijalog: trebalo je stvoriti atmosferu uzajamnog poverenja i poštovanja. I ovaj susret je na tom tragu.

U povoljne pretpostavke za dijalog spadaju svakako naponi međunarodne zajednice u tom procesu. Ali i impulsi koji dolaze iznutra, i bez kojih bi se naponi koji dolaze spolja odbijali od srpske i od albanske zajednice kao od stene.

Imam u vidu dva momenta. Prvi je vezan za političko sazrevanje srpske zajednice na Kosovu koju egzistencijalni razlozi motivišu na angažovanje. Srbi na Kosovu, sa prosečnom starošću od 50 godina, sve manje pristaju da budu objekat i materijal za istoriju. Istovremeno, oni za to nemaju vremena. Već odavno, naročito u enklavama, oni ne odlažu rešavanje pitanja zaposlenja, školovanja, lečenja. Drugi momenat je vezan za državnu politiku Srbije, koja se i sama okreće dijalogu o životnim pitanjima.

Treba, međutim, računati i sa nepovoljnim pretpostavkama za dijalog. Prva je, nesumnjivo, nesumnjivo, sadržana u teškom istorijskom nasleđu. Posebno u poslednjoj deceniji XX veka, kada je dijalog brutalno prekinut a sila postala modus vivendi. Posledica toga je odsustvo realnosti, to jest: virtuelan pogled jednih na druge. I državna politika Srbije je zarobljenik dominantne političke kulture, koja istorijski nije dijaloška već monološka. Uvek se podrazumevalo

cilj: socijalni i nacionalni, koje homogenizuje nacija. Spoljni i unutrašnji neprijatelj je uslov bez koga ne može autoritarna kultura. Njoj su potrebni stalna napetost, latentni i otvoreni konflikt sa drugima u etničkom, verskom, političkom smislu. Već to isključuje dijalog, kompromis i otvorenost, a podrazumeva silu, majorizaciju, oružje.

Dijalog između Beograda i Prištine treba posmatrati u novom istorijskom kontekstu. Potrebna je strategija, mnogo rada i strpljenja da se promeni dominantan metod u odnosima dve etničke zajednice, ali i unutar svake od njih. Dijalog je sredstvo civilizovanja i humanizovanja politike na Balkanu uopšte. Ali i sazrevanje shvatanja demokratije kao sredstva rešavanja problema koji utiču na socijalni i politički položaj građana, na ljudska prava. I shvatanja slobode kao cilja, kao jedinstva unutrašnje i spoljne slobode.

Ako se u XXI veku na Balkanu budu „dovršavale“ države, a do ostvarenja tog sna, hranjenog etničkim nacionalizmom, bude odlagao razvoj realnih država, to jest - njihova evropeizacija, koja uključuje novu perspektivu odnosa sa susedima, biće propuštena jedna velika mogućnost. „Tehnički“ dijalog između Beograda i Prištine i nije zapravo „tehnički“. On se mora situirati u novi istorijski kontekst. Već takav pristup bi smanjio rizike da se, bez obzira na cenu, ostane pod teškom hipotekom prošlosti, Svaki drugi pristup, bez obzira na retoriku, ostaće neuverljiv.

Štampa ima centralno mesto u procesu demokrtizacije

BOŠKO JAKŠIĆ

Dozvolite mi najpre da izrazim zahvalnost na pozivu da vam se obratim ovde, na Američkom univerzitetu u Prištini u iskrenoj nadi da će moje reči bar donekle pomoći da savladamo prepreke koje su dugo slagane između dva susedna naroda.

Mnoge stvari su u društvima i državama podložne promenama. Smenjuju se vremena rata i mira, periodi uspona i doba stradanja, ruše se i nastaju politički sistemi, oblici vladavine, monarsi i predsednici. Jedna stvar je nepromenljiva – topografija.

Tu smo gde jesmo. Davno bačeni na prostor koji vekovima krčimo ne bi li od njega napravili baštu. Kao i u običnom životu, nismo birali susede. Odredila ih je topografija. Ali, da li će topografija biti zajednički usud i zla sudbina, ili prilika da međusobnom saradnjom ulepšamo zajedničke živote, to već zavisi samo od nas.

Mudri čovek Abraham Linkoln davno je rekao: „Osećanje ljudi je sve. Uz osećanja ljudi ništa ne može da propadne, bez njega ništa ne može da uspe“.

Vekovima su mediji imali ogroman uticaj na društva, politički, kulturni, tehnološki. Kanali komunikacije prolaze kroz konstantnu evoluciju, od štampe do radija, televizije, interneta, tvitera. Ta konstantna inovacija uticala je i utiče na velike promene u svetu. Utiče i na osećanja ljudi.

Živimo u regionu koji se često smatra zapuštenim delom Evrope. Živimo sa alarmantnom stigmom „balkanizacije“. Često nas vide kao područje Evrope gde svaka generacija ima gotovo nasleđenu potrebu za ratovima, konfliktima i nevoljama.

Otkud to? Otkud to da se i mediji doživljavaju kao promoteri tenzije? Otkud toliki nedostatak kulture dijaloga? Zašto se kompromisi doživljavaju kao izdaje? Odakle toliki radikalizam i ekstremizam raznih vrsta i na toliko mnogo različitih polja?

Svi u ovom regionu prolazimo kroz dramatičnu političku i socijalnu tranziciju, ali izgleda da je

ukupno stanje odnosa u našem regionu bolje nego jednostavan zbir bilateralnih odnosa. I dalje živimo u regionu koji nije dostigao željeni nivo stabilnosti, u kome je neophodno povisiti kapacitete demokratskih institucija. Pozivi da se okonča sa nacionalističkom retorikom i da se brže reformišemo nisu uslišeni na odgovarajući način.

U XVII veku je Frensis Bejkon pisao o tri izuma koja su promenila svet na način na koji to nisu uspele ni velike imperije. Pisao je o kompasu, barutu i – štamparskoj mašini.

Nema potrebe da detaljišem oko moći štampane reči, bilo u knjizi ili u novini. Znamo koliko je štampana reč nanosila zla na ovim prostorima. Ali, kako se politički i socijalni pejisaž našeg regiona menja, a nove ideje, ciljevi i vrednosti pobeđuju slogane nedavne prošlosti, tako i mediji moraju da preispitaju svoju ulogu, moraju da razmišljaju o novim otvaranjima, da sami sebe skeniraju.

U našem delu Evrope socijalne i političke okolnosti nikada nisu bile lake. Nasleđe je bogato, ali je istovremeno pritisnuto stereotipima, nerazumevanjima i omrazima. Mediji u tome imaju svoj udeo.

Danas, pritisnuti krizom, političkim pritiscima, ponudama korupcije, nekad i sopstvenim neznanjem i neprofesionalizmom, novinari su ponovo pred ozbiljnim izazovom: da informišu i da obrazuju javnost, da budu odgovorni pred javnošću naspram svih tih negativnih okolnosti.

Koja treba da bude uloga medija u ovom složenom delu Evrope koji istovremeno karakterišu „tradicionalne razlike“, post-konfliktno okruženje, tranzicija, ideja Evrope?

Verujem da mediji moraju da pomognu da se vrednosti Evropske unije približe našim narodima. Verujem takođe da ćemo se složiti da je na tom putu dosta učinjeno, ali alarmna zvona i dalje reaguju na nacionalizme, netoleranciju, slabe institucije, korupciju i kriminal.

Pokazuje se da je promena svesti mnogo teža od iscrtavanja novih granica.

Lako možemo da se složimo da je zadatak slobodne štampe da bude objektivna, ali to često nije lako u regionu sa tolikom količinom istorije po glavi stanovnika, u regionu u kome je i dalje mnogo političara koji svoje karijere grade na ranama i mržnjama minulih ratova, u regionu u kome crkve prete sekularnim državama, u regionu u kome lokalni tajkuni žele da kontrolišu medije.

Kada govorim o ulozi medija u građenju nove Jugoslovenske Evrope, moram da konstatujem da postoji veliki nesklad između prisutnosti politike u medijima, s jedne strane, i prisustva tzv. običnih priča.

Pogledajte na Srbiju i Kosovo. Političari u Beogradu i Prištini imaju mnoge direktno sučeljene interese i njihovo prevladavanje neće biti ni brzo ni lako, ali Srbi i Albanci imaju mnogo sličnih i istovetnih problema: nezaposlenost, korupciju, organizovani kriminal, neefikasnu birokratiju, nedostatak poverenja u institucije, skupo školovanje i skupo lečenje...

Imaju iste probleme, ali oni to ne znaju. Da li je to zbog topografije? Naravno da nije. Da li je to zato što su obični ljudi nezainteresovani za probleme preko granice, kako god se ona zvala, administrativni prelaz ili državna granica? Odgovor je ponovo, ne.

Nedostatak tekstova i programa o životima običnih Albanaca u srpskim medijima je više nego simptomatičan. Moje kolege Albanci u Prištini kažu da i oni gotovo ništa ne znaju o životu prosečnog Srbina. Zašto?

Kada Srbi i Albanci jednom ustanove da dele identične probleme i brige, približiće se. A to je, nažalost, upravo ono što političari prečesto ne žele. Potrebna im je nacionalistička ili kakva druga tenzija da bi prikrili svoja neispunjena obećanja.

Njima je potreban neko ko piše ili govori samo o političkim razlikama - kako bi narode udaljavali, neko, ko ignoriše sličnosti - koje mogu da ojačaju veze preko granica. Njima je zato potrebna podrška medija i, nažalost, dobijaju je često.

Slobodna štampa ima centrano mesto u procesima demokratizacije naših zemalja, jer treba da obezbedi informacije koje su javnosti neophodne kako bi osećanja ljudi o kojima je govorio Abraham Linkoln bila istinska. Mediji ne smeju da se plaše ako ih tokom tog procesa nazivaju nepatriotskim.

Ima jedna stara izreka koja kaže: novinari nisu krivi za ono što su objavili, već zbog onoga što nisu objavili.

Saradnja na principima jednakosti i ravnopravnosti

ŠKELJZEN MALIĆI

Organizatori ovog dijaloga kosovskih i srpskih intelektualaca, verovatno nisu imali nameru da ovde govorim samo o filozofskim aspektima teme. Oni su sugerisali „istraživanje sadašnjih i budućih mogućnosti dijaloga i saradnje između kosovskog i srpskog civilnog društva“.

Nema sumnje da smo mi kao predstavnici civilnog društva veoma zainteresovani za dijalog i obnovu svih oblika saradnje između Kosova i Srbije na principima jednakosti i ravnopravnosti. Kulturna saradnja je jedan od najefikasnijih načina da se uspostavi civilizovan dijalog stvaralaca i uklone predrasude.

Premda se kulturna saradnja smatra elitističkom, jer se odvija samo u određenim uskim, elitnim sferama i krugovima, ona ima široke rezonance zato što su elitni društveni slojevi koji stvaraju i menjaju javno mnjenje.

Naše dve kulture, kosovska i srpska, već dugo vremena su u antagonističkom odnosu i opterećene mnogim predrasudama. Imali smo veoma težak period naročito poslednjih 30 godina, kada je srpski nacionalizam i šovinizam uspostavio represivnu dominaciju u Srbiji i na Kosovu, i uveo, ne samo politički i kulturni aparthejd na Kosovu. To je i dovelo do gotovo potpunog prekida komunikacije i saradnje na institucionalnom nivou. Ipak,

nezvanično, određene slobodarske grupe i pojedinci, pa i institucije, nisu prekinule saradnju i zajedničke projekte, kao što je bila izložba kosovske umetnosti u Centru za kulturnu dekontaminaciju, 1997. godine.

Takođe, ne mogu a da ne spomenem jednu veoma ružnu i kriminalnu, skandaloznu posledicu srpske kulturne hegemonije. Otprilike krajem 1997, i početkom 1998. godine, uoči rata ili u prvim danima rata, srpski režim je odneo najdragocenije artefakte iz bogate arheološke i etnografske zbirke Nacionalnog muzeja Kosova. Te su zbirke navodno, pozajmljene za velike izložbe u salonu SANU u Beogradu i nekim drugim gradovima po Srbiji i Vojvodini, ali namera je bila da se zapravo ovo blago otme i prisvoji. Ove su zbirke, nekoliko stotina izuzetnih i veoma dragocenih artefakata, i dalje pohranjene u depou Narodnog muzeja Srbije. Zvanični Beograd na rečima obećava, ali kao da ne pokazuje nameru da vrati pozajmljene eksponate. Ponaša se kao da je to njegovo vlasništvo, kao što uostalom, smatra da je i Kosovo njegovo vlasništvo. Samo se odriče Albanaca. Oni su „višak“, „uljezi“ i smetnja.

Nadam se da će u prestojećem zvaničnom dijalogu i ovo pitanje biti rešeno i da će pozajmljene zbirke biti vraćene Muzeju Kosova.

[Izvod iz izlaganja u Narodnom muzeju Kosova].

BAL POD MASKAMA

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

Razgovora će biti, samo, kada će oni početi? Sve to po malo liči na onu narodnu junačku pesmu o početku bune protiv dahija. Znete... ko je sve rad da se Srbi dižu na oružje... Kao i onda, to je samo sirotinja raja.

Iako su se do skoro zaklinjali, ljutito lupajući nožicama da oni „nikada, nikada, nikada neće priznati Kosovo“, srpski političari su to, kako smo i predvideli, učinili. Istina nevoljno, neformalno, krijući, ispod stola, ispod žita, ili kako to već može da se kaže u srpskom jeziku, ali su Srbija i Kosovo voljom kosovskih i srpskih političara i visokom podrškom međunarodne zajednice, od nedavno - dve, de facto susedne države.

I, kao i pre tri godine, opet imamo neiskrene razgovore koje niko neće i koji će teško poboljšati kvalitet života na Kosovu. Albancima neće sigurno, a Srbima možda hoće, ali upravo onoliko, koliko se oni budu otrgli od pogubnog uticaja srpskih nacionalista.

Kosovskim Albancima razgovori sa Beogradom ne trebaju. Oni ih na izvestan način smatraju malim porazom i gledaju da taj nadasve neprijatan posao započnu što kasnije, pa i kada ga započnu - da se razgovori oduže dok se nešto ne desi samo od sebe.

Međunarodna zajednica je jedina koja želi razgovore. A želi ih jedino zbog toga da popuni vreme do punog priznanja Kosova. Za to će trebati još dvadesetak država i bar godina dana. Pošto je i Americi i Evropi veoma neprijatno da trpe tišinu u akciji novih priznanja, tu su pregovori koji će trajati taman onoliko koliko treba. Počeće na proleće, pa će onda godišnji odmori. Tu je negde i Ramazan, a ako bude izbora u Srbiji razgovaraće se i one tamo godine

Tradicionalno narcisoidni Srbi takođe, smatraju da baš i nema pitanja o kojima oni treba da razgovaraju sa Albancima, bar ne kao ravnopravni partneri i dve nezavisne države. Pouzdano znam, ponovljeno mi je više puta, da se svakom dobronamernom Srbinu,

budućem pregovaraču „stomak prevrće“ od same pomisli da će sestri „za isti sto sa Šitparom“, pa još kao sa sebi ravnim, ili, ne daj Bože, iznad sebe. A biće i toga, jer to je kod Srba endemska stvar, „Šiptar treba da struže drva po Šumadiji, i tačka“. Pošto veoma dobro znam i jedne i druge, siguran sam da će Albancima izabrati mnogo kvalitetniji tim.

Ono što srpski političari ne shvataju je, ne samo da sa Albancima treba da razgovaraju, nego da sa njima mogu da pregovaraju samo dok oni ne postanu prava država. Samo sada, dok su slabi i dok moraju da slušaju diktat Zapada, oni će popustiti Srbima i prihvatiti ono za šta Zapad kaže da su Srbi u pravu. Srpski političari još nisu shvatili da će oni razgovarati sa Albancima, ali da će pregovarati sa Zapadom. Albanci tu neće mnogo da se pitaju. Beograd treba zapadne političare da ubedi da je u pravu i da treba da dobije „to i to“. Što se tiče Albanaca, oni Beogradu ne bi dali ništa, kao ni Beograd njima. I tu su Srbi sa Kosova u pravu. Teško njima kada Kosovo postane suverena država. Tek tada će početi pravi i ozbiljni problemi za malobrojne Srbe. Zato je od životne važnosti za kosovske Srbe da razgovori počnu odmah i da se završe pre nego što Kosovo uđe u OUN i FIFA. Mnogo puta smo ponovili i još ćemo jednom: Srbi će lako i brzo od Kosova dobiti samo ono što bude predmet aktuelno najavljenih razgovora. Ako ne „uhvate“ Prištinu da im da to što traže pre nego što Kosovari „uzjašu konja“, Srbi neće dobiti ništa, ili će to što traže dobiti međunarodnom arbitražom. A Srbija je tu izgubila silno vreme. Godine i godine su prošle u stupidnom nadvikivanju „Trst je naš“, godinama smo sa ovih stranica podsećali da treba rešavati ono što može da se reši i što je na dnevnom redu, a ne „Jankove konake“.

Uostalom, narod se ponekad sa nečim mora pomiriti. Kosovo nije poslednja „sveta srpska zemlja“ koju srpska država i nacija gube. Zbog teritorije „levo od Vardara“ poginule su desetine hiljada Srba, carsko Skoplje nije srpsko, Prilep kraljevića Marka nije srpski, odrekli smo se Kumanova gde su ginuli naši dedovi. Tako će biti i sa Kosovom. Ali, imamo Vojvodinu gde su Srbi do pre pola veka bili manjina. Ovo je mesto da se setim reči pokojnog Bate Vitanovića: „Time što je neko nacionalista, iskren, dubok i ubeđen – to još ne znači da je on koristan za razvoj nacije. Niko ne može poreći da su Hitler, Gebels, Gering bili apsolutni nacionalisti, ali su ipak nemačku naciju doveli do ruševina i pepela“. Ovi naši su se u poslednjem momentu trgli i progledali. Ako ni zbog čega, onda im zbog toga treba zahvaliti.

Kosovo

Kosovo takođe ima svoje probleme i za svoje donatore sve više postaje siromašni, razmaženi i dosadni rođak koji bi da se bogati Zapad permanentno bavi samo njima. Uljuljkani veoma jasnim i glasnim izjavama svih zapadnih zvaničnika da je nezavisnost Kosova nepovratna i da se o tome više ni sa kim ne može razgovarati, kosovski političari su verovali da će sve ostalo da se dogodi samo od sebe, a nije se dogodilo ništa, naročito ne ono o čemu Kosovari još uvek sanjaju, punopravno i ni od koga osporeno članstvo u međunarodnoj zajednici. Ushićeni odlukom Međunarodnog suda pravde (MSP), obećali su svojim građanima da će posle pozitivne odluke MSP uslediti mnogobrojna priznanja. Međutim, tri meseca od objave mišljenja Međunarodnog suda pravde da proglašenje nezavisnosti Kosova nije u suprotnosti sa međunarodnim pravom, državu Kosovo je priznala samo jedna zemlja, Honduras, i tako postala 70. zemlja koja je priznala nezavisnost.

Kosovski intelektualci priznaju da je Srbija bolje igrala i da je „dobila“ drugu polovinu ove godine. Verovatno će dobiti i prvu polovinu naredne. Jednostavno, za većinu zemalja od koji se očekuje

Mitotvorna slika prošlosti

PIŠE: DUBRAVKA STOJANOVIĆ

priznanje, Kosovo je nebitno pitanje, pitanje sa margine političkog života. Čak i ako imaju simpatije za Kosovo, čak i ako ih na priznanje tera Amerika, ima zemalja koje žele da budu ozbiljne. Priznaće one Kosovo, ali onda kada one budu htele, ni malo ne žureći. Taj broj zemalja je već izjavio da će razmotriti odluku o priznanju Kosova tek kad vide rezultate najavljenog dijaloga Prištine i Beograda. Za te zemlje, a ima ih mnogo, priznanje ne predstavlja hitno pitanje. Oni koji trpe zbog kašnjenja sa novim priznanjima su građani Kosova, ali, i to je lekcija iz stvaranja države koju treba da nauče. Kosovo jeste u izvesnim segmentima bolja država od Srbije, ali diplomatija nije taj segment. Pri tome, pod srpskom diplomatijom nipošto ne smatramo ministra Jeremića, jer je on baš kao njegove prištinske kolege, već armiju srpskih diplomata širom sveta koje je Srbija nasledila od velike države i koji veoma dobro odrađuju posao.

Odugovlačenje sa priznanjima prisiljava Kosovo i njene političare da i dalje moraju da budu veoma „umiveni i našminkani“ u svim kontaktima sa Beogradom i Srbima. To njima baš nije svojstveno, kao ni Srbima uostalom, tako da ćemo još neko vreme gledati nešto u šta je teško verovati, jednu neprirodnu igru finih i vaspitanih ljudi, punu uvažavanja i tolerancije. A, bilo bi mnogo prirodnije i istinitije da se gledaju i poštuju kao Republika Srpska i Federacija BiH i njeni lideri, čija Armani odela još smrde na naftalin upravo skinutih šinjela. Naravno, tako će se i gledati, ali tek onda kada Kosovo pređe čarobni broj od devedeset i nešto zemalja.

Razgovora će, dakle, biti, a kada će oni početi? Sve to pomalo liči na onu narodnu junačku pesmu o početku bune protiv dahija. Znete... ko je sve rad da se Srbi dižu na oružje. Kao i onda, samo sirotinja raja. Albanci bi da odugovlače, Beograd takođe. Oni bi posle njihovih izbora, a i u Srbiji će izbori, pa razgovore treba okončati bar godinu dana pre izbora, da se stvar malo zaboravi, ili odložiti za posle izbora 2012. godine.

A narod...Eh, narod!

Nedavno je iz štampe izašlo drugo izdanje istorijskih čitanki „Nastava moderne istorije Jugoistočne Evrope“ na srpskom jeziku (prvo izdanje, 2005, o čemu je *Povelja* već pisala). U izradi ovih knjiga učestvovalo je šezdesetak istoričara iz svih zemalja Jugoistočne Evrope, od Slovenije do Kipra i Turske. Ideja je bila da se, uz pomoć metoda multiperspektivnosti i komparativnosti, đacima srednjih škola pokaže da o kontroverznim i bolnim događajima iz prošlosti, u tim zemljama postoje veoma različite interpretacije i da mnoge prelomne istorijske pojave susedni narodi vide na gotovo suprotne načine. Smatrajući da se do „konsezusne istine“ o istorije ne može doći, ta grupa istoričara okupljenih oko Centra za demokratiju i pomirenje iz Soluna odlučila je da napravi alternativne priručnike, čiji bi zadatak bio da se daci informišu o tome kako na zajedničku prošlost gledaju narodi iz 11 zemalja regiona. Knjige su, posle srpskog, najpre prevedene u Grčkoj, a ove jeseni izašlo je hrvatsko, bosansko, albansko i makedonsko izdanje.

Ubrzo po izlasku ovih knjiga u Srbiji i u Grčkoj počeli su veoma snažni napadi. Napadi su dolazili iz različitih delova javnosti: u Grčkoj iz desno orijentisane ili main-stream štampe, „patriotskih“ nevladinih organizacija, ili sa različitih sajtova, dok su u Srbiji napadi došli iz stručnih redova, uglavnom profesionalnih istoričara koji su istovremeno pisci udžbenika, kao i od direktora Zavoda za izdavanje udžbenika, koji je još uvek jedini izdavač školske literature iz oblasti istorije. Napadi u Grčkoj bili su otvoreno politički, dok su u Srbiji bili formuisani kao rasprava među ekspertima, iako se i u njihovoj suštini nalazilo političko neslaganje sa osnovnim idejama projekta. Zbog toga su i ton, diskurs i retorika napada u dve zemlje bili različiti. Kritike u Grčkoj bile su izrečene gotovo brutalnim jezikom ličnih uvreda i otvorenih optužbi, dok je u debati koja se vodila u srpskoj štampi zadržan više-manje uravnotežen akademski ton koji je svojom smirenošću trebalo da prikaže da se radi o ozbiljnim faktografskim i historiografskim

primedbama. Uprkos tim navedenim razlikama, ove knjige u Grčkoj nisu pretrpele političke posledice, dok je cela afera u Srbiji imala teške političke posledice: direktorka i glavna urednica izdavačke kuće koja je knjige objavila smenjena je sa svog mesta (jer se izdavačka kuća nalazi u sklopu Ministarstva prosvete), a Ministarstvo prosvete povuklo je svoju podršku organizaciji seminara za nastavnike, što nas je dovelo u situaciju da obuku nastavnika radimo gotovo tajno, vikendima, bez prijavljivanja prosvetnim vlastima ili direktorima škola i uz zavidnu hrabrost nastavnika čiji identitet nismo objavljivali.

Iako su napadi u Srbiji i u Grčkoj došli iz različitih struktura i iako su bili drugačije formulisani, uporedne analize mogu da pokažu da se, ustvari, radi o istim ideološkim polazištima. Kada se ti tekstovi uporede vidi se da su napade izazvale suštinske ideje i metodološke postavke projekta i da su oni, bez obzira na to da li su dolazili iz političkih ili stručnih krugova, bili usmereni na ključne postavke projekta, a ne na faktografske primedbe, kako je, bar u srpskom slučaju, bilo predstavljeno. Napadi u Srbiji i u Grčkoj su, uz sve međusobne razlike, bili koncentrisani na tri ključne stvari: mogućnost saradnje istoričara iz regiona, komparativni pristup i multipersektivnost.

Prvo što povezuje napade u Srbiji i u Grčkoj jeste činjenica da već i sama saradnja istoričara u regionu izaziva podozrenje i sumnjičavost kritičara. Reakcije na tu činjenicu kretale su se od omalovažavanja mogućnosti saradnje (na primer, stavljanjem znakova navoda, uzvika ili pitanja uz reč zajednički, ili saradnja) do optužbi za zaveru s različitim političkim motivima. Već takve reakcije ukazuju na suštinu problema, jer ove knjige jesu dokaz da je moguća saradnja svih, pa i do nedavno zaraćenih zemalja. Time se ruši jedna od glavnih teza kritičara ovog projekta po kojoj je region Balkana pritisnut fatalnošću sukoba kao sudbinom na koju pojedinci ne mogu uticati. To je idejni kontekst koji se održava u svim tim zemljama da bi se jačale etnocentrične pozicije interesnih grupa. Pružiti dokaz mogućnosti saradnje i dijaloga zbog toga zadire u suštinu tih političkih postavki i ruši ksenofobičnu zatvorenost kao neophodni okvir za opstajanje tih političkih koncepata. To otkriva i rečenica iz čitanih main stream grčkih novina: „Kako je moguće da neko napravi zajedničku

knjigu o istoriji u regionu koji se guši u krvi nacionalističkih aspiracija?“

Kada je reč o saradnicima na projektu, kritičarima je bilo naročito važno da odmah istaknu da među autorima knjiga ima najmanje predstavnika baš njihove nacije ili da čak, kako su rekli kritičari u Srbiji, „među autorima nema Srba“, što je netačno, jer se prilikom koncipiranja projekta naročito vodilo računa da iz svake zemlje bude gotovo podjednak broj predstavnika. Zatim je kritičarima bilo važno da lično diskvalifikuju učesnike, pa je tako navedeno da je, „kada je reč o Srbima izbor saradnika bio loš“ (u Srbiji), ili, kako je rečeno u Grčkoj, da „od 60 autora knjiga Grčku predstavljaju „samo 4 žene“, čime je kroz mizogini diskurs pokazana tendencija da se umanjni kvalitet. Ta tendencija još je uočljivija kada se u Grčkoj štampi, na više mesta, navodi podatak da je jedan od članova Upravnog odbora CDRSEE „američki Jevrejin“, čime je i antisemitizam dobio svoju ulogu u osporavanju ovog projekta.

Mogućnost da se uspešno završi jedan zajednički regionalni projekat je u svim napadima optužen kao plod nadnacionalne zavere čiji je cilj stvaranje ili obnova nekadašnjih multinacionalnih država koje su postojale na Balkanu. U Hrvatskoj se odmah pojavio strah da je reč o obnovi Jugoslaviji, u Srbiji da je reč o nametanju bratstva i jedinstava, dok je u Grčkoj regionalni projekat izazvao strah od obnove Osmanskog carstva, pa se čitav projekat podsmešljivo nazivao „pax ottomana“. To je otkrilo političke strahove kritičara, koji sve tumače u političkom ključu, pa i stručnu saradnju vide kao obnovu starih nadnacionalnih državnih tvorevina.

Drugo pitanje koje je privuklo pažnju kritičara jeste komparativni pristup primenjen u knjigama. Ti napadi dokazuju da je u pravu bio mađarski filozof Đerđ Konrad kada je napisao da „nacionalisti u komparatistima vide bezobzirme tipove“. Sama ideja da se „naša nacija“ može porediti s nekom drugom, posebno s „neprijateljskom drugom“ ruši temeljni princip „posebnog slučaja“, „zasebnog puta“, kako bi Nemci rekli, sonderwega ili, koncept „izabranog naroda“ koji se nalazi u suštini svakog nacionalizma. Samo ideja o „jedinstvenosti sopstvene nacije“ daje dalje, u nacionalističkom konceptu, posebna prava soopstvenoj naciji, prava koja proističu iz njene superiornosti, čime se lako zalazi u vode etničkog darvinizma. Komparativni pristup razume se kao deo procesa globalizacije,

ili, kako je u svojim napadima navela grčka štampa, kao „slabljenje značaja nacije“, kao „pretnja našem nacionalnom identitetu“, kao put „prema kulturnoj homogenizaciji“, zbog čega su ove knjige, kao što to piše u Grčkim kritikama „genocid nad pamćenjem“, ili „zločin mira“....

Osim takvih reakcija na komparativni pristup, kritičari su svojim argumentima jasno pokazali da se, kada se metodološki oduzme centralna pozicija sopstvenoj naciji i kada se ona stavi u uporedni odnos sa drugima, to doživljava kao gubitak i poraz. Etnocentrički način mišljenja pokazao se ovim polemikama toliko jakim, da je polemičare u nekim pitanjima gotovo zaslepio. Tako su se svi kritičari prvenstveno bavili prebrojavanjem izvora iz svoje zemlje i dužinom odabranih izvora, želeći tako da pokažu da je upravo njihova zemlja najslabije zastupljena, iako je tokom izrade ovih knjiga gotovo matematički meren prostor dat pojedinim nacijama i strogo se vodilo računa o uravnoteženoj zastupljenosti istorijskih izvora iz svih 11 zemalja. Prebrojavajući tekstove i upoređujući dužine onih koji predstavljaju njihov narod sa onima koji predstavljaju druge, kritičari projekta dolazili su i do međusobno suprotnih zaključaka: srpski kritičari tvrde da su „nesumnjivo najgore prošli Srbi“, da su knjige, verovatno zbog porekla glavne urednice Kristine Kuluri, helenocentrične i da je Grčka daleko više

zastupljena od svih drugih. S druge strane, Grčki kritičari kažu da u knjigama ima tek „nekoliko grčkih izvora“.

Etnocentrizam kritičara pokazao se i na raznim primerima u kojima su merili prostor posvećen različitim „našim“ i „tuđim“ događajima. I grčki i srpski kritičari su u više navrata naglašavali da su određeni događaji iz njihovih nacionalnih istorija znatno važniji od nekih događaja iz „tuđih“ istorija, ali da nisu dobili ni odgovarajući tretaman, ni prostor. Tako je u Srbiji jedan od argumenata bio da je Prvi srpski ustanak dobio nedovoljno prostora iako je, kako kaže kritičar u potpunoj etnocentričnoj zaslepljenosti, „to bio najvažniji događaj na Balkanu u 19. veku“, čime se jasno pokazalo da se sopstvena istorija iskreno vidi kao važnija od drugih istorija, što je deo već navedenog osećaja superiornosti kao temelja nacionalizma.

Kritičari iz svih zemalja slažu se u još jednom zaključku: da je izbor izvora bio tendenciozan. Oni se čak slažu i oko dijagnosticiranja navedene tendencija. Njen cilj je, po njima, da se ponizi jedan narod i da se u komparaciji sa susedi- ma pokaže kao narod s negativnom istorijskom ulogom. Jedini problem je u tome što svi kritičari bili oni Srbi, Hrvati ili Grci, u toj, projektom navodno namenjenoj ulozi istorijskih bad guys vide baš svoj narod! Tako se u svim napadima može

OPROŠTAJ OD VELIKOG STVARAOCA

LATINKA PEROVIĆ

Poštovana i draga gospodo Ksenija, poštovani prijatelji Bogdanoviće-
ćevih iz Beograda, Beča, Hrvatske, iz Jasenovca, uvaženi gradonačel-
niče Đilas,

Ovde, na Jevrejskom groblju odajemo poslednju poštu Bogdanu Bog-
danoviću. Od danas će tu, u podnožju njegovog Spomenika jevrej-
skim žrtvama fašizma ležati njegov prah. A duh Bogdana Bogdanovi-
ća rasejan je po njegovim knjigama, razliven po crtežima, ugrađen u
spomenike, usađen u generacije njegovih studenata.

Bogdan Bogdanović je rođeni Beograđanin, stari Beograđanin,
pripadnik liberalnog srpskog građanstva za koje je nacionalno nedeljivo od kosmopolitskog.

Po delu Bogdana Bogdanovića prepoznaju se i srpska kultura u svetu i univerzalne vrednosti u kulturi
srpskog naroda. Do tog najdubljeg smisla stvaralaštva, jedinstva različitosti u ljudskosti, dosežu i svojim
ga delom ovaploćuju samo veliki stvaraoći.

Hvala, zato, i slava neimaru-filozofu, velikom Bogdanu Bogdanoviću.

(Reč prilikom polaganja urne Bogdana Bogdanovića, u Beogradu, 28. septembra 2010).

naći ta zajednička nit da su knjige zlonamerne i pri tom da su zlonamerne baš prema „nama“. To dokazuje nemogućnost da se suštinski prihvati komparativni pristup i da se objektivno uoči da je istorija u tim knjigama kritički predstavljena, pa da su prema tome kroz istu metodološku postavku prošli svi narodi. Vidi se samo nepravda nad „nama“, naglašava se samo da su minimalizovane „naše patnje“, a uvećane patnje „drugih“, da su samo iz naše prošlosti izvađeni negativni primeri, dok se kod drugih radilo o podcrtavanju pozitivnih primera, što je, po kritičarima, proizvelo zaključak da ove knjige falsifikuju istoriju, da su one „nepravda“, propagandno pisanje, delimična selektivna prezentacija.

Treće pitanje jeste pitanje multiperspektivnosti. Odnos kritičara ovog projekta prema tom metodološkom pristupu otkriva da je reč o autoritarnom pristupu koji polazi od koncepta postojanja jedne istine, koji u svojoj suštini ne dozvoljava debatu, pluralost, i suštinski je antinaučan. To je bila tačka na kojoj su, posebno kritičari u Srbiji, izrazito insistirali, upravo pokazujući da je multiperspektivni pristup temeljno doveo u pitanje etnocentričko viđenje sveta. Na više mesta kritičari su naveli da je „istina jedna, nedeljiva i neumoljiva“, da mnogi istorijski izvori „ne odgovaraju istorijskoj istini, onoj pravoj i jedinjoj“, ne objašnjavajući kako nešto što je autentičan istorijski izvor može ne odgovarati istini! Najdalje, u zastupanju tog autoritarnog obrasca otišao je direktor Zavoda za izdavanje udžbenika, kada je u jednom od svojih napada naveo da je multiperspektivnost pogrešan princip, jer je „istina jedna kao što je i Bog jedan“.

Ti navodi pokazuju matricu ideologije koja određuje taj tip istorijske i nacionalne svesti, koji je dubinski antipluralan, autoritaran, etnocentričan, uplašen od svega stranog i drugačijeg, nepoverljiv prema „drugome“, naročito ako je sused. To je slika autističnog, zatvorenog sveta koji se povlači u mitotvornu sliku prošlosti da bi izbegao kreativan odnos prema budućnosti i odgovoran odnos prema sadašnjosti. To je parohijalan odnos prema procesima integracije koji izražava strah od upoređivanja s drugima i, kompetitivnosti kao jednog od pokretača modernog društva. Upravo su zbog toga reakcije na ovaj projekat bile tako snažne, pa čak i histerične. Reč je o odbrani čitavog jednog sistema vrednosti koji je predmoderan i preddemokratski i koji, s pravom, u osnovnim konceptima projekta CDRSEE vidi udarac na svoje temelje.

Odstranjivanje Luškova

PIŠE: PETAR POPOVIĆ

Ove jeseni Kremlj je pustio niz vodu Jurija Luškova, gradonačelnika čija pojava „čoveka iz naroda“ još iz devedesetih godina prošlog veka osvaja Moskovljane.

Građanima je godio utisak da je njihov „mer“ narodski čovek. Bezmalob, kao i ko zna koliko njih naokolo – dežmekast, okretan šeret sa kačkotom, aktivan pri svakom važnijem događaju, odlučan, neposredan, ne retko i strog, ali s nedvosmislenom brigom za grad i sugrađane. Jedan uverljiv paterfamilijas.

To nije bilo sasvim neistinito, mada jeste idealizovano. Moskva se „pod palicom“ Luškova preobrazila, modernizovala se. Profesori i učitelji, lekari, pa čak i oficiri, trostruko su bolje nagrađeni u Moskvi nego drugde u Rusiji. A takođe i studenti i penzioneri – njima je izdašan gradski budžet štedro nadoknadio svuda već ukinute prevozne, komunalne, školske i druge „sovjetske“ povlastice.

Bditeľnost Luškova nad Moskvom i Moskovljanima nagrađivana je glasovima za gradonačelnika na izborima. Tokom 18 godina, „mer“ je redovno uživao podršku najmanje dve trećine, ali ponekad i više od četiri petine gradskog birališta (1996)! Luškova je to učinilo rivalom Jeljcina, a silom prilika i Putina – makar naoko i lojalnim.

Pojednost da je gradonačelnik slobodno izaban pridonosila je njegovom političkom uticaju. Luškov se uočljivo osećao nezavisnim. U trenucima ruske konfuzije njegov samouvereni glas disonantno se razaznavao. Moskovska „merija“ izrastala je u centar uticaja konkurentan Kremlju. Ponekad, čak i sa sopstvenom „spoljnom politikom“ – različitom od ruske.

Na primer, u stvari Krima. Rusija ga je priznala ukrajinskim, a Luškov, koji je krimskim Rusima priskako novcem i potrepštinama, uporno je ponavljao da je „Krim bio i da će ostati ruski“.

Luškovljeva autonomija imala je podlogu. Moskva je, za razliku od Rusije, imala novac. Milijarde dolara od izvezene energije sticale su se i zadržavale na „ruletu“ u prestonici. Raspolaganje

njima bilo je polukriminalno, međutim, metropola je nabirala ekonomsku snagu.

Mosbanka milijardera Gusinskog zamenjivala je tokom ruske replike "jurnjave za zlatom" državnu (bila je ekskluzivni menadžer gradskih računa) - a NTV Gusinskog, (nenametljivo uz gradonačelnika) bila je najprofesionalnija, najslobodnija i najgledanija ikada postojeća ruska televizija. Doduše, zauzeta "tranžiranjem" Kremlja i oligarhije - zabavljene gušanjem oko najmasnijih komada iz ruku kremljovske Familije.

Razume se da je Luškov bio korumpiran. Ko je za njegove vlasti želeo da gradi i zaradi morao bi početi s onim - a gde je u tome "mer"? Koliko od ulaganja treba dati "tamo gde treba"?

Uz Luškovljevo gazdovanje Moskvom, svilo se, izrastalo, razvilo se i osvojilo prostor privatno preduzetništvo Jelene Baturine - Luškovljeve supruge, danas jedine žene u Rusiji milijardera. Jelenini milioni u tesnoj su vezi s privilegovano dobijenim lokacijama i ugovorima za izgradnju, finansiranim iz moskovske kase. Ipak, Moskovljani, anketirani o Luškovu lakonski su racionalni: "Jeste, krao je. Ali, Luškov je izgradio Moskvu i učinio je dosta i za građane. Drugi misle samo na sebe!"

U Rusiji, podmićivanje je način života. Reči "krađa" i "korupcija" izgubile su negativno značenje. Banalizovane su praznom upotrebom. Iskoristiti vreme na vlasti i "misliti i na sebe", podrazumevajuće je. Vladimir Putin slavljeno je kao vođa koji je Rusiju "podigao s kolena". Putin je u međuvremenu pribavio i 40 do 50 milijardi dolara "mислеći i na sebe" (*"Putin Represents What Is Wrong With Russia"*, *The Moscow Times*, 29 September 2010). Ipak, da je njegovo brzo stečeno bogatstvo nekim slučajem predmet rasprave, ne mali broj Rusa bi rekao: da, ali Putin je učinio i za Rusiju!

Korupcija je u Rusiji jednostavno u svim porama. Ona je nenormalno preobratila u normalno. Ipak i, uprkos tome korupcija je i politički popularno opšte mesto. Posle Jeljcina, posle Putina, ušavši u Kremlj i predsednik Medvedev je objavio... sopstvenu borbu protiv korupcije! Mada, jedino što se tokom "borbe" promenilo - povećan je iznos prosečno zahtevanog

mita, sa 770 na 1015 dolara (podatak Ministarstva unutrašnjih dela).

Odluku o smenjivanju Luškova doneo je Medvedev. Ali, gradonačelnik nije mogao biti na smetnji Medvedevu već Putinu. Piramidu vlasti, na čijem je vrhu portret demokrate i pacifiste Medvedeva, gradi i učvršćuje Putin - akter, koji će za dve godine potvrditi ili izdati novo "rešenje o zaposlenju" i samom (nominalnom) šefu Kremlja.

Režimu koji "deset godina samo imitira vladu, imitira izbore, imitira višepartijski sistem, imitira parlament, opoziciju i slobodu štampe"

(*"Putin's Latest 'Corporate Takeover"*, *Yevgeny Kiselyov*) - opasan je političar sa uticajem u biralištu kakvim raspolaže Luškov.

"Dobri odnosi" Putina i Luškova takođe su bili imitacija - izraz potrebe Jeljcinovog naslednika da, dok ne učvrsti vlast i proveriti odanost novih bogataša, obezbedi lojalnost prestonice.

Luškovu je uskraćen pristup "visokoj politici". Prinuđen je da svoju tek osnovanu partiju Otadžbina-sva Rusija žrtvuje Ujedinjenoj Rusiji. Ali, pružena mu je nada da će mu se uz taj uslov prepustiti Moskva. I sve drugo što vladanje prestonicom od deset miliona ljudi podrazumeva.

"Mer" je pristao. Možda nije imao drugog izbora, ili je pogrešio. U svakom slučaju, grubo isterivanje Luškova s dužnosti (pošto je gradonačelnik odbio predloženo tiho povlačenje među članove Saveta federacije), podseća na visoku cenu pakta s đavolom.

Luškov je smenjen uz objašnjenje da je kao "mer" Moskve "izgubio poverenje" šefa države. Odluka Medvedeva doneta je tokom posete predsednika Kini. "Gubitak poverenja" lišio je šefa države potrebe da jasnije saopšti motiv odluke. Pre nego što je smenjen Luškov je oblačen. U njega je ispaljen plotun sa svih kanala državno kontrolisane televizije, uz angažovanje plaćenika stručnih za medijske likvidacije. Ipak, jedva da neko u Moskvi ne razume da razlog smenjivanja nije kriminalni već politički.

Pogotovo, kad u još neohlađenu fotelju Luškova seda Sergej Sobjanjin - šef kabineta predsednika vlade Putina. Luškov obećava politički rat. Obrazovaće pokret i boriće se za pravo na neposredne izbore regionalnih lidera, pa i Moskve. Možda on to i hoće. Ali, u tom slučaju čeka ga raspetljavanje dosijea Baturina. Istraga o milijardama njegove supruge. Da li će junak priče poželeti da majka njegovih kćeri bude još jedan Hodorkovski?

Mentalitet žrtve

SRĐAN JOVANOVIĆ MALDORAN

Ludilo se nastavlja. Amfilohije Radović je čak izjavio kako je povorka ponosa – *nasilnička!* Šta reći, a ne pogriješiti – sram da bude sve one ljude koji bivaju tučeni i mlačeni na ulicama jedne zvanično demokratske zemlje! Kako su se samo drznuli da budu tučeni? Ko im je dao za pravo? Neka idu negde drugde da budu tučeni! Mi imamo pravo da ne vidimo njihove modrice i krv! Srećom pa povorka nije prokrvarila, ali zato pedesetak policajaca, nažalost, jeste. Sram i njih da bude kad čuvaju red i mir!

Radomir je Konstantinović, beogradski filozof, pre tri decenije objavio jednu stručnu i dubokoumnu knjigu imena „Filosofija palanke“, koja je ovih godinama nekim čudom ponovo u centru pažnje. Već dugo vreme traje Konstantinovićev zavet ćutanja pred srpskom javnošću. Retko ko je, naravno, toga i svestan. Nije ni čudo – kada je Srbija bila zainteresovana za svoje filozofe i naučnike? Bilo kako bilo, Konstantinović je u „Filosofiji“ objasnio samu suštinu mentaliteta naroda na ovim prostorima. Objasnio je kako je mentalitet o kome je reč – *mentalitet žrtve*, rekavši kako je „ovo osporavanje sveta opet (...) svojevrsna metoda njegove eksteriorizacije, jedinstven način za izbegavanje suočavanja ovog duha sa samim sobom, ali i način da se subjekat objektivira (...), da se prikaže kao objekat tuđe volje, kao žrtva, na njemu izvanredno svojstven način“.¹ Zvuči komplikovano, ali u suštini je veoma jednostavno. Primeri objašnjavaju najlakše. Ovde je sve naopako – žrtva je nasilnik, a nasilnik je žrtva!

Setimo se Srebrenice. Više hiljada ljudi je pobijeno, sve uz blagoslov pravoslavnog sveštenika, samo zato što nisu bili iste narodnosti i religije. Srpska (para)vojska je počinila genocid. U celom normalnom svetu, ti ljudi koji su klali druge ljude su bili *nasilnici*. Oni koji su pobijeni su *žrtve*. Ali ne i na ovim prostorima. Maja Stojanović, demokratska aktivistkinja iz Niša, pre nekoliko godina je lepila plakate na dan srebreničkog genocida, kako bi podsetila javnost na nešto što nikada više ne sme da se dogodi. I šta se desilo? Osuđena je na deset dana zatvora. „Cilj akcije je bio da

se pokaže da u Srbiji ima ljudi koji saosećaju sa srebreničkim žrtvama i preuzimaju odgovornost za sufinsiranje ovog genocida novcem poreskih obveznika. (...) Sudija za prekršaje je pokušao da mi objasni kako su njemu “spalili kuću na Kosovu ti isti muslimani” i da su “sve što im se desilo višestruko zaslužili”. Prisutna službenica nazivala nas je “muslimanima”. U njenom vrednosnom sistemu, to je verovatno najgora uvreda².“ U neverovatnom *pseudokantovskom* obrtu, *žrtve* – ljudi koji su bili brutalno pobijeni – postali su *nasilnici*, a osoba koja se bori protiv nasilja, osuđena je kao da je ona sama *nasilnik*. Crno je belo, a belo je crno. Nasilje, nekim čudom, ovde *nije* nasilje. Borba protiv nasilja *jeste*. Kao što je Svetlana

Slapšak primetila, „deset godina, umesto da se prihvatanje Srebrenice kao najmračnijeg dela srpske istorije, izgovara svaki dan više puta u medijima, time i u svakodnevnici, srpske elite su zajedno sa političkim podzemljem i skupštinom uporno ponavljale da to nije istina, a i ako jeste, oni to nisu znali“.³ Obraz se uzjogunio, i evo njihove izjave povodom deklaracije o Srebrenici: „Отачаствени покрет ОБРАЗ најоштрије осуђује доношење такозване Декларације о Сребреници у Скупштини Србије! Храбри и правдољубиви истраживачи су одавно утврдили и објавили истину о догађајима у Сребреници и околини за време рата 1992-1995, а посебно у јулу 1995, и недвосмислено показали да је једини геноцид извршен над Србима. Стога је јасно да је усвајање ‘Декларације’ чин незабележен у светској историји – да један народ и држава сами себе оптужују за непостојећи ‘злочин’, истовремено прећуткујући стварне злочине над Србима, који су само у XX веку однели преко два милиона србских живота! Никакво заклањање иза ‘националног интереса’ или ‘уласка у Европу’ не може заварати ниједног србског националисту. Доношење ‘Декларације о Сребреници’ јесте чин велеиздаје и као такав ће кад-тад бити праведно кажњен“. Srbi su samo i isključivo žrtve. Sve je naopako. A Srebrenica je samo jedan usamljeni primer. Nažalost. Idemo dalje.

1 Konstantinović, Radomir: *Filosofija palanke*, Otkrovenje, Beograd, 2006.

2 *Politika*, 26. juli 2007.

3 Lukić, Svetlana i Vuković, Svetlana, ed: *Peščanik FM*.

Šta se to bilo desilo sa *Peščanikom* pre koju godinu? Internet stranica je bila žrtva hakerskog napada, autorkin auto je bio uništen. U normalnom svetu, Peščanik i njegove autorke bile bi žrtve. Ko god je to počinio, bio bi nasilnik. Ali ne i na ovim prostorima. Manijakalni nacionalistički nasilnik koji je rešio da se skuca kolima u tuđ automobil sebe najverovatnije vidi kao - pogodili ste, žrtvu. Svetlana Lukić i Svetlana Vuković su, ipak, nasilnici. Ko im je samo dao za pravo da obrazuju narod! Kako ih samo nije sramota da donose te liberalno-demokratske vrednosti u zemlju koja ih ne želi! Jasno je - jadni nacionalista je žrtva demokratije! Sram da bude i tu demokratiju koja mu se nameće...

Sećate li se, takođe, onog sramnog međunarodnog incidenta, kada je *Mental Disabilities Rights International* objavio rezultate istraživanja o uslovima u kojima žive mentalno retardirani? Dozvolite da podsetim: „Izveštaj Međunarodne organizacije za zaštitu prava osoba ometenih u razvoju pominje 21-godišnjeg mladića s Daunovim sindromom koji je već 11 godina vezan za krevet, polugolu decu koja obeduju i vrše nuždu u krevetima i 7-godišnju devojčicu sa oboljenjem mozga ostavljenu bez terapije 'jer će ionako umreti', ali i mnoge druge slučajeve. U izveštaju, koji treba da bude objavljen sutra, navodi se da pomenuta tri primera nisu jedini slučajevi maltretiranja i zanemarivanja u ustanovama za mentalno obolele i za brigu o hendikepiranima u Srbiji. Izveštaj je nastao posle četiri godine istraživanja u pomenutim institucijama, u kojima je, kako navodi list, oko 17.200 dece i odraslih“⁴. „Erik Rozental, direktor Organizacije za zaštitu prava osoba ometenih u razvoju, kaže da je vezivanje deteta za krevet nešto nastrašnije što je video u svojoj karijeri advokata osoba sa invaliditetom dugoj 14 godina“. *Ibid.* U normalnom svetu, ti jadni ljudi koji život provode vezani za krevet su žrtve jednog grotesknog sistema, dok su taj sistem, kao i ljudi koji ga sprovode, nasilnici. Ali ne i na ovim prostorima. Tomica Milosavljević, ministar zdravlja, rekao je kako „nije video“ izveštaj, a potom i kako „to nije pod njegovom jurisdikcijom“.

4 B92 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2007&mm=11&dd=14&nav_id=272163

Rasim Ljajić je naveo kako želi da čak da orden nasilnicima, rekavši kako „tim ljudima treba skinuti kapu u kakvim uslovima rade, a dođe neko iz Vašingtona i tako govori“⁵. U ponovnom grotesknom obrtu subjekta i objekta, nasilnik je postao žrtva. Koštunica je bio u svom elementu, uspevši na neki volšeban način da od priče o deci sa mentalnim hendikepima dođe do „jadnih Srba“ kojima neko otima Kosovo⁶ (*sic!*). Opet, Srbija je postala žrtva.

Sa Đinđićem je bila slična priča. Bio je brutalno upucan, a potom su se razvile priče kako je on „šurovao sa mafijom“, pa je to i zaslužio. Da ne ulazimo u detalje u Đinđićeve kontakte sa klanovima, da je i on činio greške, jeste, ali ono što bi u normalnom svetu zvučalo neverovatno je da je on u određenim slučajevima predstavljen kao neko ko na silu (nasilnik, jasno) uvodi demokratiju u zemlju. Dakle, ako ga upucamo, mi se branimo, on je nasilnik, Srbija je (ponovo) žrtva. Pogledajmo samo koliko često se na klerofašističkim internet stranama nalaze priče o „kobnim uticajima demokratije“ i biće sve jasnije. Đinđić je nasilnik, Srbija je žrtva.

Ovo su samo najvažniji i najstrašniji primeri. Sa svešću o prevlasti mentaliteta žrtve se lako može identifikovati bezbroj sličnih instanci u svakodnevici, u lokalnom Maxiju, ispred kioska, u školi, u domu zdravlja. Čini se da je ovde već krug zatvoren i da je jedina šansa koju ovo propadajuće društvo ima - pomoć sa strane. Budući, pak, da su i društva sa strane (EU, ostale zemlje Balkana) zaokupljena sopstvenim problemima...crno nam se piše.

5 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2007&mm=11&dd=14&nav_id=272163

6 <http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/L15452366.htm>

KIKINDA:

SENKE ONIH DANA

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

I, kako je u Kikindi, sad, kad je prošao bar deo halabuke oko rezolucije o Kosovu? U stvari, nekako je... isto.

Biće sad, nesumnjivo, više priče o Paradi ponosa 10. oktobra u Beogradu, uz komentare: šta bi bilo kad bi bilo da se takva parada organizovala u Kikindi, da li bi i ovde bilo tuče i paljevine prostorija stranaka i institucija, a naročito verskih zajednica, i to *kojih*; mogli bi mrzitelji da se sete i dosadašnjih kikindskih običaja povodom maltretiranja istopolnih parova i transdžender osoba; onda će i ti glasovi da utihnu, ili će da se smanji broj onih koji slušaju, tako da nemaština ostaje kao jedina nezaobilazna tema.

Leto prođe, zimnica se stavlja, nastupajuća grejna sezona je glavna noćna mora. Poneki Kikindžani izjavljuju da se ove zime - *neće uopšte grejati*, nego će, kako stignu s posla, ako nisu već ostali bez posla, odmah pobeći u krevete i tamo spavati, ili iz kreveta gledati televiziju! Osim nezaposlenosti, velikih računa, malih primanja, aktuelno je i skupo opremanje deteta/dece za još jednu školsku godinu. Kao i prošle godine, kao mnogih prošlih godina u ovo doba. Nestašica ulja u trgovinama izazvala je mnogo više potpuno iskrene panike nego svi razgovori o Kosovu. Posle se ulje vratilo u rafove, s bezmalo dvostruko većom cenom - ali, vratilo se, pa su potrošači odahnuli, do sledeće prilike. Ta nestašica je neodoljivo podsetila na devedesete: koliko da ne zaboravimo da država uvek, u svakom trenutku, može da nam uskrati nešto što nam je potrebno i da se u tom pogledu neke stvari uopšte nisu promenile.

Na lokalnoj političkoj sceni - bez značajnijih skandala, ali i bez *sadržaja*. Osnovana je kikindska podružnica Socijaldemokratske partije Srbije, u kojoj je većina nekadašnjih kadrova G17 plus, i već je (podružnica) uspela da pobedi na takmičenju u kujanju čorbastog pasulja 11. septembra. U pozadini tradicionalnih ili novoustanovljenih manifestacija koje se organizuju tokom jeseni, s namerom da podignu dobro raspoloženje građana - Mamutfesta, Dana ludaje, koncerata, premijere filma „Kao rani mraz“, proslave rođendana prvog opštinskog

radija itd. itd. - rasla je senka predizbornog raspoloženja. To jest, javnost je pažljivo pratila i na inventivne načine dostojne svih vidovitih Zorki tumačila ko se gde pojavio, a ko nije, ko je pored koga seo, ko s kim razgovarao i koliko dugo, pokušavajući na taj način da u magli koja je prekrila sve perspektive nekako predvidi šta nam se iza brda kotrlja, te na koju se sad stranu valja blagovremeno svrstavati i prijatelje tražiti. Po svim kafanama, na pijaci i ulici čuje se da na izborima koji slede, kad, tad, ali svakako, pobeđuje SNS; međutim, čak i oni koji u to ozbiljno veruju (ili se barem tako ponašaju), nastoje da se zaposle preko neke od stranaka koje su sada u igri.

Posle, u zavisnosti od ishoda, iako izbori još nisu raspisani, već će se nekako podeliti plen. Podela nikad ne omane.

„Ja se lepo javlam svim bivšim, sadašnjim i budućim“, lakonski objašnjava tajnu svog uspeha činovnica u jednoj od stručnih službi SO Kikinda, osoba koja je sa neodgovarajućom školskom spremom uspešno preživela sve sazive vlasti od samoupravnog socijalizma do uvoda u evropske integracije, tako da će sledeće godine srećno i veselo u zasluženu *punu* penziju, na veliku zavist svih nas koji nismo bili takve sreće kao ona. Ti likovi koji nisu učestvovali ni u čemu (čak nisu hteli *ni da gledaju* kad je bilo na televiziji), nikad se suprotstavili, nikad nosa pomolili iz svojih rupa niti iskazali bilo kakvo mišljenje - nisu dobijali otkaze; plata im je stizala redovno; zaposleni su bivali isključivo u vidu stalnog radnog odnosa, ne znaju ni šta su ugovori o delu i ugovori o radu na određeno vreme na tri i šest meseci. Nisu iznosili svoju kožu na pazar niti se pojavili na bilo kom mitingu ili drugom javnom skupu, osim ako je šef naredio. Savest im je čista - oni su samo radili svoj posao, a vrlo često ni toliko, jer i na poslu su bili samo fizički prisutni. U smutnim vremenima bili su uz svaku vlast koja se pojavila, nijedna promena nije ih zatekla nespremljene, savršeno neometano su ispijali svoje jutarnje, podnevne i ostale kafe u kancelarijama koje su zimi tople a leti ugodno rashlađene, dok su svuda okolo, najpre rat i inflacija,

a zatim tranzicija i prvobitna akumulacija kapitala uzimali ljudske žrtve, u maloj sredini gde se maltene svi poznajemo i sećamo se (opet to sećanje) ko je bio u kojoj stranci a gde posle prešao. SPS sa četiri odbornika u sazivu od 39 i dalje drži neke od ključnih pozicija u opštini. DS, prema izjavama svojih funkcionera, „nema nikakav problem s tim“. U Opštinskom veću SO Kikinda došlo je do promene: od petoro članova (tri DS, jedan SPS i jedan SVM) dvojica predstavnika DS podneli su ostavke, jer su u međuvremenu postali direktori, pa su zamenjeni jednim odbornikom DS i jednim iz G17 plus. Ovo se tumači kao veliki povratak G17 plus na lokalnu scenu. Najavljuju se i projekti za koje je opština Kikinda konkurisala, a tiču se gradnje i popravke značajnih objekata u opštini. Naročito je dug spisak sala, hala i dvorana za sportove, jedino nije jasno ko će tim sportovima da se bavi, s obzirom da je 60 odst stanovnika opštine Kikinda starije od 40 godina i ne bavi se sportom osim kad gleda utakmice na tv. Ali, neka, samo neka već jednom stignu neke pare od nekog projekta, da već jednom opština iziđe iz pat pozicije u koju ju je, sa svim dugovima, ubacila bivša SRS vlast.

Na zidu zgrade u kojoj su smeštene Kikindske neko je napisao (citirano) „Žuja pajdomane, ma svi smo mi ubice! Pravda za Uroša“. Sad, šta god ovo značilo, jasno je samo da je Žuja - Željko Bodrožić, glavni i odgovorni urednik Kikindskih, i da je pre ovog natpisa ceo grad bio išaran grafitima u kojima se izražava ljubav prema Crvenoj zvezdi (timu) i traži sloboda za Uroša. U tv programu, kad je ova vest bila udarna u večernjem terminu, spikerka jedne tv stanice najmirnije pročita ono što joj je neko napisao - „na zgradi Kikindskih, u Zrenjaninu“. Neko u Beogradu ne zna da su Kikindske u Kikindi, a ne u Zrenjaninu, ili ne zna ni da Kikinda postoji? Sad bismo baš mogli da se uvredimo (kao da uvreda nema dovoljno svakog dana), jer zaista *mi iz manjih mesta* dolazimo na dnevni red samo kad se kod nas dogodi neka katastrofa, grozno ubistvo ili značajniji politički skandal. U međuvremenu su grafiti mržnje, bilo prema Crvenoj zvezdi bilo prema Partizanu, na kikindskim ulicama

bacili u zasenak sve obračune i međusobne provizke političkih stranaka. Atmosfera se usijavala do priprema za linč; nije bilo jasno bar do 10. oktobra ko koga hoće da linčuje, dok se nije pokazalo da bi *neki* najradije linčovali *sve*, osim sebe samih, verovatno; ali, jasno je da je sport samo paravan za stvarnu količinu nagomilanog besa koji, u maloj sredini kao i u velikoj, može da eksplodira za čas.

Onda su došli ONI DANI između 24. septembra i 5. oktobra, kad se sećamo šta je bilo pre deset godina. Znače, ono, pobeda DOS na izborima, pa pokušaj izborne krađe, svakodnevno okupljanje radi protestovanja zbog izborne krađe, doboši, pištaljke, i tako do 5. oktobra, kad smo išli za Beograd... Ponovio se pokušaj da se ONI DANI još jednom nekako zabašure, zataškaju, otprilike kao tuča u kafani koju bi posle mnogi najradije zaboravili. Aktivno zaboravljanje još jednom nije uspelo, jer su mrtvu tišinu gromoglasno narušili mediji (a i ko bi drugi, uostalom), što državni, što lokalni. VK televizija je bez milosti, svakog dana, emitovala materijal snimljen tih dana. Kikindske su posvetile zapažen deo prostora podsećanju na petooktobarska zbivanja, gde je ko bio, šta je tom prilikom radio, pa su se mnogi osetili jako uvređeni što su podsećeni na svoje nekadašnje podvige. Čak i vladajuća DS se ljuti kad joj se kaže, ma, samo prišapne, da je taj- i-taj njen sada značajni kadar u to doba bio član SPS, JUL ili već iz tako neke *srodne* opcije. Proteklih deset godina poslužilo je mnogima da lepo operu svoje političke biografije iz devedesetih i da se pojave „kao novi“, da i dalje prodaju pamet i svilu za kadifu biračkom telu. Nešto slično - nemam amneziju, što mi je veoma žao - događalo se, mal'tene na isti način, u doba prvih dana vladavine DOS. Onog časa kad su i sami ušli u institucije, dojučerašnji lju-ti protivnici režima Slobodana Miloševića - i njegovih nosilaca, jašta - odjednom su bili spremni da sve oproste i zaborave, te da uopšte i ni na koji način ne pozovu na odgovornost one koje su nasledili na položajima. Pristalice lustracije, tada relativno brojne, brzo su nestale s političke i javne scene u Kikindi - iako je Kikinda bila prva među gradovima koji su pokrenuli

ovu temu - i njihove glasove odjednom više niko nije slušao u moru koje je ponavljalo „ne sme biti revanšizma“. I, nije ga bilo. U Kikindi barem, ne. Nekoliko ljudi smenjeno je sa direktorskih mesta, ali je ostavljeno u istim firmama na mestima raznih savetnika i pomoćnika direktora, odakle su, na smrt uvređeni, ometali nove pretpostavljene i pripremali teren za pobedu radikala 2004. godine. A kad su radikali pobedili 2004, niko nije rekao „ne sme biti revanšizma“, nego je bilo takvog otpuštanja, da se sve prašilo, čak je i nekoliko firmi ugašeno, jer se sastav zaposlenih nije svideo crno-crnoj koaliciji. Verovatno opet ništa nismo naučili iz ovog obilja praktičnog iskustva koje nam je život u maloj sredini tako velikodušno obezbedio. Videćemo na izborima. Sve - ili bar dobar deo *ovog* što se sada događa u Kikindi - samo je žetva onda posejanog zlog semena, a svaki komentar može da se svede na još jedno „lepo smo vam rekli“. Stevo Grbić, odbornik SPS, javno izjavljuje da bi on vrlo rado sarađivao sa, na primer, ligašima, ili sa bilo kim drugim, s kim već bude potrebno da se sarađuje posle izbora, nema čovek problema sa tim. Na svoju nesreću, oni s kojima bi Stevo i slični tako lepo sarađivali, jako dobro se sećaju šta su im ne tako davno radili upravo ti koji sada hoće da *sarađuju*. Zato ponekad preteruju u oprezu; loša iskustva, šta da se radi. Ustvari, mnogi od nas koji se sećaju ONIH DANA sad više ličimo na senke tih dana nego na primer koji bi omladini poželeva da sledi.

Političke stranke krenule su u kampanju Door to door, obilaze građanstvo s više ili manje uspeha. Kikindanke i Kikindani, po svom lepom običaju, predstavnicima svake stranke kažu „glašaćemo za vas, svakako“, koliko da ih skinu s vrata, koliko zato da „ne uvrede ljude kad su se već potrudili i došli“. Zato su sve prognoze - neizvesne kao i obično. Izvesne su samo nemaština i zahlađenje.

Posle svih mamutfestova, takmičenja u šorama (sport sličan bejzbolu) i, naročito, Dana ludaje, mali i sve manji grad ostao je ove jeseni još jednom zatrpan smećem i ispisan novim grafitima mržnje. Od početka godine u Kikindi su se ubile 24 osobe, najčešće vešanjem i uglavnom zbog nezaposlenosti.

Izbor po srodnosti

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

Da li ste čitali Kafku? Svi koji čitaju znaju ko je Franc Kafka prema kome sam nazvao ovaj „idealni K. elemenat“, koji bi trebao da bude naše jezgro, nešto „nerazorivo bez čega čovek ne može da živi“, kako je mislio Kafka. Ali, izbori po srodnosti mogu da budu opasni. Veoma opasni. Nesreće dolaze i odlaze kao muve, ako dolaze spolja. Ali, nisu sve nesreće spoljašnje. Idealni elemenat je unutrašnji pokret ili identifikacija. Ali, i to je pretpostavka koja se mora ispitati i to opasna pretpostavka, kao i sam izbor po srodnosti. Jer, nije jasno kako nastaje ovaj „idealni K. elemenat“, pošto su naše unutrašnje evidencije nestabilne kao i one čulne i spoljašnje, a apriornih nema, a ako njih nema onda ni granica između spoljašnjeg sveta o kome izveštavaju čulni signali i svetla i unutrašnjeg, čije slike i sablasti nalazimo u snovima ili demone (daimone) ne može biti jasna nego nestabilna, bez obzira na Kafkine napore da pisanje učini jasnim, jednostavnim i prisnim izveštajem kao da je reč o izveštaju o vodostaju na rekama. Ova pretenzija dovodi u pitanje i sam K. elemenat kao i njegovu „materijalnost“ koja je granična i pokretna. Jer, jedan deo, „jedan veliki deo onoga što jeste ne treba da je dostupan znanju“. Mi ne možemo da živimo bez ovih identifikacija. Pisanje je samo jedan od načina da se ovaj K. elemenat predstavi u svojoj materijalnosti i moći, ali postoje i drugi načini ili naponi naše uobrazilje.

Zašto sam ovo štivo nazvao „izbor po srodnosti“? Zato što Kafkina književnost ima sugestivnu snagu kojoj je teško odoleti, kao da su njegove sumnje, patnja, demoni i opsesije, kao da su ove opsesije i moje, tako da ovaj izbor nije samo spoljašnji. Recimo, ne samo zato što moj otac veoma liči na Kafku, nego i zato što Kafkini unutrašnji razlozi i opsesije ili idealni elementi mogu biti i moji, kao da sam i ja Franc Kafka, a ne samo Luiđi Pirandelo savremene filozofije, ili i jedan i drugi. Iako je naš K. elemenat različit, pošto je K. elemenat sama razlika, ova se identifikacija nikada ne može zatvoriti, kao što je izgleda verovao Kafka, za koga i nije bilo razlike između nesreće, porodice, oca i pisanja. Kao da je u slučaju Franca Kafke,

njegov otac Herman bio ovaj idealni K. elemenat odgovoran za njegovo pisanje.

Ta se interpretacija koja je psihološka ipak mora odbaciti, jer Kafkina lucidnost ide dalje od psihologije. „Po poslednji put psihologija, jer je preko psihologije valjalo preći da bismo je odbacili“, zapisao je Kafka. To je očigledni deficit ovog psihološkog tumačenja K. elementa, koji je još uvek tako omiljen u tumačenju moderne književnosti i filozofije. Jer se od tog trenutka remeti ono što se moglo smatrati „realnim“ i to u toj meri da realnost postaje fantastična ili element jevrejskog misticizma. Šta je uopšte „realno“ u Kafkinim pripovetkama, a i izvan ovog pripovedanja, koje upućuje na nesamostalnost pisanja i samog K. elementa.

Noć 22. septembra 1912, (moj otac je rođen dva meseca kasnije iste godine 1912) Kafka je doživeo kao dan svoga rođenja kao pisca. (Ja se ne sećam tog velikog dana). Bio je to porođaj, pisao je jednog dana: „Presuda“ je „izišla“ iz autora „prekrivena prljavštinom i sluzi“. Trajao je osam časova, od osam uveče do šest ujutru. (Sada vidim da je svoju knjigu o Kafki čiji je naslov ovo „K.“, Roberto Kalaso zamislio jednostavno kao komentar onoga što je Kafka napisao, podeljen na poglavlja koja su posvećena najznačajnijim novelama i trima Kafkinim romanima, ako su to „romani“). Jedno tkanje, jedan hemijski sastav (što može da znači da K. elemenat može da bude i hemijski elemenat?) predstavili su se svetu u savršenom obliku, zatvorenom i celovitom. Društveno, ceremonijalna priroda događaja učinila je da su se u pripovetci stekle snage koje su preovlađivale u samom piscu. Čitajući „Presudu“, pred nama kao da defiluju, u povorci, ličnosti koji će se docnije moći naći svuda kod Kafke. I pre svega, jedna nesavladiva težnja da se igra s nesrazmernošću. S jedne strane, primetan je neprestani tok pripovedanja, praćen smirenim, pomnim i brižljivim izrazom. S druge, neizmernost, pa i užas iznetih činjenica“. Na ovoj nesrazmeri pripovedačke i realne strane Kalaso će izgraditi svoju interpretativnu strategiju, ali ona nije dovoljna da se objasni naš K. elemenat, od koga izgleda sve zavisi. Ako on uopšte postoji i za književnu i za filozofsku životinju. Na primer, pitanja kao što su: da li je

on „zdrav“ ili „bolestan“, „materijalan“ ili „idealnan“, „jedan“ ili „mnoštven“, „tačka“ ili „pokret“? Jer, u filozofiji i pripovedanju se ništa ne objašnjava, ali je zato prisutan pritisak nepojamnih sila koje se ne mogu smiriti u jednom elementu. Ako sam u pravu?

Možda već ovo govori prećutno o nečem užasnom? Možda je sam K. elemenat ono užasno? Sve nesrazmere između izraza i događaja su već pooštrene. Mirno, opušteno nedeljno prepodne u jednoj građanskoj porodici pretvorilo se u pozornicu divljačkog dvoboja. Sin sagledava kako se u njemu rađa želja: „Samo da hoće da tresne i da se polomi“! Ali otac ne pada. Naprotiv, kaže: „Još sam mnogo jači od tebe“. I ništa ne može da zadrži oca, koji samo što nije izrekao presudu: „I stoga, znaj: sada te osuđujem na smrt davljenjem u vodi“! I sada Kalaso precizira svoj zaključak: Nikada nijedna ispričana smrt nije izgledala toliko lišena razuma, nikada tako dobro pripremljena i prikazana kao jedna teorema. Nesrazmera je šestar otvoren do tačke spravnjenja sa hartijom.

I na tom listu hartije, biće napisano, u progresivnom palimpsestu celokupno Kafkino delo.

Da li to znači da je K. elemenat, da presečemo ovo izlaganje koje me zamara, da li to znači da je K. elemenat sama smrt? Ali, ne treba žuriti sa ishitrenim zaključcima pogotovo kada je o ovom „elementu“ reč, iako sam hteo da požurim prečicom. U ovoj knjizi se istražuje ovaj tajanstveni i navodno idealni K. elemenat, ali smo do sada videli da ni psihologija, ni logika, ili filozofija u svom tradicionalnom obliku nisu dovoljne da ga objasne, iako Kalaso govori i o teoremama kada je K. u pitanju. Jer, K. je mnoštvo. K. je i idealni elemenat, ali i metafora, i književni lik i sam pisac Franc i njegov otac Herman, kao i sama nepojamna sila, pisanje i poredak sveta koji nije savršen ni kada je smrt u pitanju. Na ovoj nesrazmeri koju opisuju šestar, nesrazmeri koja podrazumeva skretanje i slučajnost i kada je o smrti reč, jer nema gramatike smrti, ili nema gramatike u smrti kako bi to želeli filozofi i pisci u svojim tradicionalnim odorama, na njoj ili iz nje dolazi ovaj K. elemenat. Ovde nema saobraćaja, kako bi rekao Kafka, kao da sama pustinja okružuje

ovaj elemenat koji se smestio u nekom zamku, kao i sam pisac koji se sklonio u svoju sobu da piše, držeći se čvrsto rukama za pisači sto da ne bi poludeo, o čemu se tragovi nalaze u Kafkinim dnevnicima, a pisanje dnevnika je lek za svakog pisca i svi bismo trebali da imamo svoje dnevnik i beležnice, a ne da švrljamo po stranicama knjiga, kao što ja radim.

„Metafore su jedno od onog mnoštva koje me pri pisanju dovodi u očajanje“, beleži Kafka, prema Kalasovoj evidenciji kojoj se može verovati, u decembru 1921, komentarišući zaključnu rečenicu iz jednog pisma Klopštoku (koji od sada postoji samo na ovoj K. stranici), u kojoj je samo rekao: „Grejem se na njemu u ovoj tužnoj zimi“. Stavljena pod snažno uveličavajuće staklo naizgled bezazlena rečenica, kaže K. (Kalaso), otkriva izvor metafora s očajanjem. (Valjda, izvor metafora u očajanju?) Kako to? Upornom naturalisti kada su u pitanju metafore, Kafki je polazilo za rukom da privede natrag gotovo sve, a u prvom redu pisanje, u tom trenutku tajanstveno u kome se iz pisma oslobađa slika - i od tog trenutka, ono što se moglo smatrati realnim se remeti. Ali ne zbog toga da bi se potvrdila neprikosnovenost pisanja, koje je već po sebi jedna metafora. Štaviše, ona pre postaje jasna (misli se na neprikosnovenost pisanja, iako je prevod nezgrapno), nesavladiva zavisnost od nečeg drugog. Tako Kafka nastavlja: „Nesamostalnost pisanja, zavisnost od služavke koja loži peć, od mačke što se greje kraj peći, čak i od jednog starog čoveka koji se greje. Sve su

to samostalne radnje po sopstvenim zakonima, jedino je pisanje bespomoćno, ne boravi u sebi samom, zabava je i očajanje“. Pisanje, prema tome, remeti ono što bi se moglo smatrati realnim, ali ne zato što je moćnije od njega nego zato što je bespomoćno i zavisi od njega. U ovoj nesrazmeri između postojanja i pisanja može se otkriti K. elemenat, koji nije jedno nego mnoštvo.

Da još to objasnim. Pošto ne mogu da pronadem tu stranicu, samo ću podsetiti na to da je Kafka u svom dnevniku zabeležio kako je osetio „čistu radost“ dok mu je bodež probijao ili bušio srce. To je „radost“ ili trenutak čistog straha u priči o K. K. elemenat je priča, ali i ova psihotična radost i čisti strah istovremeno.

I najzad, o samoj smrti i njenoj vezi ili odnosu sa K. elementom. Doručak koji sa priličnim apetitom proždiru K-ovi progonitelji obelodanje da je njegova (naša?) smrtna presuda objavljena i da oni „proždiru“, to je reč koju upotrebljava Kafka, „doručak mrtvog čoveka“! Sve do samog kraja Jozef K. se buni i sarađuje sa „silom“ koja želi da ga ubije. „Normalni kancelarijski život sada je već postao providna i krhka ljuska ispod koje se, po svom laganom i kobnom disanju raspoznaje nedokučivo stvorenje (sam K. elemenat!): nesavladivi život procesa“.

Zašto dvojica dželata imaju glasove tenora ili varijetetskih statista? Bili su to „ljudi stvoreni u prolazu“ koji su služili samo za tu trenutnu priliku i imali zaduženje da zariju nož u K.-ovo telo.

„Kada bi svetski poredak bio savršeniji“, kaže Kalaso, „ne bi bilo potrebe za njima. I K. bi delao sam za sebe. Ali da li bi u tom slučaju bilo procesa? Ili, da li bi proces bio istovremen sa činom stvaranja, sa ovim drugim samoubistvom“?

Drugim rečima, da je svetski proces savršen ne bi ni bilo razmaka i razlike između presude i samoubistva, ili „druge smrti“? Da je svetski poredak savršen kao „gramatika smrti“, a ne „cvetni nered“, kao što jeste, ne bi bilo ni K. elementa.

Završio sam.

Slučaj građanina Stojkovića

PIŠE: IVAN MRĐEN

„Oprostite mi moju ružnu prošlost“ – pisalo je na beloj majici koju je ispod dresa na 139. „većitom derbiju“, odigranom 23. oktobra 2010, nosio golman „Partizana“ i državnog tima Srbije Vladimir Stojković. Već sama činjenica da je to napisao pre meča, svedoči da je on bio siguran da će njegove najnovije klupske kolege (ovaj 27-godišnjak je pre kluba iz Humske, branio još za lokalni tim iz Loznice, Crvenu zvezdu, Zemun, Nant, Vitese, Sporting iz Lisabona, Hetafe i Vigan Atletik) trijumfovati u ovoj utakmici i to na stadionu na kome se proslavio u sezoni 2005/2006, kad je Zvezda osvojila „duplu krunu“.

Sam Stojković je izjavljivao da ne smatra da je reč o provokaciji i da je samo „na kraju meča slavio pobedu“, uz napomenu da njegov odnos prema „Crvenoj zvezdi“ više nije isti, pa su se i propagandisti po sportskim rubrikama, listovima i redakcijama uglavnom zadovoljili takvim „objašnjenjem“ ovog nesvakidašnjeg postupka. Pitanje je, međutim, da li se „slučaj građanina Stojkovića“ može posmatrati kao deo uobičajenog fudbalskog folklor (igrači širom sveta ispisuju različite poruke na svojim „potkošuljama“), ili je ipak malo više pažnje zasluživala sintagma „ružna prošlost“. Prvenstveno zato što je mnogo toga ružnog iz dosadašnje karijere ovog momka rezultiralo još ružnijim scenama i slikama pre i tokom praktično neodigrane utakmice reprezentacija Italije i Srbije jedanaest dana ranije, u Đenovi.

Skandalozno ponašanje grupe ovdašnjih huligana u ovom italijanskom gradu, prekid utakmice, sveopšto čuđenje nad činjenicom da je moguće da mržnja jedne „navijačke skupine“ eskalira do razmera linča sopstvenog sunarodnika i reprezentativca sopstvene države... takođe su deo neke „ružne prošlosti“ Vladimira Stojkovića. Najmanje je u svemu tome problematičan njegov prelazak u Partizan, ma koliko bio neočekivan, s obzirom da je bio vatreni navijač Crvene zvezde i da je u jednoj emisiji na pitanje za koliko novaca bi prešao u tabor „većitog rivala“ izjavio: „Nema tih para, ni za sto miliona evra ne bih mogao da pređem u Partizan“, jer je u tom trenutku on govorio ono što se od njega očekuje na svim nivoima bipolarizovane srbijanske

fudbalske palanke. Nipodaštavanje i omalovažavanje „onih drugih“, zlurado iščekivanje njihovih neuspeha, otvoreno neprijateljstvo čak i kad najistaknutiji pojedinci nastupaju za nacionalnu selekciju... doveli su do svojevrstne ravnoteže zla, ukorenjenog u savremeni „sistem navijanja“ s obe strane Topčiderskog brda. Sa višegodišnjom izolacijom od sveta i evropskih fudbalskih tokova (prvo sankcije, a zatim oseka značajnijih rezultata), kompletno zadovoljstvo uspehom svedeno je na jednostavnu činjenicu „biti bolji od njih“. Na toj klackalici (Crvena zvezda i Partizan su osvojili sve titule u poslednjih 20 godina, s izuzetkom one sramne koju su 1997/98, zajednički prodali Obiliću Željka Ražnatovića Arkana), homogenizacija navijačkih grupa u „zimama našeg nezadovoljstva“ bila je moguća samo na negativnom odnosu prema rivalima i sve-mu što oni predstavljaju. U tom smislu je Stojkoviće-va izjava o „sto miliona evra“ za koje ne bi prešao u Partizan sasvim očekivana i predstavljala je dodvoravanje „svojim navijačima“ i odricanje bilo kakve vrednosti suparničkom taboru.

„Ružna prošlost“, međutim, nema nikakve veze sa izjavama, pa ni sa karakterom samog Vladimira Stojkovića, koji je tokom svoje karijere imao čitav niz sukoba sa trenerima (sa Draganom Stojkovićem Piksijem u Crvenoj zvezdi, sa Paulom Bentom u Sportingu) i sa saigračima (posebno tokom kratkotrajnog boravka na Ostrvu), pa se ta njegova nekooperativna crta povremeno osećala i prema saigračima iz reprezentacije tokom neslavnog boravka „orlova“ (kako to vole da kažu propagandisti sportske orijentacije) na Svetskom prvenstvu u Južnoj Africi. Ona se prvenstveno odnosi na činjenicu da je i on samo jedan od stotine manje ili više uspešnih momaka čije su karijere pod „šapom“ kriminogenih struktura, koje već godinama drže tržište fudbalske radne snage pod svojom kontrolom.

Tu priču je do „savršenstva“ razvio upravo pomenu-ti Ražnatović, koji je, dok je vedrio i oblačio u ovdašnjem fudbalu, imao nekoliko stotina fudbalera različitog uzrasta pod različitim vrstama ugovora, od stipendiranja do profesionalaca, uglavnom sa klauzulom da je njihov transfer u druge klubove „zajednički interes“. Takav odnos ostajao je na snazi i posle prvog transfera, jer je i od svakog sledećeg određeni procenat išao „matici“, o čemu se već godinama vodi istraga protiv Ražnatovićeve supruge, koja je nasledila i jedno vreme uspešno vodila ovaj biznis. Bilo bi pogrešno shvatiti da je tu reč samo o jednosmernom odnosu, jer je najveći

broj ovih dečaka i mladića svesno ušao u takvu kombinaciju, imajući u vidu činjenicu da je tokom nesigurnih devedesetih godina prošlog veka takav ugovor omogućavao i određene uslove za rad, trening i napredovanje, često i iznad realnih mogućnosti pojedinih fudbalera. Tu je stupao na scenu sistem „zaštite“, koji je podrazumevao pritisak na trenere i selektore da se određeni momci nađu u različitiom reprezentativnim selekcijama, ili da „moraju da igraju“ za svoje klubove, što im je veštački podizalo cenu. Pri tome su pažnju javnosti privlačili neki zvučni transferi, ali je najviše para ubrano na tzv. „srednjacima“, igračima drugoligaškog kalibra, koji su svake godine prodavani novim klubovima, prvo u zemlji, a potom širom Evrope, od Skandinavije do Kipra.

Kad je Arkan uklonjen sa ovdašnje scene, model su preuzeli razni tipovi nešto manjeg kalibra, lokalni „bosovi“ fudbalskih klubova, ali i samozvani „menadžeri“, koji su još od juniorskih dana preuzimali „brigu“ o talentovanijim momcima. Kad propagandisti po sportskim rubrikama, listovima i redakcijama pišu o sukobima nekih fudbalera sa trenerima i ljudima iz uprave uglavnom ostanu neobjašnjeni pravi uzroci tih nesporazuma, a to su sukobi pojedinih fudbalskih stratega sa interesima vlasnika fudbalskih „ergela“. Takvu „ružnu prošlost“ ima i Vladimir Stojković i to se nedvosmisleno pokazalo tokom i posle incidenta u Đenovi, za koje je fudbalski establišment brže-bolje okrivio kriminogene strukture koje preprodaju fudbalere i kojima se ovaj golman zamerio prelaskom u Partizan, čime je i nehotice otkrivena prava beda kompletnog ustrojstva fudbalske organizacije. Odjednom je sve dovedeno u sumnju, i rezultati, i karijere, i reprezentativni nastupi...

Vladimir Stojković je dobar golman i njegov prelazak u Partizan je mogao da ima i isključivo sportsku dimenziju - želju da brani i to u najkvalitetnijem evropskom takmičenju, Ligi šampiona. Tako bi to i bilo objašnjeno od strane propagandista različitog profila, pa bi se sve svelo na uobičajena navijačka dobacivanja, samo da je čitavoj priči prethodio dogovor sa njegovim stvarnim „gazdama“. Može li se ta „ružna prošlost“ izbrisati? Ne može! Ona stoji kao trajno opterećenje, ali „slučaj građanina Stojkovića“ mogao bi da bude presedan, prvi u kome se taj mehanizam ogolio do suštine i pokazao svu svoju brutalnost i samoživost, posle čega bi se i u društvu i u fudbalskoj organizaciji uspostavili mehanizmi nešto veće transparentnosti i nešto čistiji odnosi. Onako kako je to već godinama u razvijenom fudbalskom svetu.

Iz osmanske baštine

BAKŠIŠ

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Balkanski turcizam koji je našao svoje mesto i u evropskim jezicima i tu ostao u upotrebi do danas, a znači - kao i kod nas - *poklon, napojnica, mito*. Reč je o imenici izvedena od persijskog glagola **bahšiden** - *dati, darovati, pokloniti*. Shodno *Enciklopediji islama*, Evropljani su pogrešno protumačili značenje ove reči prevodeći je kao *mito* (*rüşvet*), a reč je o većem iznosu para koji se daje za učinjenu uslugu, odnosno napojnica, poklon, nagrada za učinjenu uslugu.

Najpre su osmanski sultani prilikom stupanja na presto davali bakšiš vojnim licima, ulemi i uglednim državnim službenicima.

A ova praksa treba da je počela 1389. godine na kosovskom razbojištu kada je emir Bajezid (kasnije nazvan Yildirim-munja), popevši se na presto podelio bakšiš janjičarima i ulemi. Vremenom se ova praksa i ozakonila i broj onih kojima se davao bakšiš povećavao. Tako je u vreme vladavine Selima I (1512-1520) bila tačno utvrđena suma koja se delila janjičarima, spahijama, džebedžijama, tobđizijama i janjičarskim regrutima. Davanje bakšiša ulemi ozakonio je sultan Selim II (1566-1574). A stupanje na presto ovog sultana u Beogradu (u kojem je dočekao dženazu svog oca sultana Sulejmana) bilo je praćeno neredima, koji su se u Carigradu nastavili i pravom bunom, jer im je sultan bio podelio dve umesto četiri hiljade akči koliko su oni, držeći se običaja, od početka zahtevali.

Do nasilnog uterivanja bakšiša dolaziće i u kasnijem vremenu, a pokušaj mladog sultana Osmana II (1605-1622) da reorganizuje janjičarski korpus (koji gotovo da više nije čuvao presto već tiranisaio državu) i nezadovoljavajući ishod rata s Poljskom (1621) završili su se tako da su ga janjičari svrgli i ubili. U potonjem vremenu bakšiš će biti tražen i drugim povodima; pa i kad bi sultan prvi put izlazio iz Carigrada - u lov. A prazna državna kasa (naročito u ratnim vremenima) popunjavala se i topljenjem zlatnih predmeta u saraju. Običaj davanja bakšiša je uki-dan i ponovo obnavljan.

Letopisac Mehmed Halifa Bošnjak, naš zemljak, uzroke „urušavanja sveta“ svodi na državni deficit (koji je bio veliki još krajem XVI veka). „Do umanjivanja prihoda i uvećavanja rashoda - kaže on - dolazilo je stoga što je bilo mnogo janjičara. A mnoštvo janjičara prouzrokovalo je da se pašama i begovima daju službe uz mito. A kad se daju položaji uz mito, janjičarima ne dostiže za plaću. Kad nema plaća za janjičare, onda oni krenu na dvor i bez razloga mrcvare. Sada su vodeći ljudi države, da bi se spasili nevolje, davali položaje uz mito. Oni koji su službu dobili potkupljanjem, a onda nakon tri meseca udaljeni iz službe, mnogo su mučili narod kako bi povratili novac i poklone koje su dali. A narod koji nije mogao izdržati poreze koji su prelazili svaku granicu, bio je prisiljen bježati u neprijateljske zemlje, čime su pokrajine postale puste i zapuštene“.

„Na Porti se bez bakšiša ništa nije moglo postići, a sa novcem ...sve“ - iskustvo je evropskih poslanika na sultanovom dvoru.

U sličnom značenju - dar, poklon, nagrada za zasluge/usluge - javlja se ovaj iranizam i u epskoj narodnoj pesmi: „Baška ću vam bakšiš pokoloniti/Kom' agaluk, kome li spahiluk“. Ili „Marko sječe arapske junake, pa sve glave pred cara iznosi, a car Marku bakšise poklanja“. Reč koristi i Njegoš: „Odniješe delibaši glavu/te im dava bakšiš i čelenke“.

Zanimljivo je da je, pored mnogobrojnih poreza koji su tokom XVIII veka ubirani za vojne potrebe i za potrebe svih vrsti službenika, ubirana i pomoć za bakšiš (poklon) velikom veziru.

Krajem XIX veka bakšiš je - kaže **Đorđe Popović Daničar** - „...dar, danak, o kakvom prazniku, ili inače o kakvoj svečanoj prilici, poklon, opraštanje; u srpskom je uzeta ova reč u značenju napojnice“. Na primer: „Brijanje se plaća trideset pet dinara, ali je čaršijski red dati onome ko te obrije povrh toga koji dinar bakšiša“.

Naš jezik ima i denominale: **bakšiti** - darivati bakšiš i **obakšičiti** - dati bakšiš, obdariti (neko-ga, nečim).

Najzad, možda treba pomenuti i to da se u Iranu (čijem jeziku dugujemo ovu reč) pod bakšišom podrazumevala, najpre, nagrada koju je veliki davao malome, dok je za obrnut slučaj korišćen naziv *peškeš* (koji se kod nas takođe koristi/o).

Literatura:

- A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Svjetlost, Sarajevo, 1965, 117.
- Islam Ansiklopedisi, 2 Cilt, Istanbul, 1949, 238.
- Türk Ansiklopedisi, Cilt V, ikinci basiliş, Istanbul, 1967, 65-66.
- R. Samardžić, Mehmed Sokolović, SKZ, Beograd, 1975, passim.
- J. Matuz, Osmansko carstvo, preveo N. Močanin, Školska knjiga, Zagreb, 1992, 106.
- A. Sućeska, AJANI, prilog izučavanju lokalne vlasti u našim zemljama za vrijeme Turaka, Naučno društvo SR Bosne i Hercegovine, Djela XXII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka knjiga 14, Sarajevo, 1965, 63.
- Mehmed Halifa Bošnjak, Ljetopis (1650-1665), preveo Fehim Nametak, Pos. izd. XXIV, Orientalni institut, Sarajevo, 2002, 63.
- Đ. Popović, Turske i druge istočanske reči u našem jeziku, Glasnik Srpskog učenog društva 59, Beograd, 1884, 34.
- Etimološki rečnik srpskog jezika, SANU, Odeljenje jezika i književnosti, Odbor za etimološki rečnik, Institut za srpski jezik SANU, Etimološki odsek, 2, Beograd, 2006, 113.

Otkud ratovi i šta je istina

PIŠE: RADE VUKOSAV

Istorija nam se na najružaniji način ponavlja. Podsetimo se kakve su nam se sve ratne strahote, katastrofe i stradanja, u poslednjih sto (pa i dvesta) godina događali, kako i zašto su se događali? I je li se mnogo toga moglo izbeći? Zašto nam se istorija ponavlja s najtežim posledicama? Zašto uporno i uzastopno ponavljamo iste greške? Jer, koga god smo mi oslobađali taj se nije usrećio.

Na svaku godišnjicu stradanja "naših", političari nas preko medija, podsete na stradanja samo, "naših", ne pominjući prave uzroke događaja ni stradanja "njihovih". Zašto ratovi? Rezultati jednog takvog nepotrebno vođenog, najprljavijeg rata na ovim prostorima, svake godišnjice se zahuktavaju. Sa obe strane, optužbe za stradanja i progonstva "naših" od strane "njihovih", bez navođenja uzroka. Trubi se na sav glas kako su "naši" (što važi i kod tamo njih), stradali na pravdi Boga. Kako su se "naši" samo branili. Svake godine, početkom avgusta, mediji prikazuju slike uz optužbe o propasti, oružanom silom stvorene Republike Srpske Krajine (RSK), uz prikazivanje slika nesretnika kako beže. Svaka posledica, pa i ova, ima svoj **uzrok**. Prećutkuje se da su oružane snage RSK, oružjem dobivenim od ondašnje (ustvari, tada već Miloševićeve) "JNA" isto to činile prema hrvatskom stanovništvu. Progonili su, iseljavali, palili, žarili, pljačkali, ubijali... Činjeni su zločini, a zločnima im je i uzvraćeno.

Koji je bio **uzrok** da se hrvatski Srbi olako late oružja? Pamte se ustaški zločini prema Srbima u Hrvatskoj za vladavine nacističkog zločinca Ante Pavelića 1941-45. godine. Hrvatski Srbi euforizirani od strane velikosrpske "elite", povedeni Miloševićevom propagandom i njegovim mitingašima, Arkanovim i drugim razbojnicima i primamljivom iluzornom parolom, "Ovo je Srbija", "Svi Srbi u jednoj državi" i "Gde god ima Srba tu je Srbija", te strahom da će im se ponoviti ustaški masakri, ako "ostanu pod šahovnicom", Miloševićevi generali su ih naoružali, opremili, logisticirali i podržavali sve dok se nije videlo da od toga nema ništa. Onda

su u potpunosti napušteni. Hrvatski Srbi su tragično isparili sa tla Hrvatske. "Oluja" ih je zbrisala, a hrvatske generale, za zločine učinjene Srbima, "otpuhala" u Hag.

Ni ustaše nisu pale s neba. **Uzroci** koji su doveli do njihove pojave su unitaristička vladavina kralja Aleksandra I Karađorđevića, diktatura, progoni hrvatskih poslanika Narodne skupštine kraljevine Jugoslavije i drugih političara koji su tražili autonomiju ("makar i onoliku koju su imali u Austro-Ugarskoj"). Onda se desila tragedija u parlamentu. Na zasedanju Narodne skupštine u Beogradu, 20. juna 1928. godine, poslanik radikala, Puniša Račić iz pištolja ubija hrvatske prvake Pavla Radića i Đuru Basaričeka, ranjava Ivana Pernara i Grandu, a Pavlovog brata Stjepana Radića smrtno, koji je od zadobijenih rana umro u avgustu iste godine. U Hrvatskoj je došlo do pobuna koje su policija i žandarmerija krvavo gušili. Ante Pavelić beži u Italiju i uz pomoć Musolinija organizuje "ustašku vojnici", koja se, dolaskom Pavelića na vlast 10. aprila 1941. godine, još krvavije sveti nedužnim Srbima. Organizovani su ustaški logori od kojih su najpoznatiji bili Jasenovac i Stara Gradiška. Srbi su u Hrvatskoj i u BiH bili ubijani, bacani u jame i u Savu. Odvodili su i decu koja su umirala od gladi i bolesti. Paveliću su okupatori uzeli Međimurje, većinu otoka u Jadranu, dobar deo dalmatinske obale i Gorskog kotara, a dali mu BiH da u njoj krvvari. BiH nikad nije priznala ustašku vlast. Ustaše su zatvarali u logore i ubijali i Jevreje, Rome i veliki broj njima nepodobnih Hrvata. Ideologija im je bila hitlerovska, nacistička, rasistička: "U Hrvatskoj mogu živjeti samo Hrvati".

Posle povedenog rata u Hrvatskoj na red je došla Bosna i Hercegovina (BiH). **Uzrok** je taj što je Milošević silom počeo širiti granice Srbije. „Ako vi tražite konfederaciju, Srbija će postaviti pitanje granica“, odgovorio je Milošević slovenačkim i hrvatskim političarima. Rat u Hrvatskoj je počeo 1991. godine, a bio bi besmislen ako velika Srbija ne bi imala i BiH. Ili bar veći deo BiH, radi

povezivanja sa RSK, te izlaza na more. Na zasjedanju Predsedništva SFRJ, Bogić Bogićević, predstavnik BiH glasa protiv državnog udara i za suverenitet BiH, tj. za ravnopravnost BiH sa ostalim republikama. Kao Srbin iz BiH, proglašen je, od strane srpskih predstavnika, izdajnikom srpskih nacionalnih interesa. Nastavlja se kampanja za nipoštavanje BiH. Dobrica Ćosić, akademik i predsednik SRJ, izjavljuje kako „Bosna nikad nije bila država“, kao i da je „Bosna samo jedna nakaza“. Slobodan Milošević, televiziji CNN: „Bosna nikad nije bila država“. Borisav Jović, predsednik „krnjeg Predsedništva Miloševićeve „SR Jugoslavije“, uoči početka rata u BiH, francuskom listu Figaro: „Referendum u BiH vodi u katastrofu“. On Bosni pretil ratom, ako se izglasa suverenost i celovitost BiH: „Bosna će se raspasti i rat će početi“. Jednostavno RAT! Evropskoj uniji poručuje: „Ne mešajte se u poslove koje ne poznajete“. U BiH je 1. marta 1992, ipak održan referendum, na kome se, uprkos zabrani Radovana Karadžića Srbima da glasaju, referendum je ipak uspeo. Za suverenitet i celovitost BiH se izjavila apsolutna većina. Početkom aprila 1992. godine, posle izvlačenja 260 tenkova, stotine topova i minobacača i sve municije iz Sarajeva, rat je insceniran i počeo je ubijanjem Sarajeva i BiH. Rat u BiH je počeo još i ranije, jer su karadžićevci bili postavili barikade i u Sarajevu i širom BiH. Ubijani su pojedinci, rušena muslimanska groblja i džamije, a selo Ravnio je u jesen 1991, srušeno je sa zemljom. U Sarajevu je 1. marta 1992, izvršen zločin pucanjem na srpske svatove, što falsifikatorima istorije sada služi za laž, da je metak ispaljen na srpske svatove toga dana, ustvari, bio „prvi metak ispaljen u ratu u BiH“... „Narodi su se potukli i počeo je građanski rat u BiH“. „Oni su prvi počeli“. Kakva cinična podvala! Rat je trajao do kraja 1995. godine. Bila je to agresija na BiH, za podelu Bosne između Srbije i Hrvatske dogovorom Miloševića i Tuđmana. Rat koji nam je doneo najveću sramotu. Oružanom silom, savremeno opremljenim snagama koje su i svestrano podržavane i sa druge strane Drine, u BiH je stvorena

Republika Srpska. Izvršeno je krvavo etničko čišćenje i najveći genocid u Evropi nakon Drugog svetskog rata. Tokom rata su Karadžićevi i Mladićevi borci pevali: „Ne tražimo ništa novo, samo carstvo Dušanovo“. Kad im je objašnjeno da Dušan nikad nije imao Bosnu i neka „carstvo Dušanovo“ traže od Bugara, Makedonaca, Grka i Albanaca, tvrdili su da je Dušan „imao i Veneciju“. Kolika zabluda i zanesenosti, te iluzije o „srpskim zemljama“ i srpskoj moći. Dokaz je to koliko lažna historija, guslanje o našoj veličini i superiornosti može biti **uzrok** srljanja u krv. U cilju zastavljanja rata, a da bi se udovoljilo i zahtevima Miloševića i Tuđmana (koji su, ustvari, bili agresori na BiH), u Dejtonu u SAD, je postignut Dejtonski sporazum. BiH je podeljena na dva „entiteta“, na Republiku Srpsku i Federaciju BiH. Time je, nažalost, agresorima na BiH priznata pobeda. Agresori su nagrađeni, što je već sada, a biće i ubuduće, **uzrok** velikih problema. Dobili su, kao prvu fazu velikosrpskog projekta, ono za šta su ratovali, a ići će i dalje. **BiH je faktički podeljena**. Bosanski Srbi i Hrvati imaju paralelne i specijalne odnose sa Srbijom i Hrvatskom, kao sa „duhovno srodnim narodima“, čime je Bošnjacima učinjena nepravda. Oni nemaju „duhovno srodnog naroda“. To je **uzrok** da se sada pojavljuju radikalni muslimanski ekstremisti - vehabije. Dejtonska BiH je zagonetno i nametnuto rešenje. Sumnjivo je na šta su arhitekti i arbitri Dejtona ciljali za budućnost. Rešenje je preteče za opstanak BiH i za mir u ovom regionu. Situacija je takva da dok je Dejtona, BiH će biti nestabilna. Ekstremizam jedne strane automatski izaziva ekstremizam i na drugoj strani. Nerešeno stanje u BiH, refleksno se odražava na Sanadžak. I na nas generalno.

Teško kažnjavanje Nemačke nakon pobede saveznika u Prvom svetskom ratu 1918. godine, kada je Nemačka morala plaćati ratnu štetu veću od njene ekonomske moći, **uzrokovalo** je pojavu ekstremno ludog Hitlera i nacizma u Nemačkoj. Zavladao su inflacija, glad, siromaštvo kakvo narod nije zapamtio. To je postala dobra podloga za pojavu i namećanje Hitlera kao vođe (firera). Nezadovoljstvo i patnje naroda Hitler je iskoristio za sejanje mržnje protiv svake druge nacije i rase, posebno protiv Jevreja. Obecavao je Nemcima, kao „Ibermenšima“, (nadljudima) Arijevcima nemoguće, ni manje ni više - vladavinu svetom, u što su mnogi poverovali. Hitler je od sebe napravio božanstvo, organizovao je svoje elitne

jurišne SS, SA, i SD militantne odrede, paradirao, izazvao nezapamćenu euforiju građana, organizovao masovne radne akcije; obnovljena je i modernizovana infrastruktura i industrija. Nemačka je dobro pripremljena za Drugi svetski rat, koji su Nemci najskuplje platili u svojoj istoriji. Usledila su stradanja, pogibije na frontovima i savezničkog razaranja Nemačke sa mnogo ljudskih žrtava. Hitlerovo ludilo je plaćeno preskupo, skuplje nego u Prvom svetskom ratu. Posledice rata bile su katastrofalne za ceo svet. U logorima je stradalo više od šest miliona ljudi, a poginulo je više 50 miliona širom sveta i još više ranjenih i obolelih. I naši narodi su to krvavo platili i osetili na svojoj koži.

Velika zategnutost između velesila zbog kolonija i interesnih zona do 1914. godine već je postojala. Kapisla kao **uzrok** Prvog svetskog rata, koja je rat upalila, bilo je ubistvo austro-ugarskog prestolonaslednika Franca Ferdinanda i supriže mu Sofije u Sarajevu 28. juna 1914. godine, „zbog Srpske Bosne“, koje je organizovala obaveštajna služba srbijanskog Generlaštaba, pod rukovodstvom pukovnika Dragutina Dimitrijevića Apisa. Usledio je napad Austro-Ugarske na Srbiju, a potom su lančano, velesile objavljivale rat jedna drugoj. U tome srazu je stradalo oko milion Srba i na desetine miliona drugih ljudi u svetu. Vojska i narod Srbije su se zadivljujuće junački borili protiv neprijatelja u ratu koga je izazvala državna politička elita. Srbija je, unatoč slavnim pobedama svoje vojske protiv austro-ugarskih osvajača, ipak bila okupirana. Herojska vojska i državno rukovodstvo su se povukli preko Albanije, što već znamo. Srbija je opustošena. Usledili su bolesti, beda, siromaštvo i dugotrajno ekonomsko zaostajanje.

Balkanski ratovi 1912. godine u savezu Srbije, Bugarske, Cne Gore i Grčke protiv turske imperije, **vođeni su, između ostaloga, osim za oslobađanje i za osvajanja teritorija.** Pobedom u Prvom balkanskom ratu Srbija je Makedoniju preimenovala u „Južnu Srbiju“, a Makedonce u „Srbe“ i nametnula im jezik, pismo i Srpsku pravoslavnu svetosavsku crkvu. Drugi balkanski rat, 1913. godine, vođen je između Srbije i Bugarske. **Uzrok** je bio nepoštovanje dogovorene demarkacione linije o podeli Makedonije, koja je pre rata bila dogovorena između Srbije i Bugarske. Pošto je Srbija zadržala veći deo od dogovorenog, usledio je Drugi balkanski rat. Bugarska je napala Srbiju. Odmah su Bugarsku napali Grci sa juga, Turci sa jugoistoka, a Rumuni

sa severa. Bugarsaka, stešnjena sa četiri strane, traži primirje. Od tih ratova sad nemamo ništa, osim štete. I problema.

U Beogradu je 29. maja 1903. godine, izvršen dvorski puč. Ubijeni su kralj Aleksandar Obrenović i kraljica Draga Mašin. Osnovni **uzrok** koji se javno ne pominje, osim skandaloznog ponašanja kraljevskog para, je to što su Obrenovići bili proevropski nastrojeni, što ruskoj obaveštajnoj službi nije odgovaralo. Poznato je da su Obrenovići Srbiju doveli do potpune nezavisnosti. Ruisija je u martu 1878, diktirala Sanstefanski mir, kojim su četiri okruga - niški, leskovački, vranjski i pirotski dati Bugarskoj. Nakon toga, Berlinski kongres, održan u junu/ julu iste godine, to pobija i Srbiji vraća sva četiri otuđena okruga, skida joj tutorstvo Turske i Rusije. Srbija postaje nezavisna evropska država. Rusima nije bilo pravo. Organizovano je ubistvo kraljevskog para, a na okrvavljeno prestolje Srbije doveden je Petar Karađorđević. Odmah je pripremao Srbiju za balkanske ratove i još veće projekte od kojih još bolujemo.

Uzrok Prvog srpskog ustanka su bile beogradske dahije koji su se odmetnuli od sultana, bahato se ponašali prema srpskim knezovima, ubijali ih, vršili teror i drastično podigli nepodnošljive poreze. Ustanak je bio neminovan.

Ko nam je kriv kad ne želimo da učimo od majke istorije.

Deformisana slika Srbije

Beograd ostvaruje više od polovine dodatne vrednosti cele Republike Srbije

PIŠE: DRAGOMIR JANKOV

Nakon što su zakonom ustanovljena četiri statistička regiona, koji bi trebalo da postanu i politički, tj. nosioci stvarne regionalizacije u Republici Srbiji, kao da se ništa ne dešava. Vojvodina je "dobila" Statut i Zakon o utvrđivanju nadležnosti, koji bi trebao da se zove Zakon o poveravanju nadležnosti, jer gro nadležnosti joj je samo poveren (da bi u svakom trenutku mogao biti povučen). Vojvodini je Ustavom iz 2006. godine garantovano pravo na imovina Pokrajine, obećana je marta ove godine, sve do sada nije data, a o donošenju potrebnog zakona tek se neko sporadično oglasi, tako da škrto odmerena

i "strogo kontrolisana autonomija", funkcioniše na najnižem nivou.

Ipak, u oblasti ove fingirane regionalizacije, došlo je do značajnog događaja. U prostornom planu Republike Srbije (Nacrt, str.181.) koji je, inače, u maju 2010, bio na javnoj raspravi, obelodanjeni su podaci do tada nepoznati široj javnosti, a koji su od krucijalnog značaja za celu Republiku Srbiju.

Reč je o strukturi BDV (bruto društvena vrednost) po regionima, koja izgleda ovako:

Region Vojvodina 23 %

Region Beograd 53 %

Region Šumadija i Zapadni 13 %

Region Južni i Istočni 11 %

Konačno je sve postalo kristalno jasno. Beograd ostvaruje više od polovine BDV cele Republike ! Po dominantnom stereotipu, koji je dakako smišljeno nametnut, Republika Srbija se posmatrala i delila na Vojvodinu i Centralnu Srbiju, po kojoj je Vojvodina (ranije) prednjačila. Premoćna pozicija Beograda bila je zamaskirana siromaštvom, sada ustanovljenih dvaju južnih regiona. Tako je Vojvodina bila i ostala na meti kao područje koje treba svojim zaostajanjem da omogući brzi razvoj ostalih, a u toj senci zapravo samo Beograda .

U to ime bilo je moguće da Vojvodina 2010, Iz NIP (Nacionalni investicioni plan, čitaj centralni kazan iz kojeg se dele ogromne pare bez ikakvih objektivnih merila) dobije bednih i smrtonih samo 1,8 % ! Kada se Vlada Pokrajine pobunila, "dopušteno" joj je (Dinkić - Kalanović) da sredstva sopstvenog budžeta kojim je Vojvodina trebala da gradi put-koridor 10 (!), sme da upotrebi za svoje, vojvodjanske komunalne i dr. potrebe (kakva velikodušnost), za koje svrhe taj budžet, inače i postoji. U Nacrtu prostornog plana navodi se da je nivo investicija po stanovniku u Beogradu 2,5 puta veći od proseka R. Srbije. Koliki je u Vojvodini, ne navodi se, a prema dodeljenoj kvoti iz NIP, može se naslutiti. Eto, i zbog toga nam je potreban Pokrajinski zavod za statistiku.

Obelodanjeni podaci pokazuju da Vojvodine nije nikakva lokomotiva razvoja, te da joj čine lošu uslugu oni koji je tako nazivaju. Vojvodinu ne treba zamajavati i uspavljivati. Ona treba da otvori oči i kritički pogleda stanje. To stanje pokazuje da Vojvodina ostvaruje samo 43 % BDV od onog koji ostvaruje Beograd. I cela Republika Srbija treba da se trgne, da se oči siromašnih ne upiru u Vojvodinu, već u Beograd. BDV Beograda je oko 2 puta veći od BDV Vojvodine, ali je 4 - 5 puta veći od BDV dva južna regiona.

To je ono što čini ružnu, deformisanu sliku Srbije.

Konačno, šta je to što Beograd "proizvodi" ? Samo nekoliko podataka razrešuje ovu misteriju. Tako, 71 % BDV Beograda čine usluge, od toga, na primer, 81 % iz saobraćaja. To ne znači da u Beogradu žive svi šoferi, kondukteri i mašinovođe. Ne, u Beogradu se samo "knjiži" i "ubira".

Neočekivan podatak tiče se poljoprivrede. Struktura BDV u poljoprivredi po regionima je sledeća:

Region Vojvodina - 62 % (na 1.600.000.000 hektara poljoprivrednog zemljišta)

Region Beograd - 26 % (Pančevački rit, na primer, ima 30 - 40.000 hektara)

Region Šumadija i Zapadni - 7 %

Region Južni i Istočni - 5 %

Ovo su zapanjujući podaci. Koliki je udeo iz Vojvodine u tih 26 % iz Beograda? Šta se desilo sa Vojvodinom u tranziciji poljoprivrede? Te odgovore dugujemo sebi. Da li je moguće da se u Beogradu u toj meri "knjiži" i "ubira" ono što se očigledno van njega stvara i proizvodi?

Za mene, ovi podaci predstavljaju događaj godine, posle koga ništa ne bi smelo da ostane kao pre.

Vojvodina nije vinovnik već žrtva regionalno neuravnoteženog razvoja. U odnosu između Vojvodine i dva južna regiona, ne zaboravimo sledeće: Vojvodina je tu gde je pošto je pala sa nivoa Slovenije i Hrvatske (i dalje propada), a dva južna regiona su tu gde su posle ipak, nekakvog, ma i usporenog rasta. I Vojvodina ima pravo da traži pravičan i urvnotežen regionalan razvoj. Ovi podaci su značajni argumenti za pobornike autonomije Vojvodine, koji ih uopšte ne koriste. Oni su alarm za celu Republiku Srbiju. Iza njih se krije deagrarizacija uz pražnjenje ogromnih prostora širom Republike i uz nekontrolisano, kvantitativno širenje samo nekoliko gradova, bez kvalitetne urbanizacije.

Umesto znakova očekivanog preokreta, sa čudom se obazirem u muku koji vlada. Stara praksa se nastavlja, čak šta više, najavljuju se i nekakvi rekordi. Tako, svedoci smo, kako je krajem avgusta, Oliver Dulić, ministar za životnu sredinu i prostorno planiranje, svečano otvorio radove na izgradnji 4578 stanova u Beogradu, kao početak "najvećeg projekta u istoriji srpskog građevinarstva" (Danas, 31. avgust 2010), "masovne izgradnje jeftinih stanova" u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu!

Nisu krivi ministri što su se slikali, krivi smo mi što smo ćutali.

HELSINŠKE SVESKE

27. Multietnički identitet Vojvodine: Izazovi u 2007 - 2008

28. Sandžak: Identitet u procepu starog i novog

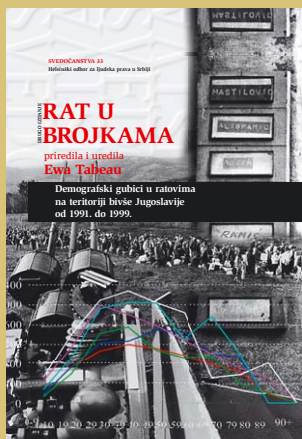

29. Sandžak i evropska perspektiva

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

18. Sonja Biserko, *Srbija na orijentu*
19. Živorad Kovačević, *Srbija i svet: Između arogancije i poniznosti*
20. Milošević vs. Jugoslavija
21. Izbeglice - *Žrtve etničkog inženjeringa*
22. Srebrenica - *od poricanja do priznanja*
23. Aleksandar Bošković, *Etnologija svakodnevnog života*
24. Dubrovnik: "Rat za mir"
25. Zoran Đinđić: *Etika odgovornosti*
26. *Kovanje antijugoslovenske zavere I i II*
27. *Bosna i Hercegovina - jezgro velikosrpskog projekta*
29. Fahri Musliu, *Montirani procesi protiv kosovskih albanaca*
30. Srđa Popović, *Nedovršeni proces*
31. *Vukovarska tragedija 1991 I i II*
32. *Snaga lične odgovornosti*
33. *Rat u brojkama*
34. *Raskrinkavanje projekta Velika Srbija*
35. Fahri Musliu, *Masakr u Suvoj Reci*
36. Jens-Martin Eriksen i Frederik Stjernfelt, *Scenografija rata*

OGLEDI

9. Momčilo Isić, *Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka*
10. Tomislav Ognjanović, *Čaršija, Utrina ili Srbija*
11. Ljiljana Vuletić (priredila), *Ksenija Atanasijević: Etika feminizma*
12. Olga Popović-Obradović, *Kakva ili kolika država*
13. Ivan Đurić, *Vlast, opozicija, alternativa*